

Werkgroep Eurobom

PENN/Netherlands

FACTS AND REPORTS

Maart 2005 – No. 40

NUCLEAIRE VRAAGSTUKKEN (3)

Basisinformatie en parlement

INHOUDSOPGAVE

Inleiding en commentaar	2
Kernwapens en kernwapenproliferatie – de stand van zaken	4
Aantallen kernwapens	13
Samenvatting rapport ‘US nuclear weapons in Europe’	16
Kamervragen en antwoorden (september 2003 – maart 2005)	17
Moties over kernwapens in de Tweede Kamer (september 2003 – maart 2005)	58
Kroniek 2005	60
Overzicht Facts and Reports	61

INLEIDING EN COMMENTAAR

Het politieke feit dat er geen kamermeerderheid bestaat die de verwijdering van kernwapens van Nederlandse bodem ondersteunt, is afdoende reden om de basisgegevens over kernwapens en nucleaire proliferatie weer bij elkaar te brengen in deze F&R. Bovendien willen we ook een beeld geven van de manier waarop de politiek in Nederland (in ruime zin) hiermee is omgegaan.

Een van de aanleidingen hiervoor was een rapport van het Natural Resources Defense Council in Washington DC dat in februari werd gepubliceerd en aandacht kreeg in de Nederlandse media (zie de Nederlandstalige samenvatting in deze F&R). De Amerikaanse onderzoeker Hans Kristensen haalt daarin een reeks nieuwe overtuigende bewijzen aan die de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Europese bodem, als onderdeel van het nucleaire beleid van de NAVO, bevestigt. Bovendien heeft hij ontdekt dat het aantal kernwapens dat in ondergrondse opslagplaatsen in Europa ligt, hoger is dan totnogtoe gedacht, misschien wel 480 stuks. De hoeveelheid door de jaren verzamelde bewijzen hierover is van een zodanige omvang dat de hardnekkige herhaling van het NAVO standpunt door de Nederlandse regering (de aanwezigheid en locatie van deze massavernietigingswapens worden bevestigd noch ontkent) zolangzamerhand een dwangneurotische indruk begint te maken. Kritische kamerleden hebben de legaliteit van de aanwezigheid van de kernbommen nu weer aan de orde gesteld (zie het hoofdstuk 'Kamervragen en antwoorden'). De antwoorden waren voorspelbaar maar verrassenderwijs werd voor het eerst expliciet gesteld dat er geen tegenstelling bestond tussen het nucleaire Non-Proliferatie Verdrag (NPV) en het NAVO kernwapenbeleid. Zonder een kamermeerderheid om hierover opheldering te eisen zal de kernwapenkwestie helaas weer in het moeras terecht komen.

Waarom houdt elke regering sedert de vijftiger jaren vast aan de Nederlandse kernwapentaak? Nederlandse piloten worden opgeleid om deze kernwapens af te werpen, op doelen die in de planningsorganen van de NAVO in overleg zijn vastgesteld door alle NAVO lidstaten. Met Nederland zijn nog eens vier landen (België, Italië, Turkije, Duitsland) direct betrokken bij de inzet van kernwapens. Maar de rol van deze vliegtuigbommen is, gemeten aan de totale beschikbare nucleaire slagkracht van de NAVO, minimaal. Ter beschikking van de NAVO opperbevelhebber zijn nog eens een viertal Britse en Amerikaanse onderzeeërs, in staat om tientallen intercontinentale raketten met kernkoppen af te vuren. In tegenstelling tot de F-16 aanvalsvliegtuigen van vliegbasis Volkel, zijn deze raketten niet te stoppen. Het twintigtal Amerikaanse bommen die op vliegbasis Volkel klaar liggen voor Nederlands gebruik, zijn eigenlijk niet meer dan symbolische wapens, een teken van de Atlantische solidariteit en een belangrijke legitimatie voor de nucleaire doctrine van de kernwapen lidstaten van de NAVO (VS, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk). Dat wordt ook bevestigd door elke minister van buitenlandse zaken of defensie van de NAVO aan wie die vraag gesteld wordt.

Maar deze vrijwillige medeverantwoordelijkheid heeft pijnlijke gevolgen, die allen direct raken aan de pretentie van Nederland en haar NAVO bondgenoten om als niet-kernwapenstaat op te treden in de internationale politiek. Nederland staat bijvoorbeeld pal achter het teststop verdrag tegen het nemen van nucleaire proeven - een verdrag dat door de VS, China en anderen nog steeds niet is geratificeerd en daardoor niet in werking kan treden. Naast het evidente morele bezwaar - het is niet zo prettig om als land verantwoordelijk te zijn voor de eventuele inzet van massavernietigingswapens door Nederlandse piloten in Nederlandse vliegtuigen - geldt er ook een verdragsmatig argument. Nederland heeft, net als bijna de hele wereld, het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) ondertekend, dat niet alleen de verspreiding van kernwapens verbiedt, maar ook de ontvangst van nucleaire wapentechnologie. Dit is echter precies wat er gebeurt als een atoomoorlog begint en de Amerikaanse kernwapens worden overgedragen aan het Nederlandse luchtmacht personeel. Daarnaast is er nog een sterk praktisch argument: waarom zouden de vele ondertekenaars van het NPV zich houden aan de verplichting om geen kernwapens te ontwikkelen, als een substantieel deel van de wereld ze wel handhaaft en onderling uitwisselt? Deze stelling komt ongetwijfeld aan de orde tijdens de toetsingsconferentie van het NPV, die in mei in New York plaatsvindt bij de VN. Tenslotte is er ook sprake van een 'bedrijfsrisico': tijdens het noodzakelijke regelmatige vervoer van de kernwapens voor onderhoud gebeuren er wel eens ongelukken. De wapens zelf zijn bovendien een vanzelfsprekend doelwit voor terroristen.

Waar in de Kamer veel vaker over gesproken wordt (zie de kamervragen en debatteksten die wij bij elkaar hebben gebracht) is de zaak van de proliferatie (verspreiding) van kernwapens. Dat wil zeggen de kernwapens van andere landen, vaak omschreven als de 'boevenstaten'. Daarbij is Iran nog het meest actuele geval. Een relevante Nederlandse connectie daar is de betrokkenheid van de Pakistaanse wetenschapper Khan bij een proliferatie netwerk dat nucleaire technologie leverde aan Iran, Libië en Noord Korea.

Voor India, Pakistan en Israël is de kwestie éénduidig: ze zijn geen ondertekenaar van het NPV en handhaven hun eigen nucleaire strijdkrachten. Mogelijke nieuwe kernwapenstaten zijn Iran en Noord Korea. Met beide staten wordt door de EU onderhandeld om af te zien van nucleaire ontwapening, maar ze redeneren net als de anderen simpelweg als volgt: waarom zouden wij afzien van onze kernwapens terwijl de kernwapenstaten en hun

bondgenoten (zoals de NAVO) blijven zitten onder een kernwapenparaplu? Een paraplu die bovendien steeds groter wordt naarmate er nieuwe leden bijkomen. In plaats van de uitbreiding van kernwapenvrije zones is Nederland betrokken bij de uitbreiding van het kernwapengebied in het noordelijke halfrond, het aantal landen dat betrokken is bij kernwapeninzet, zoals de NAVO bondgenoten. Directeur Al Baradei van het Internationaal Atoomagentschap en verantwoordelijk voor het tegengaan van de verspreiding van kernwapentechnologie, heeft herhaaldelijk op deze strijdigheid gewezen.

Natuurlijk is handhaving van het nucleaire beleid van de NAVO niet het enig mogelijke beleid. Griekenland en Canada hebben eerder hun nucleaire taak afgeschaft. In België ligt een motie in het parlement ter stemming, waarin de verwijdering van Amerikaans kernwapens op België's grondgebied wordt geëist. Precies hetzelfde kan in Nederland worden gedaan. Maar dan moeten twee van de drie regeringspartijen hun steun voor de aanwezigheid van kernwapens, en de Nederlandse betrokkenheid bij hun inzet, laten vallen.

Redactie Facts & Reports

KERNWAPENS EN KERNWAPENPROLIFERATIE - DE STAND VAN ZAKEN

Kernwapens in Nederland - Volkel

Op de Vliegbasis Volkel in Noord-Brabant liggen nog altijd Amerikaanse kernwapens opgeslagen in NAVO-verband. Uit recentelijk verschenen publicaties van onderzoeksjournalisten komt naar voren dat het hierbij wel eens om meer wapens zou kunnen gaan dan het jarenlang geschatte aantal van 11, namelijk om 20. In heel Europa zou het dan gaan om 480 Amerikaanse kernwapens.¹

Het gaat om kernbommen die in tijd van oorlog door piloten van de Nederlandse luchtmacht worden afgeworpen. In vreedetijd worden ze bewaakt door een speciale Amerikaanse bewakings- en verzorgingseenheid (de 752 'Munitions Support Squadron'-MUNSS). De opslagmethode is in de loop der jaren veranderd. Sinds 13 september 1991 zijn de bommen verhuisd van een afzonderlijk depot in een hoek van de basis naar elf speciale bunkers (zogenaamde 'WS 3 vaults'), gelegen onder vliegtuighangars verspreid over de basis. In tijd van oorlog worden de bommen rechtstreeks uit de kelders opgetakeld en onder de vleugels van de bommenwerpers gehangen. Dit zijn de eveneens op Volkel gestationeerde F16 straaljagers, in dienst van een squadron van de Koninklijke Luchtmacht. De piloten van deze eenheid worden speciaal opgeleid voor deze taak. In 2002 werd de Nederlandse kernwapentaak teruggebracht van twee squadrons naar één. De Minister van Defensie schreef toen aan de Tweede Kamer: “[...] kan de Nederlandse bijdrage aan de bondgenootschappelijke kernwapentaak worden verminderd van twee squadrons naar één squadron.”²

De Nederlandse regering, de Amerikaanse regering en de NAVO weigeren allemaal openheid te geven over de aanwezigheid van kernwapens in Nederland en in andere Europese landen. Inmiddels is echter uit diverse bronnen voldoende bewijs verzameld om deze bewering hard te maken:

- Op 3 november 1998 verklaarde minister Van Aartsen (Buitenlandse Zaken) tijdens een kernwapendebat in de Eerste Kamer, in antwoord op een vraag van GroenLinks-senator Tom Pitstra (“Is er nu sprake van de alert (niet meer gereed zijn van kernwapens om binnen enkele minuten gelanceerd te worden) voor Volkel?”): “Dat is inderdaad het geval”.³

Korte tijd daarna, op 1 december 1998, zei dezelfde minister, in antwoord op vragen van dezelfde senator, ondermeer het volgende: “Wie besluit over de inzet van de kernwapens op Volkel als dat de NAVO niet is? Volgens de huidige systematiek, die met het strategisch concept niet zal veranderen, zijn dat op het allerlaatste moment, the last resort, uiteraard de Verenigde Staten. Dat is nu eenmaal de methodiek.”⁴

- Bij het Anti-Militaristisch Onderzoeks Kollektief (AMOK) zijn documenten van vliegbasis Volkel komen 'aanwaaien', die ondermeer gewag maken van NAVO-atoom oefeningen op Volkel, in samenwerking met de NAVO-vliegbasis Kleine Brogel (België), en van een lessenplan voor omgang met kernwapens. Bedoelde stukken zijn beschikbaar bij AMOK.

In december 1999 werd in het VPRO-programma Argos gewezen op het bestaan van andere documenten die zogenaamde 'nuclear surety inspections' van Volkel en Kleine Brogel beschrijven. Het gaat daarbij om het inspecteren van alle procedures die te maken hebben met het gebruiksklaar houden van kernwapens door het 752 MUNSS. Uit openbare bronnen op Internet blijkt dat nog steeds met enige regelmaat dergelijke inspecties plaatsvinden op Volkel.

- In januari 1998 heeft de Amerikaanse luchtmacht, op grond van de Freedom of Information Act (de Amerikaanse Wet Openbaarheid Bestuur) stukken moeten vrijgeven over de opslag van 'special tactical weapons' in vliegtuighangars op 15 luchtmachtbases in Europa. Uit deze stukken blijkt, dat er op vliegbasis Volkel elf van deze speciale bunkers (het 'Weapons Storage en Security System WS-3' aangaande) zijn gebouwd. De bewaking geschiedt door Amerikaans personeel, namelijk het 752 MUNS-Squadron (MUNSS). Dit squadron wordt genoemd in de onder het vorige punt aangehaalde documenten als deelnemer aan de genoemde atoomoefeningen.

Uit documenten afkomstig van de Vliegbasis Volkel blijkt bijvoorbeeld ook dat er een aantal keren sprake is geweest van bijna-ongelukken met de kernwapens.

Een onderzoek van het EO-programma ‘Knevel op zaterdag’ in september 2001 bracht aan het licht dat in rampenplannen van de gemeente Uden (waar de Vliegbasis Volkel onder valt) geen rekening was gehouden met ongelukken met kernwapens, noch waren de verantwoordelijken voor de rampenplannen bekend met de aanwezigheid van kernwapens op de vliegbasis.

Een en ander werd door Harry van Bommel (SP) in de Tweede Kamer aan de orde gesteld. Hij diende een motie in, waarop de Minister van Defensie reageerde met een brief, waarin hij ondermeer schreef: “Aangezien op de luchtmachtbasis Volkel geplaatste F-16 «dual capable» jachtvliegtuigen van de Koninklijke luchtmacht zijn belast

¹ NRDC Nuclear Notebook, U.S. nuclear weapons in Europe 1954-2004, Bulletin of Atomic Scientists, November 2004

² Brief van de Minister van Defensie aan de Tweede Kamer, 28000X – nr. 31, 21 juni 2002

³ TRb. 1997, 62; 25782, Handelingen 1998-1999, nr. 5, Eerste Kamer, 3 november 1998

⁴ Eerste Kamer, 26023, Handelingen 1998-1999, nr. 10, 1 december 1998

met de kernwapentaak, zullen de omliggende gemeenten in hun rampenbestrijdingsplannen hoe dan ook rekening moeten houden met militaire nucleaire ongevallen.”⁵ De gemeente Uden zou naar aanleiding van de uitzending van ‘Knevel op zaterdag’ en gesprekken met het Ministerie van Binnenlandse Zaken het rampenplan aangepast hebben. In de Tweede Kamer worden met enige regelmaat vragen gesteld over de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Nederlandse bodem. Stevast worden dergelijke vragen niet beantwoord door de regering met een verwijzing naar afspraken binnen de NAVO. Zo af en toe wordt er echter ook wel eens iets interessants gezegd. Zo antwoordde Minister Kamp van Defensie op vragen van GroenLinks-Kamerlid Sam Pormes bij de begrotingsbehandeling van Defensie en van Buitenlandse Zaken in de Eerste Kamer op 3 februari 2004: “Ik ga niet in op zijn [Pormes, red] opmerkingen over nucleaire bewapening en op zijn vragen over bondgenoten die nucleair bezig zijn. Hij vraagt zich af wat het bondgenootschap doet met de eigen kernwapens en of de nucleaire doctrine van de NAVO gewijzigd is. Als er een discussie moet worden gevoerd over nucleaire bewapening – dat zal met enige regelmaat moeten gebeuren, ook met de beide Kamers – dan zijn die vragen relevant, dan moeten we dat goed voorbereiden en dan moeten we daar met de Kamers verder op ingaan. Van mij mag niet worden verwacht dat ik mij in de marge van dit debat beperk tot enkele opmerkingen, want dat is niet de diepgang die de heer Pormes wenst.”⁶

Vanuit de Kamer zelf zijn zo nu en dan ook opmerkelijke geluiden te horen. Zo was de voltallige Kamer het er openlijk over eens dat de werkelijke reden dat niet Vliegbasis Volkel maar Vliegbasis Twenthe gesloten gaat worden de aanwezigheid van kernwapens op Volkel is. LPF-fractievoorzitter Mat Herben, die in zijn vorige baan als defensievoorzitter natuurlijk verplicht was hierover te zwijgen, zei in het debat over bezuinigingen op Defensie (20 oktober 2003): “Op de vliegbasis Volkel zijn Amerikaanse kernwapens opgeslagen. Vroeger was dat een geheim, maar kennelijk is het nu openbaar.”⁷

Minister Kamp zei later in hetzelfde debat ondermeer: “Over kernwapens op Volkel heb ik nog nooit wat gemeld en daar meld ik ook nooit wat over. De redenen daarvoor hebben wij de Kamer al enkele malen uiteengezet. Daar zijn strategische redenen voor. De Kamer weet hoe dat zit. Ik kan wel aangegeven dat die kernwapens bij ons besluit geen enkele rol hebben gespeeld. Er is dus geen geheime agenda.”⁸

In maart 2004 kondigde de SACEUR (Supreme Allied Commander Europe; militaire bevelhebber van de NAVO in Europa; altijd een Amerikaan) Generaal Jones in een verklaring voor de Belgische Senaat aan dat het aantal Amerikaanse kernwapens in Europa verminderd zou gaan worden.⁹ Nadere gegevens hierover ontbreken vooralsnog. SP Tweede Kamerleden Harry van Bommel en Krista van Velzen heeft inmiddels in Kamervragen aan de orde gesteld of dit ook de kernwapens op Volkel betreft. Het antwoord van de regering kwam er op neer dat er geen mededelingen over Amerikaanse kernwapens in Europa gedaan worden en dus ook niet over een eventuele terugtrekking. Wel werd gezegd dat er geen plannen zijn voor de terugtrekking van Amerikaanse militairen uit Nederland.

Er gingen eerder al geruchten dat de Amerikanen hun in Europa gestationeerde kernwapens, waaronder die op Vliegbasis Volkel, op een paar bases zullen concentreren. De wapens zouden van de overige bases weggehaald worden. Er is van officiële zijde uiteraard geen bevestiging van dergelijke berichten gekomen. Verder is vooralsnog onduidelijk welke bases wel voor kernwapens in gebruik blijven en welke niet.

NAVO-beleid

Het nucleaire beleid van de NAVO lijkt niet wezenlijk veranderd. De hier boven genoemde aankondiging van Generaal Jones strookt met het communiqué van de Nuclear Planning Group van de NAVO van 1 december 2003, waarin ondermeer gezegd wordt dat de benodigde afschrikking voor de 21e eeuw opnieuw bekeken zal worden.¹⁰

In hetzelfde communiqué wordt overigens voor het eerst expliciet het gevaar van proliferatie genoemd. De NAVO noemt het Non-Proliferatie Verdrag de hoeksteen van het mondiale non-proliferatiebeleid en benadrukt haar eigen gebondenheid aan dit verdrag, in weerwil van de bereidheid van het bondgenootschap om zelf kernwapens in te zetten onder bepaalde omstandigheden. Die NAVO nucleaire paraplu wordt door een groot deel van de wereld gezien als strijdig met de verplichtingen van de NAVO lidstaten waaraan ze onder het NPV gebonden zijn. De opslag van Amerikaanse kernwapens in Europa is als politiek signaal ook strijdig met het verdrag.

In het communiqué van de Istanbul Summit in juni 2004, wordt op nucleair gebied steun uitgesproken voor exportcontrole en het Proliferation Security Initiative.¹¹

⁵ Brief van de Minister van Defensie aan de Tweede Kamer, 28000X – nr. 19, 9 november 2001

⁶ Stenogram Eerste Kamer, 3 februari 2004

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 200 X, nr. 46, 20 oktober 2003

⁸ idem

⁹ SHAPE News Summary and Analysis, 10 March 2004

¹⁰ NATO, Press release (2003)147, 1 December 2003

¹¹ NATO, Istanbul Summit Communiqué, Press release (2004)096, 28 June 2004

Geruchten dat de NAVO de nucleaire doctrine zou willen wijzigen, zodat ook pre-emptief kernwapengebruik mogelijk zou worden, werden door senator Sam Pomes (GroenLinks) aan de orde gesteld bij de behandeling van de begroting voor 2004 van Defensie en van Buitenlandse Zaken in de Eerste Kamer. Minister Bot antwoordde dat hem hierover niets bekend was en dat het hem overigens ook geen goede zaak leek: “Ik heb niet gehoord dat de nucleaire doctrine van de NAVO gewijzigd zou zijn. Ik heb ook nooit gehoord dat wij kernwapens zouden willen inzetten bij dreigen met massavernietigingswapens en dat lijkt mij ook niet het goede antwoord.”¹²

Verenigde Naties

In het najaar van elk jaar komt de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties bijeen. In de Eerste Commissie van deze vergadering worden ondermeer zaken met betrekking tot massavernietigingswapens besproken. Over resoluties wordt eerst in de Commissie en daarna in de Algemene Vergadering gesproken en gestemd.

Eén van de belangrijkste resoluties die de afgelopen jaren steeds, in verschillende vorm, werd ingediend is een algemene resolutie ‘Towards a nuclear weapon free world: a New Agenda’ van de Nieuwe Agenda Coalitie (Brazilië, Egypte, Ierland, Mexico, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika en Zweden). Deze resolutie wordt elk jaar met een overweldigende meerderheid aangenomen, maar Nederland onthield zich tot 2004, net als de meeste andere NAVO-landen, stevast van stemming (alleen in 2001 werd voor een sterk afgezwakte versie gestemd). Canada is het enige NAVO-land dat sinds enkele jaren wel voor stemt, terwijl de Verenigde Staten, evenals de andere NAVO-kernwapenstaten Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, altijd tegen stemt.

In 2004 stemden de meeste NAVO-lidstaten, waaronder Nederland, wel voor de NAC-resolutie, die stevig ingekort en afgezwakt was. Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten stemden nog altijd eensgezind tegen.

In 2003 en in 2004 bracht Nederland zelf een resolutie ‘National legislation on transfer of arms, military equipment and dual-use goods and technology’, waarin landen opgeroepen worden effectieve nationale wetgeving te ontwikkelen tegen uitvoer van genoemde goederen en technologie, in in de Eerste Commissie. Deze werd zonder stemming aangenomen.

De officiële kernwapenstaten

Verenigde Staten

Het Amerikaanse kernwapenbeleid is sinds het aantreden van de regering-Bush steeds meer opgeschoven richting een doctrine waarin daadwerkelijk kernwapengebruik centraal staat.

De door het Verdrag van Moskou¹³ vastgelegde vermindering van het aantal Amerikaanse en Russische kernwapens is recentelijk deels teruggedraaid: er zullen nu meer dan de afgesproken 1700 tot 2200 kernkoppen in dienst worden gehouden.¹⁴

De begroting voor het jaar 2004 werd op kernwapengebied gekenmerkt door een viertal voorstellen: beschikbaar stellen geld voor onderzoek naar ontwikkeling van mini-nukes, voor onderzoek naar Robust Nuclear Earth Penetrators (ook wel ‘bunker-busters’ genoemd), voor terugbrengen van de periode om tot kernwapentesten over te kunnen gaan van 24 naar 18 maanden en voor ontwikkeling van een Modern Pit Facility (fabriek voor plutoniumkernen).

De Senaat en het Huis van Afgevaardigden waren het oneens over deze voorstellen. De Senaat wilde voor alles ruim geld beschikbaar stellen, het Huis wilde minder geld beschikbaar stellen en een aantal dingen schrappen. In een Joint Conference kwam in november als besluit uiteindelijk uit de bus dat voor alles geld beschikbaar gesteld wordt, met uitzondering van het voorstel de periode om tot testen over te kunnen gaan te verkorten. Deze blijft voorlopig officieel op 24 maanden staan. In de praktijk blijkt echter dat er wel degelijk gewerkt wordt aan het terugbrengen van deze periode naar 18 maanden.

Mini-nukes zijn kernwapens met een kleine lading en earth-penetrators zijn kernwapens bedoeld om ondergrondse doelen te raken. Volgens Democratische Senatoren en andere critici van het kernwapenbeleid van de Amerikaanse regering is het nog slechts een kwestie van tijd voordat overgegaan zal worden tot de daadwerkelijke ontwikkeling van zulke wapens. Dit zal de drempel voor inzet van kernwapens verlagen, omdat deze wapens uitdrukkelijk als inzetbare wapens worden gepresenteerd, in tegenstelling tot bestaande kernwapens die altijd als ‘afschrikkingsmiddelen’ zijn benoemd.

¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 200 X, nr. 46, 20 oktober 2003

¹³ Treaty Between the United States of America and the Russian Federation On Strategic Offensive Reductions, 24 May 2004

¹⁴ AFP, US not to reduce nuclear arsenal to Moscow Treaty levels, Washington, 25 March 2004

Democratische Senatoren en Afgevaardigden waarschuwden voorts dat dit beleid de ontwikkeling van nieuwe kernwapens in de rest van de wereld zou bevorderen, omdat het daar een legitimatie voor vormt.¹⁵

In de begroting voor 2005 werd voor alle bovengenoemde punten wederom geld gevraagd, in alle gevallen ging het daarbij om een forse verhoging van hetgeen voor 2004 gevraagd werd. Omdat budgettering voor kernwapenzaken officieel onder de Water- en Energiebegroting valt, moeten ook Congress-commissies die zich daar mee bezig houden zich erover uitspreken. De House Energy and Water Appropriations Subcommittee besloot hierbij alle budgetten voor nieuwe kernwapens en voor terugbrenging van de periode om tot testen over te gaan te schrappen. De Senaat moet nog stemmen over de aanvragen. Een en ander betekent waarschijnlijk dat alles in een Joint Conference weer verder besproken moet worden. Opvallend is dat een gezamenlijke groep van Republikeinen en Democraten in het Congress zich inzet voor inkrimping van de budgetten voor kernwapens. In hun ogen zijn de kernwapens niet geschikt om terroristen af te schrikken, nog om zogenaamde schurkenstaten te doen afzien van het nastreven van kernwapens.

Rusland

In het midden van 2003 beschikt Rusland over ongeveer 8250 operationele kernwapenkoppen. Daaronder waren zo'n 4850 strategische kernkoppen, wat een lichte daling ten opzichte van het voorgaande jaar betekende, door de ontmanteling van een aantal intercontinentale ballistische raketten. Het aantal niet-strategische kernwapens wordt onveranderd op 3400 geschat.¹⁶

Met de ondertekening van het Verdrag van Moskou tussen Rusland en de Verenigde Staten kwam definitief een einde aan het START II-verdrag. Hoewel dit verdrag nooit was geratificeerd, werd het wel nageleefd door beide landen. Nu het van de baan is wil Rusland, in tegenspraak met de afspraak ze te vernietigen, bijvoorbeeld wel de types SS-18 en SS-19 intercontinentale ballistische raketten behouden.

President Vladimir Putin kondigde in zijn State of the Nation-toespraak van 16 mei 2003 een versterking en modernisatie van de nucleaire capaciteit van Rusland aan. Dit zou vorm moeten krijgen door ondermeer het creëren van nieuwe typen wapens, waaronder strategische.

Frankrijk

Frankrijk beschikt volgens de laatste gegevens over zo'n 350 kernwapens: 50 vliegtuigbommen voor middellange afstand en bijna 300 langeafstandsraketten.¹⁷

De Libération meldde eind oktober 2003 dat Frankrijk z'n nucleaire doctrine aan zou gaan passen in de komende maanden. In navolging van de Verenigde Staten zou gekozen worden voor een beleid waarin pre-emptive aanvallen, ook met kernwapens, mogelijk zijn. Er wordt voorzien in de inzet van kernwapens tegen 'schurkenstaten' die Frankrijk zouden kunnen bedreigen met biologische, chemische of nucleaire wapens.¹⁸

In de nieuwe doctrine wordt verder gesproken over bescherming van 'vitale belangen' van de Franse staat. Het beleid zou in de loop van 2004 vastgesteld worden. Sindsdien zijn hierover echter geen nadere berichten meer verschenen. Wel werd gemeld dat Frankrijk een overeenkomst met het bedrijf EADS heeft gesloten voor de bouw van een nieuwe kernraket, bedoeld voor vier atoomonderzeeërs. De nieuwe raketten zouden in 2010 in gebruik genomen moeten worden.¹⁹

Met deze nieuwe doctrine laat Frankrijk eerder gedane beloften los dat kernwapens nooit ingezet zullen worden tegen landen die zelf geen kernwapens bezitten. Deze zogenaamde 'negatieve veiligheidsgarantie' werd voor het laatst officieel bevestigd in een door Frankrijk en alle andere kernwapenstaten gesteunde resolutie in de Veiligheidsraad in 1995.

Verenigd Koninkrijk

In 2002 kondigde de Britse regering miljardeninvesteringen voor de ontwikkeling van mogelijkheden tot de productie van nieuwe kernwapens. Hierover is verder geen nieuws meer naar buiten gekomen.

Het Verenigd Koninkrijk beschikt over 200 kernkoppen, die zich allemaal aan boord van Trident-onderzeeërs bevinden. Voor deze wapens is men op een aantal belangrijke punten afhankelijk van de Verenigde Staten. Zo

¹⁵ Zie bijvoorbeeld: Statement by Senator Dianne Feinstein, 29 April 2003

¹⁶ NRDC Nuclear Notebook, Russian nuclear forces 2003, Bulletin of Atomic Scientists, July 2003

¹⁷ NRDC Nuclear Notebook, Global nuclear stockpiles 1945-2002, Bulletin of Atomic Scientists, November 2002

¹⁸ Jean-Dominique Merchet, Les 'fous' ciblés par le nucléaire français, Libération, 27 oktober 2003

¹⁹ Novum, Frankrijk begint productie nieuwe kernraket, 9 november 2004

worden de raketten bewaard en getest in de VS, worden er nauwe banden met kernwapenlaboratoria in de VS onderhouden en is het Verenigd Koninkrijk voor bijvoorbeeld satellietinformatie afhankelijk van de VS.²⁰

In juni en juli 2004 was er nogal wat te doen over de vernieuwing van het Mutual Defense Agreement tussen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Dit verdrag vormt de basis voor de diepgaande en uitgebreide samenwerking van beide landen op kernwapengebied. Vooraanstaande Britse juristen betoogden dat de vernieuwing een schending van het Non-Proliferatie Verdrag zou inhouden.

China

China is al sinds jaren bezig met een modernisering van de nucleaire capaciteit. Er wordt ondermeer een nieuwe raket, de DF-31, en een aangepaste versie, DF-31A, ontwikkeld die de afgelopen jaren getest zijn en vanaf dit jaar in gebruik genomen zouden kunnen worden.

China heeft rond de 400 kernwapens ter beschikking; zo'n 120 tactische kernwapens, 30 vliegtuigbommen voor korte afstand, ruim 100 medium-range raketten, 112 langeafstandsraketten/vliegtuigbommen voor lange afstand en 20 intercontinentale ballistic missiles (ICBM).²¹

De onofficiële kernwapenstaten

Israël

Van Israël is het net als van India en Pakistan zeker dat het als niet officiële kernwapenstaat wel over kernwapens beschikt. De belangrijkste informatie hierover werd naar buiten gebracht door de nucleaire technicus Mordechai Vanunu, die naar jarenlange gevangenschap op 21 april 2004 vrij werd gelaten. Hij bleef onder strenge controle staan en werd in november wederom gearresteerd, op verdenking van het aan buitenlandse partijen verstrekken van geheime informatie. Het totale aantal Israëlische kernwapens wordt, op basis van onofficiële berichten, geschat op zo'n 200.²²

Israël kwam de afgelopen jaren in het nieuws met twee kernwapengerelateerde zaken, die halverwege oktober 2003 kort na elkaar naar buiten kwamen. In de eerste plaats was er het, door hoge Mossad-medewerkers gelekte, gerucht dat er plannen zouden zijn Iraanse kerncentrales aan te vallen als pre-emptive aanval tegen de mogelijke ontwikkeling van kernwapens door Iran. De mogelijkheid van zo'n aanval werd sindsdien met enige regelmaat aangestipt, met name in de Israëlische pers.

Ten tweede werd er gemeld dat Israël kernwapenkoppen zo had aangepast dat ze op ballistische raketten van het Harpoon-type passen. Deze zouden gedragen worden door drie onderzeeërs van het Dolphin-type, die aan het eind van de jaren '90 door Duitsland geleverd werden. Een nieuwe levering van onderzeeërs aan Israël zou door de Duitse regering geblokkeerd zijn.

Het bericht over de kernwapens op de Harpoon-raketten, werd direct na het naar buiten gekomen als onzin betiteld door diverse deskundigen. Volgens hen is het technisch onmogelijk.

India en Pakistan

India en Pakistan beschikken beiden over een beperkt aantal kernwapens, dat geschat wordt op respectievelijk 30-25 en 24-48; er zou voor meer wapens materiaal voor handen zijn.²³ Het zijn de enige niet officiële kernwapenstaten die het bezit van kernwapens officieel hebben toegegeven. In hun uiterst gespannen verhouding leek enige verbetering te komen, nadat in februari 2004 naar buiten kwam dat er vredesbesprekingen zouden volgen, waarbij nucleaire veiligheid een van de prioriteiten zou zijn.

Pakistan was, zoals hieronder beschreven staat, de afgelopen tijd vooral in het nieuws door de centrale plaats die dit land innam met betrekking tot verdere nucleaire proliferatie. Hoofdverantwoordelijke Khan werd uit zijn functies gezet en onder een soort huisarrest geplaatst. IAEA-inspecteurs die Khan wilden ondervragen kregen van de Pakistaanse overheid echter nul op rekest.

Op 10 maart 2004 werd door Pakistan een nieuwe raket, de Shaheen 2, met een bereik van zo'n 2000 kilometer, getest.

²⁰ CND, Trident: the US connection, zp, zj

²¹ NRDC Nuclear Notebook, Global nuclear stockpiles 1945-2002, Bulletin of Atomic Scientists, November 2002

²² idem

²³ idem

India deed op 7 november 2004 een proef met een raket die voor kernkoppen geschikt is. Het bereik van de raket is 250 kilometer.²⁴

De drempelstaten

Iran

Iran kwam in het najaar van 2003 onder grote internationale druk uiteindelijk met de IAEA (International Atomic Energy Agency) overeen dat er openheid gegeven zou worden over het nucleaire programma en inspecties toegestaan zouden worden. In lijn daarmee ondertekenende Iran op 18 december 2003 het Aanvullende Protocol bij het Safeguards Agreement van het Non-Proliferatie Verdrag.

De IAEA Board of Governors had in een uitvoerig rapport wel kritiek op Iran, maar oordeelde uiteindelijk vrij mild, tot grote woede van de Verenigde Staten. Een aantal Europese landen voerde een meer verzoenende toon richting Iran, wat een effectievere methode leek te zijn. Iran schortte uiteindelijk voor beperkte tijd uraniumverrijking op.

In de loop van 2004 bleef het touwtrekken tussen Iran, de IAEA, de Verenigde Staten en het Europese drietal Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Iran verkondigde dat het absoluut niet aan kernwapens werkt, en volledig in zijn recht staat om uraniumverrijking voor vreedzame doeleinden toe te passen. De Verenigde Staten, overigens evenals Israël, waren er daarentegen van overtuigd dat Iran aan een kernwapen werkt. De IAEA vond dat daar geen bewijzen voor zijn, maar dat Iran wel meer duidelijkheid over het nucleaire programma moet geven en tot die tijd uraniumverrijking moet opschorten.

Lange tijd leek dit op een confrontatie uit te lopen: Iran weigerde uraniumverrijking af te schrijven en de Verenigde Staten koersten aan op een doorverwijzing naar de Veiligheidsraad, met het oog op het opleggen van sancties, door de IAEA in een vergadering van eind november. Kort daarvoor bereikte Iran echter overeenstemming met het genoemde Europese drietal, waardoor uraniumverrijking voorlopig weer opgeschort is.

Noord-Korea

Of Noord-Korea wel of niet over kernwapens beschikt, of nog in de ontwikkelingsfase zit, blijft onduidelijk; ook verklaringen vanuit het land zelf spreken elkaar op dit punt tegen.

De situatie rond Noord-Korea bleef de afgelopen tijd in ieder geval gespannen, doordat zowel dit land als de Verenigde Staten een oplossing wilden die met een stap van de andere partij zou moeten beginnen. Ondanks deze patstelling werd er wel driemaal in een verband van zes landen, met ook China, Zuid-Korea, Japan en Rusland, gesproken. Het eerste gesprek leverde geen concrete resultaten op. Het tweede gesprek (eind februari 2004), in een periode waarin Noord-Korea een iets toeschietelijkere houding leek in te gaan nemen, mondde bijna uit in een gezamenlijke verklaring, over ondermeer denuclearisatie van het Koreaanse schiereiland. Kort daarna betrokken Noord-Korea en de Verenigde Staten echter weer de oude stellingen tegen over elkaar. De derde gespreksronde vond plaats in juni 2004. Daar werd besloten dat er verder gepraat zou worden. Een gepland vervolg voor september vond echter niet plaats, omdat Noord-Korea niet deel wilde nemen. Het leek erop dat men eerst de uitslag van de Amerikaanse presidentsverkiezingen wilde afwachten.

De IAEA kondigde ondertussen aan alleen inspecteurs naar Noord-Korea te sturen wanneer deze onbeperkt overal toegang zouden krijgen. Eerdere inspecteurs werden 27 december 2002 door de Noord-Koreaanse regering het land uitgestuurd. Noord-Korea verliet in 2003 het Non-Proliferatie Verdrag; deze stap werd echter niet erkend door de vergadering van NPV-lidstaten in Geneve.

Van Zuid-Korea kwam in de loop van 2004 naar buiten dat het land in het verleden in het geheim nucleaire activiteiten ontplooid had.²⁵

Libië

Terwijl het gesteggel rond Iran nog in volle gang was, kondigde Libië vrij onverwacht aan haar massavernietigingswapens-ontwikkelingsprogramma's stop te zetten en openheid van zaken te gaan geven. Door met name de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk werd dit als bewijs aangevoerd dat militaire dreiging uiteindelijk tot diplomatiek succes zou leiden. Volgens een ingezonden stuk in de Financial Times van 9 maart

²⁴ Algemeen Dagblad, Raketproef in Golf van Bengalen, 8 november 2004

²⁵ ANP, Zuid-Korea verhulde nucleaire activiteiten, 11 november 2004

2004 van voormalig onderminister Indyk (die lid was van de regering-Clinton) waren er echter al sinds 1999 onderhandelingen over de nucleaire ontwapening van Libië gaande.²⁶

In tegenstelling tot Amerikaanse beweringen, was de IAEA na eerste inspecties van mening dat Libië nog niet over kernwapens beschikte. Onderdelen die voor de ontwikkeling ervan bedoeld waren, werden voor nader onderzoek naar de Verenigde Staten verscheept. De onderzoeksorganisatie ISIS verklaarde dat de Amerikaanse regering de mate van ontwikkeling van het kernwapenprogramma zwaar had overdreven.²⁷

Irak

De Amerikaans-Britse oorlog tegen Irak die op 20 maart 2003 begonnen werd, was vooral gebaseerd op de bewering dat Irak over kernwapens en andere massavernietigingswapens zou beschikken. Ook de Nederlandse regering hield voor de oorlog bij hoog en bij laag vol dat het zeker was dat dergelijke wapens in Irak aanwezig waren.

De constatering dat er, ondanks uitgebreide zoektochten door honderden inspecteurs, nergens in Irak massavernietigingswapens zijn aangetroffen, veroorzaakte internationaal veel beroering. Met name in het Verenigd Koninkrijk, waar de vermeende zelfmoord van David Kelly nog eens bovenop het verhaal kwam, stond de regering onder grote druk toe te geven dat er gelogen of op z'n minst informatie aangedikt was en klonk de roep om een onderzoek steeds luider. Ook in de Verenigde Staten en Australië kwamen de regeringen er niet onderuit een parlementair onderzoek in te stellen.

In bijna alle gevallen was de conclusie van de onderzoeken dat er (hoogstwaarschijnlijk) geen massavernietigingswapens in Irak zijn geweest in de aanloop naar de oorlog. De fout werd echter vooral gelegd bij inlichtingendiensten en niet bij regeringen, die op de informatie van de inlichtingendiensten af zouden zijn gegaan en hoogstens wat terughoudener te werk hadden kunnen gaan.

In Nederland is dit echter vooralsnog niet aan de orde. Door linkse partijen werd verschillende keren aan de bel getrokken, maar elke kritiek werd door de regering, met steun van de rechtse fracties in de Tweede Kamer, weggewuifd. Het voorstel om ook in Nederland een onderzoek te starten naar de beweringen over Irak en het functioneren van de inlichtingendiensten werd dan ook afgewezen. Het onderwerp kwam daarna nog herhaaldelijk in de Kamer aan de orde, maar de regering bleef halsstarrig volhouden dat de oorlog terecht was geweest en dat er geen onderzoek nodig is.

Proliferatie

Urenco

De Nederlandse uraniumverrijkingsfabriek Urenco in Almelo werd voorjaar 2004 wereldnieuws toen bleek dat kennis en ontwerpen voor uraniumverrijking, noodzakelijk voor de productie van bepaalde typen kernwapens, van dit bedrijf via Pakistan terecht waren gekomen in in ieder geval Libië, Iran en Noord-Korea.

De beerput werd opengetrokken toen in Libië centrifuge-onderdelen werden aangetroffen die grote gelijkenis met Urenco-ontwerpen vertoonden. Langzaam werd duidelijk dat er een levendige internationale zwarte markt in nucleaire technologie en kennis bestond. Spilfiguur was de Pakistaanse atoomgeleerde Khan, die in de jaren '70 geheime informatie van Urenco naar Pakistan smokkelde en daarmee in staat was de eerste atoombom in dat land te bouwen. Via een internationaal netwerk, met vertakkingen in onder anderen Maleisië en Dubai (Verenigde Arabische Emiraten), werd de informatie, en bijbehorend materiaal, aan andere landen doorverkocht. Het is onduidelijk of de Pakistaanse regering hiervan op de hoogte was, hoewel het onmogelijk lijkt dat de hele handel buiten haar medeweten plaats heeft kunnen vinden. In het omvangrijke illegale netwerk zouden ook een aantal Europeanen, waaronder de al eerder voor illegale handel op nucleair terrein met Pakistan veroordeelde Nederlandse zakenman Henk Slebos, een studievriend van Khan, een belangrijke rol spelen.

De Nederlandse regering deed eerst of ze van niets wist, maar gaf uiteindelijk, na een regen van vragen met name afkomstig van VVD Tweede Kamerlid Geert Wilders, toe dat de gevonden materialen in diverse landen inderdaad uiteindelijk terug te leiden waren naar Urenco.²⁸

²⁶ Martin Indyk, The Iraq war did not force Gadaffi's hand, Financial Times, 9 March 2004

²⁷ William J. Broad, Arms-control group says U.S. inflated Libya's nuclear bid, New York Times, 25 March 2004

²⁸ Minister van Buitenlandse Zaken en Minister van Economische Zaken, Beantwoording Kamervragen Wilders, 630, 20 januari 2004

Proliferation Security Initiative

Eind mei 2003 kondigde president Bush tijdens een toespraak in Polen, kort voor de G8-top in Evian, de oprichting van een nieuw initiatief aan. Op 12 juni werd in Madrid het startsein gegeven voor het Proliferation Security Initiative (PSI), waar naast de Verenigde Staten nog tien andere landen in participeren: het Verenigd Koninkrijk, Australië, Frankrijk, Duitsland, Spanje, Polen, Nederland, Japan, Portugal en Italië. Er volgden nog bijeenkomsten in Brisbane, Londen en Parijs.

Doel van het PSI is het in de kiem smoren van de verspreiding van massavernietigingswapens door het onderscheppen van de transfer van technologie geschikt voor de bouw en ontwikkeling daarvan, eventueel in internationale wateren. Daartoe werden de zogenaamde ‘interdiction principles’ opgesteld, die op gespannen voet staan met internationaal recht.

Hoewel het PSI zich officieel niet op een bepaald land richt en geen organisatie maar een samenwerkingsverband van staten is, ligt de focus op het moment met name op Noord-Korea. Er vinden frequent bijeenkomsten plaats (zoals een expertmeeting in de Verenigde Staten in december 2003 en een volgende bijeenkomst in Portugal in het voorjaar van 2004). Verder worden er regelmatig oefeningen gehouden. Nederland was daarbij tot nu toe alleen als waarnemer aanwezig, maar het ligt in de lijn der verwachting dat er ook actief gaat worden deelgenomen, zo bereid Nederland een oefening voor die begin 2006 zou moeten plaatsvinden.

Enige tientallen andere landen hebben inmiddels ook interesse getoond in deelname aan het PSI. Het is nog onduidelijk of deze daadwerkelijk toe zullen treden tot de huidige groep van elf landen of dat er een andere vorm van samenwerking mee gezocht gaat worden. Rusland en China doen nog niet mee aan het samenwerkingsverband, hoewel ze wel door de Verenigde Staten benaderd zijn.

Over de stand van zaken met betrekking tot het PSI, schreef het Ministerie van Buitenlandse Zaken in antwoord op Kamervragen met betrekking tot de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken voor 2005:

‘Ten aanzien van de onderlinge samenwerking bestaat er binnen het PSI een kerngroep met 16 landen. Verder is er een wereldwijd groeiende groep van meer dan 60 landen die het PSI steunen. Binnen PSI vindt tevens een inventarisatie plaats van de rechtskaders waarbinnen PSI-activiteiten zullen moeten plaatshebben. Behalve grootschalige, internationale overheidssamenwerking bij de verschillende PSI interdictieoefeningen en vergaderingen, wordt er nu ook intensief samengewerkt met de industrie. Informatie-uitwisseling vindt plaats tussen PSI-partners havenbedrijven, rederijen en containerschepen. Overheid en bedrijfsleven maken afspraken over samenwerking tijdens oefeningen en in “real life” situaties om proliferatie zo effectief en efficiënt mogelijk tegen te gaan.’²⁹

EU en proliferatie

Op 12 december 2003 nam de European Council het document “EU Strategy against proliferation of weapons of mass destruction” aan. Daaruit blijkt dat de proliferatie van massavernietigingswapens als een grote bedreiging beschouwd wordt. Hiertegen moet sterk worden opgetreden: “Meeting this challenge must be a central element in the EU’s external action. The EU must act with resolve, using all instruments and policies at its disposal. Our objective is to prevent, deter, halt and, where possible, eliminate proliferation programmes of concern worldwide.”³⁰

Als instrumenten daarvoor worden ondermeer een strengere exportcontroleregime en een betere handhaving van het verdragensysteem genoemd. Daarnaast is het van belang ervoor te zorgen dat landen niet meer het idee hebben massavernietigingswapens nodig te hebben: “The best solution to the problem of proliferation of WMD is that countries should no longer feel they need them. If possible, political solutions should be found to the problems, which lead them to seek WMD. The more secure countries feel, the more likely they are to abandon programmes: disarmament measures can lead to a virtuous circle just as weapons programmes can lead to an arms race.”³¹

Verder kunnen positieve en negatieve veiligheids garanties volgens de EU een belangrijke rol spelen in het tegengaan van proliferatie. Bij dit alles wordt een goede samenwerking met de Verenigde Staten en andere bondgenoten expliciet genoemd.

Missile defense

November 2003 ondertekende president Bush de defensiebegroting voor 2004, waarmee voor dat jaar bijna 9 miljard dollar beschikbaar gesteld wordt voor Missile Defense, in de aanvraag voor 2005 wordt dit bedrag nog

²⁹ Tweede Kamer, Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden, 29800 V nr. 50, 26 oktober 2004

³⁰ European Council, EU Strategy against proliferation of weapons of mass destruction, Brussels, 12 December 2003

³¹ idem

verder verhoogd. De General Accounting Office (vergelijkbaar met de Nederlandse Rekenkamer, zij het met een aanzienlijk bredere inhoudelijke taak) toonde zich in diverse rapporten uiterst sceptisch over Missile Defense en met name over het ontoereikende testprogramma.

In weerwil hiervan kondigde President Bush aan dat het programma versneld in werking gaat treden en in oktober 2004 operationeel zou moeten zijn. Volgens Democratische senatoren is een goedwerkend systeem op die termijn een illusie.

Ter voorbereiding op het activeren van het Ground-Based missile defense system in Alaska (eind 2004) werd afgelopen oktober de eerste Missile Defense brigade ingesteld in Colorado.

Dit project is bedoeld om Noord-Amerika te beschermen, maar voor een effectieve verdediging is behalve een werkend schild (het is geenszins bewezen dat de technologie werkt) ook een systeem van elektronische waarschuwingsposten nodig.

Het Verenigd Koninkrijk tekende al in 2003 een Memorandum of Understanding voor samenwerking op missile defense-gebied met de Verenigde Staten en ook Canada heeft plannen in die richting³², terwijl het in Australië nog in debat is, hoewel de regering al heeft verklaard dat ze mee wil doen.³³ In oktober 2003 toonde ook Bulgarije interesse in missile defense voor landsverdediging.

In oktober 2004 berichtte de Independent dat de Britse regering in het geheim tot een akkoord was gekomen met de Amerikaanse regering over het plaatsen van Amerikaanse raketten op de basis Fylingdales, in het kader van missile defense.³⁴

De NAVO heeft als organisatie een onderzoek opgezet naar de haalbaarheid van deelname aan missile defense. Daarvoor is een projectgroep opgericht.

Dit alles staat formeel los van de ontwikkeling van regionale Theatre Missile Defense (TMD) systemen, die de bedoelingen hebben korte- en middellangse afstands-raketten tegen te houden. Tot deze categorie behoren de Patriot PAC-3 en de Standard wapensystemen, die door een aantal bondgenoten van de Verenigde Staten zoals Nederland in gebruik worden genomen. Landen als Duitsland en Frankrijk ontwikkelen hun eigen systemen, soms op bilaterale basis. Japan kondigde de bouw van een raket schild, in samenwerking met de Verenigde Staten, aan.³⁵

Nederland nam samen met Duitsland en de Verenigde Staten deel aan de Extended Air Defense Task Force van de NAVO, die ondersteuning heeft verleent aan de eerste gezamenlijke Theatre Missile Defense-oefening van de NAVO en Rusland, half maart in Colorado Springs (VS).³⁶

Ondertussen meldde Rusland nieuwe wapens ontwikkeld te hebben, waarop een raketverdedigingssysteem geen vat zou kunnen krijgen.³⁷

De Nederlandse betrokkenheid bij diverse missile defense-projecten wordt door het Ministerie van Defensie op een rijtje gezet in antwoord op Kamervragen met betrekking tot de Defensiebegroting:

“Defensie neemt binnen de Navo, de EU en diverse internationale projectgroepen deel aan Theatre (Ballistic) Missile Defence-gerelateerd onderzoek en ontwikkeling. De betrokkenheid is vooral gericht op het opbouwen van kennis en kunde op TBMD-gebied en het zeker stellen dat de Nederlandse capaciteiten interoperabel blijven met de ontwikkelingen binnen de Navo en de EU. De Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht participeren in de Missile Defence Project Group (MDPG) in Navo-verband. Naast studies richt deze groep zich op de implementatie van het Navo-plan Active Layered Theatre Ballistic Missile Defense. Binnen de EU is Nederland voorzitter van de werkgroep TBMD in het kader van het European Capability Action Plan (ECAP). Verder vormt de Koninklijke luchtmacht samen met Duitsland en de VS de Extended Air Defence Task Force (EADTF), die gestationeerd is in Duitsland (Burbach). Daarnaast organiseert de Koninklijke luchtmacht ieder jaar de EAD/TMD-oefening Joint Project Optic Windmill (JPOW) waar de drie krijgsmacht delen samen met internationale eenheden aan deelnemen. In het Maritieme Theater Ballistic Missile Defence (MTBMD)-Forum waarin de VS, Duitsland, Nederland, Italië, Spanje, Australië, Canada en het Verenigd Koninkrijk zijn vertegenwoordigd, worden gezamenlijk maritieme TMD/Extended Air Defence gerelateerde projecten uitgevoerd. Vanwege de gezamenlijke ontwikkeling van het LC-fregat van de 'Zeven Provinciën'-klasse en het Duitse F-124 fregat van de 'Sachsen'-klasse, heeft Nederland samen met Duitsland een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de mogelijkheden voor MTBMD vanaf deze schepen. Defensie is voornemens dit samenwerkingsverband voort te zetten.”³⁸

³² Department of National Defence and the Canadian Forces, Letter from Minister Pratt to Secretary Rumsfeld; and Reply from Secretary Rumsfeld to Minister Pratt, zp, zj

³³ The Age, Australia faces a crucial choice on missile defense, 21 February 2004

³⁴ Frances Elliott and Severin Carrell, Star Wars deal places US missiles on UK soil, Independent on Sunday, 17 October 2004

³⁵ Justin McCurry, Japan to build missile shield, Guardian, 20 December 2003

³⁶ NATO, Press release (2004)031, 5 March 2004

³⁷ BBC News, Russia boasts of new technology, 19 February 2004

³⁸ Ministerie van Defensie, Antwoorden op vragen betreffende de defensiebegroting, D2004003889, 4 november 2004

AANTALLEN KERNWAPENS

Bulletin of Atomic Scientists

Global nuclear stockpiles, 1945–2002

by Robert S. Norris and Hans M. Kristensen – November/December 2002

The five major nuclear powers currently have more than 20,000 nuclear warheads in their arsenals, as shown in the table at right. But this does not include a number of intact Russian nuclear warheads of indeterminate status--possibly as many as 10,000. Of the more than 30,000 intact warheads belonging to the world's eight nuclear weapon states, the vast majority (96 percent) are in U.S. or Russian stockpiles. About 17,500 of these warheads are considered operational. The rest are in reserve or retired and awaiting dismantlement.

We estimate that since 1945, more than 128,000 nuclear warheads have been built worldwide--all but 2 percent of them by the United States (55 percent) and the Soviet Union or Russia (43 percent). Since the Cold War ended, more and more warheads in U.S. and Russian stockpiles are being moved from operational status into various reserve, inactive, or contingency categories. The destruction of warheads is not required under current arms control agreements. For example, the 2002 Moscow Treaty (the Strategic Offensive Reductions Treaty) contains no verification provisions and completely ignores non-operational and non-strategic warheads. The result is that stockpiles are more opaque and more difficult to describe with precision.

The **United States** has produced some 70,000 warheads since 1945, of which, 60,000 have been dismantled (more than 12,000 of them since 1990). The U.S. arsenal contains approximately 10,600 intact warheads. Of this number, nearly 8,000 are considered active or operational. In addition, several hundred warheads await disassembly at the Pantex Plant near Amarillo, Texas, including the W56 and W79 warheads, around 36 B53 bombs, and some excess non-strategic B61 bombs. These warheads should have been dismantled by 2000, but for various reasons, the schedule has been extended.

As detailed in the Bush administration's Nuclear Posture Review (NPR), the plan is to reduce the number of "operationally deployed strategic warheads" to 1,700--2,200 by the end of 2012. With the possible exception of the Minuteman III W62, there will be no further dismantlement of warheads beyond those specified in the 1994 NPR. The reduction of operationally deployed warheads will be accomplished by transferring warheads from active delivery vehicles to either a "responsive force" or to "inactive reserve." An example of inactive reserve warheads are those that do not have limited life components, such as tritium. Any additional disassembly before 2014, according to the Energy Department's National Nuclear Security Administration, would compete with planned refurbishments of the nine warhead types in the enduring stockpile. If current plans are fulfilled, by 2012 we estimate that the United States will have approximately 10,000 intact warheads--essentially the same number as today.

Russia has not released information about the size of its stockpile. We estimate that since 1949 the Soviet Union/Russia has produced about 55,000 nuclear warheads, and that about 30,000 warheads existed in 1990--1991. The U.S. Defense Department and CIA estimate that Russia dismantled slightly more than 1,000 warheads per year during the 1990s, so that its remaining stockpile of intact warheads may be around 18,600. Only around 8,600 of these are thought to be operational. As many as 10,000 nuclear warheads are believed to be in non-operational status: in reserve for possible redeployment or retired and awaiting dismantlement.

The Moscow Treaty limits Russia's operationally deployed strategic warheads to no more than 2,200 by 2012, but because of limited resources and funding, it is unlikely that Russia will be able to sustain that many. Russia had pressed for a limit of 1,500 warheads, and if significant numbers of warheads are not refurbished and returned to operational forces, the stockpile could shrink to as few as 1,000 strategic warheads and no more than 1,000 tactical warheads over the next 10 years.

Britain is estimated to have produced approximately 1,200 warheads since 1953. Its current stockpile is thought to consist of some 200 strategic and "sub-strategic" warheads on Vanguard-class nuclear-powered ballistic missile submarines (SSBNs). The government declared in July 1998 that there would "be fewer than 200 operationally available warheads," of which 48 warheads would be on patrol at any given time on a single SSBN. The British arsenal peaked in the 1970s at 350 warheads.

France maintains approximately 350 warheads, down from 540 in 1992. France has produced more than 1,260 nuclear warheads since 1964. It has dismantled its land-based ballistic missiles and retired its nuclear bombs for delivery by naval-strike aircraft. The M51 sea-launched ballistic missile scheduled for deployment in 2010 was initially slated to carry an entirely new warhead (the TNO, or *tête nucléaire océanique*), but will instead be equipped with a more robust version of an existing design (probably the TN-75).

China is estimated to have an arsenal of around 400 nuclear warheads, down from 435 in 1993. China is thought to have produced some 600 nuclear warheads since 1964, and U.S. intelligence and defense agencies predict that over

the next 15 years China may increase the number of warheads on primarily U.S.-targeted missiles from 20 to between 75--100.

India and **Pakistan**, the world's two newest declared nuclear powers, have fewer than 100 nuclear warheads between them, most of which are not yet operationally deployed. We estimate that India has produced enough fissile material for 45--95 nuclear warheads but may have assembled only 30--35, and that Pakistan has produced fissile material sufficient for 30--52 weapons and assembled 24--48 warheads. Both countries are thought to be increasing their stockpiles.

Israel has neither confirmed nor denied possession of nuclear weapons, although U.S. intelligence reports for many years have labeled Israel a de facto nuclear power. Some unofficial reports estimate Israel's arsenal to have as many as 200 warheads, the first of which reportedly was assembled in 1967.

Global nuclear stockpiles, 1945-2002

Year	U.S.	Russia	U.K.	France	China	Total
1945	6					6
1946	11					11
1947	32					32
1948	110					110
1949	235	1				236
1950	369	5				374
1951	640	25				665
1952	1,005	50				1,055
1953	1,436	120	1			1,557
1954	2,063	150	5			2,218
1955	3,057	200	10			3,267
1956	4,618	426	15			5,059
1957	6,444	660	20			7,124
1958	9,822	869	22			10,713
1959	15,468	1,060	25			16,553
1960	20,434	1,605	30			22,069
1961	24,111	2,471	50			26,632
1962	27,297	3,322	205			30,824
1963	29,249	4,238	280			33,767
1964	30,751	5,221	310	4	1	36,287
1965	31,642	6,129	310	32	5	38,118
1966	31,700	7,089	270	36	20	39,115
1967	30,893	8,339	270	36	25	39,563
1968	28,884	9,399	280	36	35	38,634
1969	26,910	10,538	308	36	50	37,842
1970	26,119	11,643	280	36	75	38,153

1971	26,365	13,092	220	45	100	39,822
1972	27,296	14,478	220	70	130	42,194
1973	28,335	15,915	275	116	150	44,791
1974	28,170	17,385	325	145	170	46,195
1975	27,052	19,055	350	188	185	46,830
1976	25,956	21,205	350	212	190	47,913
1977	25,099	23,044	350	228	200	48,920
1978	24,243	25,393	350	235	220	50,441
1979	24,107	27,935	350	235	235	52,862
1980	23,764	30,062	350	250	280	54,706
1981	23,031	32,049	350	274	330	56,034
1982	22,937	33,952	335	274	360	57,858
1983	23,154	35,804	320	279	380	59,937
1984	23,228	37,431	270	280	415	61,624
1985	23,135	39,197	300	360	425	63,417
1986	23,254	40,723	300	355	425	65,057
1987	23,490	38,859	300	420	415	63,484
1988	23,077	37,333	300	410	430	61,550
1989	22,174	35,805	300	410	435	59,124
1990	21,211	33,417	300	505	430	55,863
1991	18,306	28,595	300	540	435	48,176
1992	13,731	25,155	300	540	435	40,161
1993	11,536	22,101	300	525	435	34,897
1994	11,012	18,399	250	510	400	30,571
1995	10,953	14,978	300	500	400	27,131
1996	10,886	12,085	300	450	400	24,121
1997	10,829	11,264	260	450	400	23,203
1998	10,763	10,764	260	450	400	22,637
1999	10,698	10,451	185	450	400	22,184
2000	10,615	10,201	185	470	400	21,871
2001	10,491	9,126	200	350	400	20,567
2002	10,600	8,600	200	350	400	20,150

SAMENVATTING RAPPORT “U.S. NUCLEAR WEAPONS IN EUROPE”

(Hans M. Kristensen, U.S. nuclear weapons in Europe, Natural Resources Defense Council, February 2005)

Op grond van bewijzen afkomstig uit diverse bronnen heeft de Natural Resources Defense Council vastgesteld dat de Verenigde Staten nog steeds 480 kernwapens in Europa hebben gestationeerd. Tot nu toe gingen de meeste onderzoekers van uit dat er niet meer dan de helft van dit aantal aanwezig waren. Gedeclassificeerde documenten, verkregen onder Amerikaanse Wet Openbaarheid Bestuur (FOIA), militaire literatuur, de media, ngo's en andere bronnen laten zien dat de 480 bommen opgeslagen liggen op acht vliegbases in zes NAVO-landen – een arsenaal groter dan het hele Chinese nucleaire arsenaal.

De militaire en politieke rechtvaardiging, gegeven door de VS en de NAVO, voor de Amerikaanse kernwapens in Europa is verouderd en vaag. Langeafstandswapens in de VS en in het Verenigd Koninkrijk hebben de unieke rol die deze wapens in continentaal Europa speelden inmiddels verdrongen, maar het lijkt er op dat NAVO-officials niet bereid zijn ze op te geven. De stationering bemoeilijkt pogingen om de verhoudingen met Rusland te verbeteren en ondermijnt pogingen – ook van de VS en van Europa – om schurkenstaten te overtuigen geen kernwapens te ontwikkelen. De regering-Bush en het NAVO bondgenootschap zouden dit onderwerp als een probleem van globale nucleaire veiligheid moeten beschouwen, en de Verenigde Staten zouden alle kernwapens uit Europa moeten terugtrekken.

Einde van de Koude Oorlog, modernisatie planning van een kernoorlog, herroepen traditionele rechtvaardiging voor kernwapens

Oorspronkelijk stationeerden de VS kernwapens in Europa tegen de dreiging van een Sovet-invasie tijdens de Koude Oorlog. Deze dreiging eindigde meer dan een decennium geleden. In de jaren '90 moderniseerden de VS hun planningssysteem voor een kernoorlog, door een verbetering van de bekwaamheid om snel nucleaire aanvalsplannen te ontwerpen en uit te voeren. Wapens die in de VS gestationeerd zijn kunnen alle potentiële doelwitten bereiken die de bommen in Europa kunnen bereiken, en NAVO-officials hebben publiekelijk gezegd dat ze het aantal en de rol van de kernwapens in Europa gereduceerd hebben. Ondanks deze feiten blijven de VS vast van hun troepen in Europa eisen dat ze vasthouden aan nucleaire aanvalsplannen.

Geen noodzaak voor kernwapens

De Europese veiligheidsomstandigheden zijn significant gewijzigd sinds de NAVO in 1993 het aantal kernwapens op 480 stelde, waardoor de noodzaak voor Amerikaanse kernwapens in Europa verdwenen is. Bijna alle landen die vroeger doelwit waren, zijn tegenwoordig lid van de NAVO. Hoewel de NAVO in 1996 verklaarde dat het geen plannen had om kernwapens in de nieuwe lidstaten te stationeren, houdt het beperkte bereik van de nucleaire luchtaanvalsmacht waarschijnlijk in dat Russische doelen alleen via tussenstops op Oosteuropese bases bereikt kunnen worden.

De NAVO houdt vol dat deze bommen niet gericht zijn op enig specifiek land. Dit is een enigszins misleidende bewering, want hoewel er geen vliegtuigen meer klaar staan waarmee kernwapens direct ingezet kunnen worden, zijn de nucleaire aanvalsplannen wel degelijk nog steeds op specifieke doelwitten gericht.

Nu er geen betekenisvolle militaire rol voor kernwapens is in Europa, zijn nucleaire planners begonnen met het zoeken naar politieke rechtvaardigingen voor de kernwapens buiten Europa. In de jaren '90 spraken Amerikaanse en NAVO-officials over wat zij beschreven als een gereduceerde rol zonder precedent voor kernwapens. Tegelijkertijd waren het Amerikaanse Europese Commando (EUCOM) en het Amerikaanse Strategic Command bezig met het regelen van potentieel gebruik van de NAVO kernwapens buiten het eigen bevelsgebied. Parlementen in Europese landen zijn mogelijk niet op de hoogte van deze verandering en sommigen van hen zouden dit waarschijnlijk niet steunen.

Amerikaanse kernwapens in Europa ondermijnen pogingen om de nucleaire dreiging te verminderen

De aanwezigheid van de kernwapens in Europa kan de verhoudingen met andere kernwapenstaten beïnvloeden. Zo worden pogingen om de relatie met Rusland te verbeteren er door ondermijnd en geeft het het Russische leger een excuus om zijn eigen tactische kernwapens te behouden.

Het is eveneens zorgelijk dat de NAVO bijna een derde van het aantal kernwapens in Europa geoormerkt heeft voor gebruik door luchtmachten van niet-nucleaire NAVO-lidstaten, een schending van het belangrijkste grondbeginsel van het Non-Proliferatie Verdrag (NPV). De kernwapens blijven formeel onder hoede van de Verenigde Staten totdat de Amerikaanse president ze vrijgeeft voor gebruik. Ondertussen worden de niet-kernwapenstaten wel voorzien van middelen om kernwapengebruik voor te bereiden. Deze dubbele standaard staat pogingen om landen als Iran en Noord-Korea te overtuigen van kernwapens af te zien alleen maar in de weg.

KAMERVragen EN ANTWOORDEN (SEPTEMBER 2003 – MAART 2005)

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording verzoek (03-BuZa-47) inzake het verslag van de reis van de Minister President en Minister van Buitenlandse Zaken aan Washington

DWH/NM-186/03 – 22 september 2003

[...]

Non-proliferatie en de multilaterale regimes

Met een aantal (huidige en voormalige) beleidsfunctionarissen wisselde ik van gedachten over non-proliferatie en het belang van effectieve multilaterale instellingen. Hierbij kwam ter sprake dat een cultuuromslag nodig is. Internationaalrechtelijke mogelijkheden - bepaald door precedentes, maar (nog) niet aangepast aan 'post 9/11' - kunnen worden uitgebouwd om tegemoet te komen aan de nieuwe uitdagingen. Het 'Proliferation Security Initiative' en uitbouw van de exportcontroleregimes vormen goede voorbeelden daarvan. De VS zijn in de ogen van de regering onmisbaar in ieder effectief multilateraal systeem. Een specifiek probleem daarbij is dat landen als India en Pakistan zich verschuilen achter de VS-positie als het gaat om deelname aan het Alomvattend Kernstopverdrag.

Noord-Korea en Iran

De regimes in Noord-Korea en Iran blijven volgens de VS op nucleair gebied onverantwoordelijk gedrag vertonen. Noord-Korea staat geïsoleerd, maar er bestaat hoop dat het zes-landen-overleg resultaten oplevert. Onze gesprekspartners gaven aan ten aanzien van Iran vooral te hopen op veranderingen van binnen uit.

[...]

Tweede Kamer

Beantwoording Kamervragen Karimi (GroenLinks) over mininukes

DVB/NN-310/03 – 24 september 2003

Antwoord van de heer De Hoop Scheffer, Minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Karimi over een mogelijk nieuw soort kernwapens, de "mininukes".

1. Wat is de actuele stand van zaken met betrekking tot de behandeling van een nieuwe wet in het Amerikaans Congres, die voorziet in de bouw van een nieuw soort kernwapen, de zogenaamde mininukes, en het versneld testen ervan?

Antwoord: Het Amerikaanse Congres heeft in 1993 een wetsbepaling aangenomen (*Spratt/Furse amendment*) die onderzoek naar, alsmede ontwikkeling en productie van kernwapens met een explosieve waarde van minder dan 5 Kiloton verbodt. Dit jaar zijn, in het kader van de goedkeuringsprocedure van de Defensiebegroting, in zowel de Senaat als het Huis van Afgevaardigden amendementen aangenomen die het verbod op onderzoek naar dergelijke wapens opheffen. Overigens zal definitieve afronding van de begroting waarschijnlijk pas dit najaar geschieden. Voor eventuele plannen voor ontwikkeling en productie van kernwapens met een explosieve waarde van minder dan 5 Kiloton dient de Administratie, ook na aanneming van een aldus geamendeerde begroting, nog steeds apart toestemming van het Congres te verkrijgen.

2. Deelt u de mening dat de ontwikkelingen rondom de "mininukes" de totstandkoming van het Teststopverdrag verhinderen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: Op zichzelf verhindert onderzoek naar kernwapens met een explosieve waarde van minder dan 5 Kiloton de inwerkingtreding van het Alomvattend Kernstopverdrag niet. Er is echter wel een verband tussen beide: Zolang een aantal landen, waaronder de Verenigde Staten, het Alomvattend Kernstopverdrag niet ratificeert, kan het verdrag niet in werking treden. Een van de bezwaren van de Amerikaanse regering tegen het Alomvattend Kernstopverdrag is dat zij daarmee niet meer de mogelijkheid zou hebben bijvoorbeeld nieuwe kernwapens met een explosieve waarde van minder dan 5 Kiloton te testen indien men een besluit daartoe noodzakelijk zou achten voor de staatsveiligheid. De discussie in de Verenigde Staten over de mogelijke noodzaak van kernwapens met een explosieve waarde van minder dan 5 Kt. vergemakkelijkt de inwerkingtreding van het Alomvattend Kernstopverdrag dus niet.

3. Bent u voornemens tijdens uw aanstaande bezoek aan de Amerikaanse president uw zorgen uit te spreken over de ontwikkelingen rondom de “mininukes” en tevens een krachtig pleidooi te houden voor de noodzaak van de Amerikaanse ratificatie van het teststopverdrag? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: Tijdens het bezoek van de Minister-President en mijzelf aan Washington is gewezen op het belang van versterking van het multilaterale non-proliferatieregime. Zo biedt de niet-ratificatie door de Verenigde Staten van het Alomvattend Kernstopverdrag ondermeer landen als India en Pakistan een politiek alibi om het verdrag niet te ondertekenen. Overigens is goedkeuring van het verdrag tijdens de vorige Administratie afgestuit op een weigering van de Senaat.

De Nederlandse regering doet er alles aan om de inwerkingtreding van het Alomvattend Kernstopverdrag te bevorderen. Vorig jaar ben ik mede-initiatiefnemer geweest van een ministeriële verklaring, afgelegd in New York tijdens de bijeenkomst van verdragspartijen bij het Alomvattend Kernstopverdrag. In deze verklaring werd het belang van het verdrag en zijn spoedige inwerkingtreding met kracht gepresenteerd. Dit jaar heeft Nederland tijdens de jongste bijeenkomst van verdragspartijen aangeboden personele expertise aan de organisatie van het Alomvattend Kernstopverdrag ter beschikking te blijven stellen. Vermeldenswaardig is het aanbod om de tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de slotonderhandelingen over het verdrag opgedane ervaring aan de verdragspartijen in te zetten door benoeming van een Speciale Vertegenwoordiger. Daarnaast zet de Europese Unie in haar geheel zich sterk in voor het bevorderen van de spoedige inwerkingtreding van het verdrag.

Tweede Kamer

Antwoord van de heer De Hoop Scheffer, minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de staatssecretaris van Economische Zaken, op vragen van het lid Karimi (GL) over het nucleaire programma van Pakistan
DVB/NN-316/03 – 1 oktober 2003

1. Herinnert u zich uw uitspraak waarin u stelt dat “multilateralisme met tanden nodig is” om de dreiging van massavernietigingswapens het hoofd te bieden?¹

Antwoord: Ja.

2. Op welke wijze wordt Pakistan bilateraal en multilateraal onder druk gezet als het gaat om haar omstrede nucleaire programma?

3. Deelt u de mening dat een Pakistaanse ratificatie van het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) noodzakelijk is? Zo ja, op welke wijze wordt Pakistan bilateraal dan wel multilateraal aangespoord verdragspartij van het NPV te worden?

Antwoord: Pakistan is, net als India, nooit toegetreden tot het NPV. De regering betreurt dit.

In verschillende multilaterale fora en ook in het kader van het NPV zelf, worden Pakistan en India regelmatig opgeroepen hun nucleaire programma's te staken en als niet-kernwapenstaten tot het NPV toe te treden. Voorts wordt momenteel binnen de EU in het kader van de uitwerking van het Actieplan tegen Proliferatie gewerkt aan een Gemeenschappelijk Standpunt dat er onder meer op is gericht landen als India en Pakistan ertoe te bewegen zich aan te sluiten bij het NPV.

De mogelijkheden om Pakistan tot toetreding tot het NPV te brengen, zijn evenwel beperkt, niet in de laatste plaats omdat de Pakistaanse nucleaire ambities moeten worden gezien in het licht van de relatie met buurland India.

4. Hoe beoordeelt u het feit dat Pakistan als kernmacht nog steeds verdreven actieve facties van de Taliban en andere tegenstanders van president Karzai militair ondersteunt?

Antwoord: Van officiële militaire steun door de staat Pakistan aan Taliban c.q. tegenstanders van President Karzai is geen sprake.

Kort na de aanslagen van 11 september 2001 heeft Pakistan zich aangesloten bij de antiterrorisme-coalitie en de VS onbeperkte steun toegezegd. Pakistan betuigde eveneens steun aan de regering-Karzai en er hebben bezoeken over en weer plaats gevonden die in een vriendelijke atmosfeer zijn verlopen. Er vonden -ook op Pakistaans initiatief- arrestaties plaats van Taliban en Al Qa'eda leden en Pakistaanse troepen zijn grensgebied om infiltratie van de Taliban in Afghanistan te voorkomen.

Er zijn evenwel aanwijzingen dat de Taliban zich aan het hergroeperen is en voor gerichte terroristische acties Pakistaans grondgebied als uitvalsbasis gebruikt. Het ruwe terrein en de etnische homogeniteit van de bevolking in de betrokken regio's maken effectief optreden van de Pakistaanse regering tegen deze facties niet altijd mogelijk. De regering beschikt niet over aanwijzingen dat de Pakistaanse regering deze facties gedooft of steunt.

Feit is dat de gecompliceerde situatie aan de Afghaans-Pakistaanse grens enige malen heeft geleid tot incidenten. Met betrekking tot (het voorkomen van) dergelijke incidenten vinden tripartiete besprekingen plaats tussen Afghanistan, Pakistan en de VS.

5. Is het u bekend dat prof. S.H. Keshmiri uit Iran zitting heeft in het 'internationale wetenschappelijke comité' van de symposiumorganisatie '8th International symposium on advanced materials'?² Hoe beoordeelt u de deelname van een Iraanse wetenschapper aan het symposium ISAM 2003 in het licht van de huidige omstreden Iraanse nucleaire ontwikkelingen?

Antwoord: De Nederlandse regering is bekend met het feit dat prof. S.H. Keshmiri vermeld stond op de deelnemerslijst van ISAM 2003. Voor de appreciatie van het Iraans nucleaire programma door de Nederlandse regering verwijs ik u naar mijn antwoorden op de vragen van het lid Wilders van 8 september 2003 (kenmerk 2020316870 en mijn beantwoording van de vragen van het lid Wilders van 4 september 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, Nr. 1875) inzake Iran.

6. Wat zijn de Nederlandse dan wel Europese mogelijkheden om bedrijven en personen te verhinderen deel te nemen aan ISAM 2003?

Antwoord: Voor de beantwoording van deze vraag verwijs ik naar mijn antwoorden op de vragen van het lid Koenders van 4 september 2003 (kenmerk 2020316780).

1 De Volkskrant, 23 augustus jl.; 2 'ISAM 2003: 8th International symposium on advanced materials' te Pakistan

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer De Hoop Scheffer, Minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de heer Kamp, Minister van Defensie, op vragen van het lid Wilders (VVD) over een mogelijke Iraanse kernbom
DVB/NN-303/03 – 6 oktober 2003

1. Deelt u de mening van internationale experts, zoals de voorzitter van het Institute for Science and International Security (ISIS) David Albright, dat Iran eind 2005 over een nucleair wapen kan beschikken?² Zo nee, waarom niet? Zo ja, acht u dit aanvaardbaar mede in het licht van uw antwoorden op mijn vragen van 8 juli 2003?¹

Antwoord: De regering beschikt niet over harde bewijzen voor (voorgenomen) productie door Iran van een kernwapen. Desondanks geeft een aantal zaken vooralsnog aanleiding tot nader, serieus onderzoek. Dat geldt met name voor de verrijkingsinstallatie te Natanz waar sporen van hoog verrijkt uranium zijn gevonden en de geplande zwaarwateronderzoeksreactor (met plutoniumopbrengst) te Arak. In dat kader is van belang dat Iran juist een omvangrijk en ambitieus civiel kernenergieplan heeft ontwikkeld via het uraniumtraject. Dit valt af te leiden uit de kerncentrale in aanbouw te Bushehr. Beide ontwikkelingen; het uraniumverrijkingstraject alsook het plutoniumtraject (zwaarwaterreactor), dragen de mogelijkheid in zich dat Iran uiteindelijk komt tot de productie van een nucleair wapen. Afhankelijk van de uiteindelijke omvang van de uraniumverrijkingsinstallatie in Natanz en van de snelheid waarmee deze gerealiseerd zal worden kan niet worden uitgesloten dat Iran in 2005 in staat is genoeg hoogverrijkt uranium te produceren voor een kernwapen. Het spreekt vanzelf dat een dergelijke ontwikkeling de regering grote zorgen baart, zoals onder meer in mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 juli 2003 reeds is aangegeven (Vergaderjaar 2002-2003, Aangangsel, nr. 1673). Alle inspanningen van de Nederlandse regering, onder meer binnen de EU en in IAEA-kader, zijn erop gericht te voorkomen dat Iran een kernwapen zou verwerven.

2. Wat is uw oordeel over de opstelling van Iran tegenover de inspecties van het International Atomic Energy Agency (IAEA)³:

A De gebeurtenissen rond de Kalaye Electric Co. Waarvan Iran in eerste instantie zei dat dit een horlogefabriek was? Weigerde Iran in februari 2003 het IAEA toegang? Werd in maart en juni werd een bezoek toegestaan, maar de toegang tot bepaalde vertrekken geweigerd? Werd in juli het IAEA toegang toegestaan, maar het nemen van monsters geweigerd? Gaf op 9 augustus Iran toe dat zijn verrijkingsactiviteiten in Kalaye geconcentreerd waren? Stellen inmiddels bronnen rond het IAEA dat Iran de omgeving van Kalaye 'gereinigd' heeft?

Antwoord: In mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus jl. (Vergaderjaar 2002-2003, nr1875) ben ik reeds ingegaan op de situatie met betrekking tot Kalaye Electric Co. In aanvulling hierop kan worden gemeld dat er inmiddels ter plaatse inderdaad verbouwingswerkzaamheden zijn uitgevoerd. Deze werkzaamheden hebben volgens het IAEA mogelijk tot gevolg dat de genomen monsters geen uitsluitel over eerdere activiteiten op het terrein kunnen geven. Deze werkzaamheden en het feit dat Iran het IAEA lange tijd niet in de gelegenheid heeft gesteld het betrokken bedrijf te bezoeken en monsters te nemen geven reden tot zorg en zijn niet bevorderlijk voor het wekken van vertrouwen.

B De gebeurtenissen rond Natanz. Is in Natanz inmiddels hoog verrijkt uranium gevonden? Stelde Iran op 9 augustus dat dit besmetting is van geïmporteerde onderdelen van centrifuges, waar Iran tot op dat moment volhield geheel zelfstandig aan zijn nucleaire programma te werken? Weigert Iran te zeggen waarvandaan de besmette onderdelen komen?

Antwoord: Voor het antwoord op deze vragen verwijs ik wederom naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus jl. (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875). In het tussentijdse rapport dat Directeur-Generaal ElBaradei op 26 augustus uitbracht wordt gemeld dat Iran het IAEA de benodigde informatie over verkregen onderdelen zal verstrekken, inclusief informatie over de origine van deze onderdelen.

C Het gegeven dat Iran, in strijd met haar verplichtingen de import van 1000 kilo uranium hexafluoride, 400 kilo uranium tetrafluoride en 400 kilo uranium dioxide niet heeft gemeld. Geldt dit ook China, dat daartoe als exporteur ook was verplicht? Erkenden beiden de import respectievelijk export pas na herhaald aandringen van het IAEA?

Antwoord: Ik verwijs andermaal naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875). In aanvulling daarop zij vermeld dat indien de door Iran inmiddels gedeclareerde importen van nucleair materiaal uit China afkomstig zouden zijn geweest (hetgeen algemeen wordt aangenomen), China in 1991 formeel niet verplicht was deze export te melden, daar het land op dat moment nog geen partij was bij het Non-proliferatieverdrag en geen daaraan gerelateerde waarborgovereenkomst met het IAEA had, noch deelnam in enig exportcontroleregime.

3. Acht u Iran, op basis van u ter beschikking staande gegevens, in overtreding van zijn verplichtingen volgens het non-proliferatieverdrag?

Antwoord: De internationale discussie richt zich momenteel op de vraag of Iran de verplichtingen onder zijn waarborgovereenkomst met het IAEA is nagekomen. Dat is een andere discussie dan de vraag of Iran zijn verplichtingen onder het non-proliferatieverdrag schendt. Volgens artikel 2 van dat verdrag verplichten verdragspartijen zonder kernwapens zich om geen kernwapens of nucleaire explosieven te ontvangen, te bezitten, te produceren, of te verwerven, noch om assistentie te verzoeken of te ontvangen bij de productie van kernwapens of nucleaire explosieven. De regering is weliswaar bezorgd dat een kernwapen het uiteindelijke doel is van het Iraanse nucleaire programma, er zijn echter geen harde bewijzen dat Iran het non-proliferatieverdrag schendt of reeds heeft geschonden.

4. Deelt u de mening van bovengenoemde David Albright dat onvoorwaardelijke ondertekening door Iran van een Additioneel Protocol bij het Non-Proliferatieverdrag onvoldoende is om een zich ontwikkelende Iraanse nucleaire dreiging te beëindigen omdat een Iran dat zich te allen tijde op korte termijn nucleair kan bewapenen een grote dreiging vormt voor de regionale en internationale veiligheid en dit waarschijnlijk leidt tot een regionale wapenwedloop met ongewisse uitkomst? Wat is uw beleidsreactie daarop?

5. Wat zal, mede in het licht van bovenstaande, de opstelling van Nederland zijn in de bestuursraad van het IAEA bij de volgende bijeenkomst ter voorbereiding van de algemene vergadering van 15 tot 19 september 2003? Bent u in verband met deze belangrijke vergadering bereid deze vragen alsmede de vragen van 7 augustus jl. vóór 15 september 2003 te beantwoorden?

Antwoord: Wanneer Iran een Additioneel Protocol zou afsluiten dan zou dit in de ogen van Nederland, maar ook in de ogen van de andere leden van de EU en de VS, een eerste stap zijn in de richting van het creëren van het vertrouwen dat noodzakelijk is om tot een oplossing te komen van de huidige situatie. Ondertekening van een Additioneel Protocol is echter niet voldoende om alle zorgen omtrent het Iraanse nucleaire programma weg te nemen. Daarnaast meent de regering dat de internationale gemeenschap het gesprek aan moet gaan met Iran over een vrijwillige beperking van het – vreedzame - nucleaire programma.

In eerste instantie dienen thans alle openstaande vragen over Irans nucleaire programma te worden beantwoord. Binnen de Bestuursraad van het IAEA, die van 8-12 september bijeen was en ondermeer het rapport van ElBaradei over Iran besprak, heeft Nederland aangedrongen op de aanneming van een zo krachtig mogelijke resolutie, waarin Iran wordt opgeroepen voor eind oktober volledige medewerking te verlenen aan het IAEA en de openstaande vragen te beantwoorden. Die resolutie is er ook gekomen. Voor de beoordeling van de vraag of Iran zich aan zijn internationale verplichtingen heeft gehouden zal het eindrapport van het IAEA over Iran van groot belang zijn.

1 Deze vragen zijn een aanvulling op eerdere vragen van het lid Wilders, ingezonden 7 augustus jl., vraagnr. 2020315770; 2 Bulletin of the atomic scientists, sept/oct. jl., volume 59, nr. 5, blz.52-58; 3 Zie o.a.: Washington Post, 27 augustus jl. / LA Times, 26 en 27 augustus jl./ Reuters, 27 augustus jl./ Economist, 28 augustus jl.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer De Hoop Scheffer, minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de heer Kamp, minister van Defensie, op vragen van het lid Wilders (VVD) over een Iraanse kernbom en een meer daadkrachtige en serieuze aanpak van de Nederlandse regering en de EU hiertegen.

DVB/NN-323/03 – 6 oktober 2003

1. Herinnert u zich uw antwoord op vraag 2 van mijn vorige serie over het betreffende onderwerp, namelijk dat de regering de gewoonte heeft Kamervragen steeds serieus te beantwoorden?¹ Hoe rijmt u dit met het gegeven dat u slechts drie van de veertien vragen (vragen 2, 2d en 3) min of meer volledig beantwoordt?

Antwoord: De regering beantwoordt Kamervragen immer serieus en zo goed en volledig mogelijk. De veertien vragen van het lid Wilders, gesteld op 8 augustus jl. zijn op genoemde wijze beantwoord. Daarbij teken ik tevens aan dat veel vragen betrekking hebben op vertrouwelijke informatie waar de regering met de grootst mogelijke zorgvuldigheid mee om dient te gaan. Tevens is het niet de taak van de regering om elk bericht in de media te bevestigen dan wel te ontkennen. Het beleid van de regering komt tot stand in een zorgvuldige afweging van beschikbare gegevens en in afstemming met partners en bondgenoten. Over dat beleid ben ik te allen tijde bereid de Kamer, binnen de grenzen die door de vertrouwelijkheid van bepaalde informatie worden gesteld, in te lichten.

2. Kunt u alsnog de overige vragen beantwoorden?

Antwoord: Ik constateer dat de onderstaande vragen voor een belangrijk deel nieuw zijn ten opzichte van, dan wel substantieel anders geformuleerd zijn dan de vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003, waarop de regering antwoordde op 3 september 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875). Voor zover het hieronder nieuwe vragen betreft, zal de regering met inachtneming van het bovenstaande zo goed en volledig mogelijk antwoord geven. Op reeds gestelde en beantwoorde vragen wordt verwezen naar reeds gegeven antwoorden.

2.1. Wat is uw oordeel over de door velen, waaronder de Iraanse ex-president Banisadr² gedeelde stelling van de Los Angeles Times dat Iran door clandestiene activiteiten al in de laatste fase is om tot de ontwikkeling van een atoombom te komen?³ Kunt u alsnog aangeven of naar uw oordeel Iran dichtbij de ontwikkeling van een atoombom is?

Antwoord: Ik verwijs naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720).

2.2.a. Wilt u alsnog aangeven of het gevonden hoog verrijkte c.q. 20% of meer verrijkte⁴ uranium verrijkt genoeg was voor het maken van een nucleaire bom, zoals in Netwerk werd gesteld?⁵ Deelt u de mening dat het feit, dat het IAEA twee verschillende sporen van hoogverrijkt uranium heeft gevonden, de door u vermelde Iraanse claim dat het gaat om materiaal dat in de geleverde centrifuges was achtergebleven, ondermijnt? Wilt u alsnog hierop ingaan?

Antwoord: Wat betreft het eerste deel van uw vraag verwijs ik naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720). Wat betreft het tweede deel van uw vraag kan de regering het volgende melden: de Iraanse verklaring voor de aanwezigheid van sporen verrijkt uranium dekt niet de verschillen in verrijking tussen de twee monsters. Hier zal Iran met een nadere verklaring moeten komen die, naar mag worden aangenomen, deel zal uitmaken van de toegezegde opening van zaken rond de herkomst van de centrifuges, waarover ik u berichtte in antwoord op vragen van het lid Wilders van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720).

2.2.b. Wilt u alsnog in gaan op bronnen die stellen dat de Kadaye Electric Co. compleet verbouwd was vóór inspecteurs naar binnen mochten⁶ als ook op de bewering van Iraniërs in ballingschap dat Kadaye Electric Co. onderdeel is van een geheim nucleair complex?⁷

Antwoord: Ik verwijs naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr 1875) en van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720).

2.2.c. Kunt u alsnog de vraag beantwoorden wanneer en op welke wijze u China op de levering van nucleair materiaal aan Iran heeft aangesproken?

Antwoord: Ik verwijs u naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr1875).

2.2.d. Hoe rijmt u uw antwoord dat het de regering bekend is dat Russische wetenschappers in Iran actief zijn geweest, met de bewering van de Russische nucleaire expert A. Khlopkov⁸ dat Russische wetenschappers nog steeds in Iran actief zijn?

Antwoord: Het is mogelijk dat in het kader van de bouw van de kerncentrale in Bushehr ook Russische wetenschappers in Iran aanwezig zijn, maar de regering kan dat niet bevestigen. Mij staan ook geen concrete aanwijzingen ter beschikking dat anderszins Russische wetenschappers in Iran bij het Iraanse nucleaire programma zijn betrokken.

2.2.f. Hoe verklaart u dat u kennelijk niet op de hoogte bent van het feit dat het SHAHAB-4 programma, door Iran al lang is toegegeven?⁹ Kunt u bevestigen dat ook Russische wetenschappers bij de ontwikkeling van de SHAHAB-4 betrokken zijn?¹⁰

Antwoord: Het SHAHAB-4 programma bevindt zich, voor zover de informatie van de regering strekt, in een initiële fase. Over de omvang en de toekomst van het programma kunnen niet met enige stelligheid uitspraken worden gedaan. De regering staan geen gegevens ter beschikking die wijzen op de betrokkenheid van Russische wetenschappers bij dit project.

2.2.g. Wilt u alsnog aangeven of Iran het Europese bedrijfsleven heeft benaderd, aangezien dit niet strijdig is met de door u in uw antwoord aangehaalde belangen? Wilt u verder zonder bedrijfsgeheimen te schenden, bijvoorbeeld

met een geanonimiseerd overzicht, toch meer inzage geven in de bedrijven die benaderd zijn? Deelt u de mening dat het tenslotte niet om het Europese bedrijfsleven gaat, maar om het vaststellen welke pogingen door Iran zijn gedaan om bepaalde componenten te importeren? Deelt u voorts de mening dat de relevantie van de vaststelling wordt bevestigd door uitspraken van de Iraanse ex-president Banisadr dat Iran dichtbij de ontwikkeling van een Atoombom is als het deze componenten geleverd krijgt?¹¹

Antwoord: Iran heeft inderdaad Europese bedrijven benaderd. Voor het overige zij verwezen naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875) en van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720).

2.4. Kunt u alsnog aangeven welke acties u wanneer in bilateraal verband heeft ondernomen en de komende maanden zult gaan ondernemen?

Antwoord: Ik verwijs naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr 1875)

2.5. Wilt u aangeven of Nederland op de 'NSG 2003 plenary' te Pusan vertegenwoordigd was? Zo neen, waarom niet? Zo ja, door wie en wanneer? Wat was de inhoud van deze bijeenkomst? Heeft Frankrijk hierbij een presentatie gehouden in overeenkomst met genoemd document? Beschikt u over dit document? Zo ja, kunt u alsnog bevestigen dat dit een document van de Franse regering is? Zo neen, wilt u de Franse regering vragen of dit document inderdaad van de Franse regering afkomstig is? Kunt u vervolgens alsnog uw oordeel over dit document alsmede de in dit document opgenomen conclusies geven?

2.6. Zie 5.

Antwoord: Nederland is lid van de Nuclear Suppliers Group en was tijdens de plenaire in Pusan uiteraard vertegenwoordigd. De delegatie bestond uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden. De plenaire vergadering van de Nuclear Supplier Group bespreekt de uitvoering van nucleaire exportcontroles. Daarnaast vinden inlichtingenoverleg, expertoverleg over technische aangelegenheden en handhavingsoverleg plaats. De inhoud van deze overleggen is vertrouwelijk. Voor het overige verwijs ik naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus 2003 (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875)

2.7. Betekent uw antwoord dat u in bilateraal verband geen enkele actie heeft ondernomen?

Antwoord: Ik verwijs u naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 8 augustus jl. (Vergaderjaar 2002-2003, nr.1875).

3. Deelt u de analyse van de Russische nucleaire expert A. Khlopkov dat Iran in 2005 over 5.000 centrifuges kan beschikken, wat voldoende is voor het maken van twee atoombommen per jaar?¹²

Antwoord: Op grond van de mij ter beschikking staande informatie acht ik het mogelijk dat Iran in 2005 over 5.000 of meer centrifuges kan beschikken. Indien er geen effectieve IAEA-verificatie plaats zou vinden van deze installaties is het in beginsel mogelijk om daarmee voldoende hoogverrijkt uranium te produceren voor twee of meer kernwapens per jaar. Vandaar dat het van het grootste belang is dat Iran een Additioneel Protocol met het IAEA afsluit. Ik verwijs u tevens naar mijn antwoord op vragen van het lid Wilders van 4 september 2003 (kenmerk 2020316720).

4. Kunt u aangeven waarom de Kamer door de media beter lijkt te worden geïnformeerd dan door de regering?

Antwoord: De regering heeft geen oordeel over de appreciatie door leden van de Staten-Generaal van berichtgeving in de media. Voor het overige verwijs ik naar het antwoord op vraag 1.

5. Is er tijdens uw bezoek met de minister-president aan president Bush, op 2 september 2003, gesproken over Iran? Zo neen, waarom niet? Zo ja, wat is besproken en heeft u de president wel volledig geïnformeerd? Hoe groot achten de Verenigde Staten de Iraanse nucleaire dreiging?

Antwoord: Ik verwijs u naar de brief die ik aan de Kamer zond naar aanleiding van het recente bezoek van de Minister-President en mij aan Washington (kenmerk 03-Buza-47). Het is geen geheim dat de Amerikaanse regering, evenals de Nederlandse regering zeer bezorgd is over de Iraanse nucleaire ambities. De VS is er, evenals als Nederland, veel aan gelegen te voorkomen dat Iran zou overgaan tot de ontwikkeling van een kernwapencapaciteit.

6. Is het waar dat de ernst van de inhoud van het op 26 augustus 2003 uitgebrachte rapport van directeur-generaal van het IAEA, El Baradei niet overeenstemt met de terughoudende conclusies van dit rapport?

Antwoord: Nee. De Board of Governors van het IAEA, waar Nederland deel van uitmaakt, heeft tijdens de jongstleden bijeenkomst in een met consensus aangenomen resolutie met waardering kennis genomen van het rapport van DG EL Baradei en op basis van de conclusies en aanbevelingen van dat rapport zijn eisen aan Iran ten aanzien van het beantwoorden van de openstaande vragen en onmiddellijke afsluiting van een Additioneel Protocol met het IAEA geformuleerd.

7. Wat is uw mening over het oordeel van IAEA-directeur-generaal El Baradei dat de nucleaire installatie in Natanz geschikt is voor de fabricage van atoomwapens?¹³

Antwoord: Zie mijn antwoord op vraag 3.

8. Hoe verklaart u dat de installatie in Natanz, ondanks inspecties van het IAEA, tot een jaar geleden onontdekt bleef? Hoe waterdicht maakt dit de inspecties?

Antwoord: Onder de huidige waarborgenovereenkomst van het IAEA met Iran dient dat land zijn nucleaire installaties uiterlijk zes maanden voor ingebruikname te declareren en heeft het IAEA alleen toegang tot dergelijke gedeclareerde installaties. Het mandaat van het IAEA heeft dus geen betrekking op faciliteiten die Iran niet gedeclareerd heeft. Het is daarom niet verwonderlijk dat het IAEA de installatie in Natanz niet heeft ontdekt; men had geen mandaat ernaar te zoeken. Voorts had Iran juridisch beschouwd ook geen verplichting de installatie bij het IAEA aan te melden tot uiterlijk zes maanden voor in gebruikname, dat wil zeggen het invoeren van splijtstoffen in de installatie.

Het is dan ook van het grootste belang, zoals ook eerder aangegeven, dat Iran spoedigst een Additioneel Protocol met het IAEA afsluit, en daarop vooruitlopend op andere wijze zal voorzien in de mogelijkheid voor het Agentschap om te verifiëren of geen activiteiten plaatsvinden die niet gedeclareerd zijn.

1 Beantwoording vragen van het lid Wilders over een Iraanse kernbom, 3 september jl.; 2 Netwerk, 3 september jl.; 3 zie mijn vragen d.d. 1 september jl.; 4 The Economist 28 augustus jl.; 5 Netwerk, 3 september jl.; 6 O.a. LATimes, 27 augustus jl. en Netwerk 3 september jl.; 7 LATimes, 27 augustus jl.; 8 Netwerk, 3 september jl.; 9 Netwerk, 3 september jl.; 10 Netwerk, 3 september jl.; 11 Netwerk, 3 september jl.; 12 Netwerk, 3 september jl.; 13 interview met El Baradei in de Stern, 28 augustus jl.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording schriftelijke vragen over de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

BSG-501/03 – 19 november 2003

[...] 7. Op welke manier moeten naar het oordeel van de regering de opstelling en inzet van de Nederlandse regering aan de onderhandelingstafels van a) EU en b) NAVO veranderen na de uitbreiding van beide organisaties?

Antwoord: Het aantal kleinere lidstaten van de EU neemt vanaf 2004 aanmerkelijk toe. Het gevolg hiervan kan zijn dat grote lidstaten er in sterkere mate toe zullen neigen toenadering tot kleinere lidstaten te zoeken om tot overeenstemming te komen. Tegelijkertijd moet Nederland, zoals in het verleden en nu, erop zijn gericht om, afhankelijk van het beleidsterrein, steun te zoeken voor standpunten in wisselende coalities. Daartoe worden, met name voor beleidsterreinen waarvoor unanimititeit geldt, zoals het GBVB/EVDB, de contacten met de nieuwe lidstaten worden opgevoerd.

De uitbreiding van de Unie brengt voorts de complicatie met zich mee dat besluitvorming zal plaatsvinden met 25 in plaats van 15 Lidstaten, wat voor Nederland natuurlijk van bijzondere betekenis zal zijn tijdens het a.s. voorzitterschap in de tweede helft van 2004.

Wat de NAVO betreft, is niet voorzien in een veranderde Nederlandse opstelling en inzet na de uitbreiding. De NAVO blijft een op basis van consensus functionerende organisatie. Dit onderstreept voor de regering de noodzaak van verdere opbouw en onderhoud van een bilateraal netwerk, teneinde vroegtijdig de posities van bondgenoten te kennen en te beïnvloeden.

[...]

36. Kan de regering met concrete voorbeelden uitleggen wat zij verstaat onder een ‘multilateraal beleid met tanden’?

41. Hoe gaat de technische ondersteuning ten aanzien van het exportcontrolesysteem van landen die geen of beperkt onderdeel uitmaken van het wereldomspannende stelsel van afspraken omtrent non-proliferatie eruit zien?

42. Welke landen zijn voor de regering ‘onderwerp van zorg en discussie’ als het gaat om nonproliferatie van massavernietigingswapens? Welke concrete ‘aanvulling en versterking van het bestaande systeem’ is volgens de regering nodig en welke voorstellen zal de regering ter zake doen?

96. Welke “andere preventieve maatregelen” bedoelt de regering concreet als het gaat om nieuwe antwoorden op het grote gevaar van proliferatie van massavernietigingswapens.

Antwoord: Het multilaterale systeem biedt, bij goed functioneren, de beste mogelijkheden om internationale bedreigingen tegen te gaan. Daartoe is VN-brede normstelling belangrijk, maar tegelijkertijd niet genoeg. Uitvoering van resoluties, verdragen etc. is nodig. Het multilateraal systeem, bijvoorbeeld ten aanzien van non-proliferatie, moet sluitend worden gemaakt. In beginsel biedt een rol van de VN-Veiligheidsraad (bindende uitspraken op grond van Hoofdstuk VII van het VN-Handvest) daarvoor een oplossing. Maar in de praktijk schiet de controle op de naleving van verplichtingen in een aantal gevallen tekort, zonder dat een beroep op de

Veiligheidsraad realistisch is. Tegelijkertijd staat de aard van veiligheidsbedreigingen (zoals terrorisme) niet uitsluitend een reactieve benadering toe, zodat naar aanvullende toepassingen moet worden gezocht.

Daarbij kan worden gedacht aan voorstellen zoals het “Proliferation Security Initiative”, bevordering van goede werking van de exportcontroleregimes, strategische en systematische inzet van de instrumenten van de Europese Unie bij de bestrijding van proliferatie en bevordering van de vernietiging van chemische en nucleaire wapens in de Russische Federatie. Het gaat daarbij dus om maatregelen die, binnen de kaders van het nationale en internationale recht, op concrete wijze de verspreiding van massavernietigingswapens en onderdelen daarvoor tegengaan.

Landen van zorg op het gebied van de proliferatie van massavernietigingswapens zijn die landen, ten aanzien waarvan vermoedens dan wel harde aanwijzingen bestaan dat zij op een of andere wijze betrokken zijn bij de overdracht, verwerving of ontwikkeling van biologische, chemische, radiologische of nucleaire wapens, in strijd met de bestaande verdragen ter zake. Het gaat derhalve om algemene benadering, niet om een omschreven groep van landen.

Technische ondersteuning aan derde landen vindt op verschillende manieren plaats. Nederland heeft bilaterale samenwerkingsprojecten met Slowakije en Roemenië. Bedoeling van deze projecten is beide landen te ondersteunen bij het opzetten van een effectief wapenexportcontrole-beleid mede ter voorbereiding op hun toekomstige lidmaatschap van EU en NAVO. Ook de Europese Commissie en andere lidstaten assisteren EU kandidaat lidstaten, waar nodig, bij nationaal exportcontrolebeleid. De EU zet zich er ook voor in dat de kandidaat Lidstaten toetreden tot bestaande exportcontroleregimes. Daarnaast wordt, in het kader van het EU actieprogramma tegen de proliferatie van massavernietigingswapens, gesproken over een “peer review” van het exportcontrolebeleid in de EU lidstaten en kandidaat lidstaten. Tenslotte spelen de exportcontroleregimes een rol bij het verschaffen van technische informatie over vormgeving en uitvoering van exportcontroles aan landen die geen deel uitmaken van die regimes.

[...]

48. Hoe beoordeelt de regering de recentelijk gewijzigde Iraanse opstelling inzake de voortzetting van het Iraanse nucleaire programma.

Antwoord: Het is verheugend dat de eensgezinde opstelling in de Board of Governors van de IAEA en het bezoek van de drie ministers van Buitenlandse Zaken van Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk aan Teheran een perspectief heeft helpen openen op een politieke oplossing voor de veiligheidsrisico's samenhangend met het Iraanse nucleaire programma. Dit is een belangrijke eerste stap. De regering hoopt dat de Iraanse regering de nodige verdere stappen zal zetten die een dergelijke oplossing uiteindelijk mogelijk zullen maken.

[...]

108. Heeft de regering kennisgenomen van berichten (onder andere in *Trouw* van 23 juli 2003) over wapenleveranties vanuit Trans-Dnjestrië aan terroristische organisaties? Doet Trans-Dnjestrië goede zaken met vrijwel elke belangrijke moslimorganisatie in de wereld? Bestaat bij internationale inlichtingendiensten (waaronder Interpol) het vermoeden dat Trans-Dnjestrië sinds 2001 nucleair materiaal verkoopt, waarmee massavernietigingswapens kunnen worden gemaakt?

133. Op welke wijze zal de Nederlandse regering nog tijdens het voorzitterschap van de OVSE, maar ook daarna, de enorme wapenverkoop vanuit Trans-Dnjestrië aan schurkenstaten en terroristen aan de orde stellen met als doel dit aan banden te leggen?

Antwoord: De regering heeft kennisgenomen van het artikel in *Trouw* van 23 juli 2003 met betrekking tot wapenleveranties vanuit Transdnjestrië aan terroristische organisaties. De regering is bezorgd over mogelijke ongecontroleerde handel in wapens en andere militaire goederen vanuit Transdnjestrië. De regering hoopt dat een politieke regeling van het Moldavië-Transdnjestrië-conflict aan de fluïde situatie een einde zal maken.

Voorts beschikt de regering niet over informatie met betrekking tot mogelijke verkoop vanuit Transdnjestrië van nucleair materiaal, met het oog op de productie van massavernietigingswapens. Het Nederlandse OVSE Voorzitterschap zet zich in voor de totstandkoming van een politieke regeling van het Moldavisch/Transdnjestrisch conflict. Dit zal de weg vrijmaken voor het herstel van de rechtsstaat en democratie in de regio Transdnjestrië. Het aanpakken van de grensproblematiek vormt daarbij een belangrijk aandachtsgebied vanwege het gebrek aan effectieve grens- en douane controle langs de uiterst poreuze Moldavisch-Oekraïense grens. Daarnaast zijn in OVSE-verband algemene afspraken gemaakt over de bestrijding van illegale handel in kleine- en lichte wapens. Dit is van belang teneinde te voorkomen dat deze wapens in handen vallen van terroristische organisaties en/of partijen die via de reguliere handel niet aan deze wapens kunnen komen. Nederland speelt een actieve rol bij het verder uitwerken en de implementatie van deze afspraken. Een politieke regeling van het Moldavisch/Transdnjestrisch conflict zal het mogelijk maken geheel Moldavië, met inbegrip van Transdnjestrië, onder deze OVSE-afspraken te brengen.

[...]

123. Wat is de Nederlandse visie op de rol van de NAVO? Hoe ziet de Nederlandse regering de hernieuwde taakstelling van de NAVO?

Antwoord: De visie van de Nederlandse regering op de rol van de NAVO is in diverse brieven aan de Kamer uiteengezet. In dit verband kan onder meer verwezen worden naar de brieven die naar de Tweede Kamer zijn verstuurd naar aanleiding van de NAVO-Top in Praag (TK 28 676, nr. 5) alsmede naar aanleiding van de NAVO ministeriële bijeenkomsten in Reykjavik en Madrid (TK 26 348, nr. 6 en TK 26 348, nr. 7).

Het Bondgenootschap blijft onverminderd gericht op uitvoering van de taken zoals ze zijn beschreven in het Strategisch Concept uit 1999. Het gaat hier om de volgende vijf hoofdtaken: het nastreven van veiligheid door het bevorderen van democratische waarden; het bieden van een transatlantisch forum voor consultaties over veiligheidsbelangen; afschrikking en verdediging tegen dreiging van agressie tegen enige NAVO-lidstaat; bijdragen aan conflictpreventie en crisisbeheer, inclusief crisisbeheersingsoperaties; partnerschap, samenwerking en dialoog met andere landen in het Euro Atlantisch gebied. Nieuw zijn derhalve niet zozeer de taken van de NAVO, als wel dat, met instemming van Nederland, tijdens de NAVO-ministeriële bijeenkomst in Reykjavik (14–15 mei 2002) nadrukkelijk is bepaald dat de NAVO in staat moet zijn het hoofd te bieden aan dreigingen tegen NAVO-strijdkrachten, -bevolking en –grondgebied, ongeacht waar die dreigingen vandaar komen.

[...]

125. Deelt de regering de mening dat betere afstemming tussen NAVO en EU (EVDB) noodzakelijk is? Hoe ziet de regering bijvoorbeeld de rol van de NAVO-Raad hierbij? Ondersteunt de regering de noodzaak van een sterkere rol van de Raad en betere samenwerking binnen de Raad? Zo ja, op welke wijze gaat de regering zich hier actief voor inzetten?

126. Kan de regering een inhoudelijke toelichting geven op de volgende passage: “De samenwerking tussen EU en NAVO is op dit moment vooral gericht op samenwerking op het gebied van crisisbeheersingsoperaties. Nederland streeft al geruime tijd naar verbreding van de agenda”?

128. Welke invloed zullen de recent geuite bezwaren van Amerikaanse zijde over de Europese defensiesamenwerking hebben op de ontwikkeling van het EVDB?

131. Hoe kunnen conflicten als die over een mogelijk Europees hoofdkwartier in Tervuren tussen EU/EVDB en de NAVO/VS in de toekomst worden voorkomen?

Antwoord: Enkele jaren geleden is ingezet op een koers die gericht is op samenwerking tussen EU en NAVO. In de brief aan de Tweede Kamer over de toekomst van het EVDB in relatie tot de transatlantische betrekkingen is dat beleid uiteengezet (TK 21501-21502, nr 485).

Dit beleid heeft een stimulans gekregen door de totstandkoming van de regelingen over het gebruik door de EU van NAVO-middelen ("Berlijn-plus"). De samenwerking tussen EU en NAVO moet met kracht worden gehandhaafd. Zij krijgt onder meer gestalte door het inmiddels geïnstitutionaliseerde overleg tussen EU en NAVO, onder meer op het niveau van NAVO Raad en het Politiek en Veiligheidscomité van de EU. Het gaat hierbij niet zozeer om een sterkere rol van de NAVO-Raad, maar om het verder inhoud geven aan het reeds bestaande overleg tussen de relevante EU en NAVO-gremia. De regering zet zich hier voor in met als doel het bewerkstelligen van transparantie, coördinatie en samenwerking tussen beide organisaties en het vermijden van onnodige duplicatie. Door deze benadering kunnen tevens spanningen naar aanleiding van initiatieven als de vorming van een EU operationeel hoofdkwartier in Tervuren – een initiatief dat door Nederland en de meeste EU-lidstaten en NAVO-bondgenoten als onnodige duplicatie wordt gezien - worden vermeden danwel verminderd. Niettegenstaande de door de VS geuite bezwaren met betrekking tot zowel ‘Tervuren’ als ook bepaalde Conventie-artikelen die zullen worden besproken in het kader van de Intergouvernementele Conferentie, blijft de VS voorstander van een verdere ontwikkeling van het EVDB, indien zulks geschiedt in goede harmonie met de NAVO en op basis van de Berlijn-plus afspraken.

Voorts gaat het er ook om de EU-NAVO agenda niet alleen verder te verdiepen - waarbij te denken valt aan verdere samenwerking ten aanzien van de Balkan-regio en op het gebied van militaire capaciteiten- maar ook te verbreden. In dit verband kan worden verwezen naar de hierboven genoemde brief aan uw Kamer. Als onderwerpen voor verbreding van de agenda worden hier genoemd: terrorismebestrijding, het tegengaan van verspreiding van massavernietigingswapens en bescherming van de eigen bevolking tegen nucleaire, biologische en chemische aanvallen. Tevens zijn ontwikkelingen in Afghanistan, de EU veiligheidsstrategie en het NAVO Strategisch Concept goede aanknopingspunten voor verdere dialoog en afstemming tussen EU en NAVO.

[...]

135. Wat is het EU beleid ten opzichte van Pakistan en India als het gaat om massavernietigingswapens? Wat is de Nederlandse inzet hierbij?

Antwoord: Binnen de EU wordt momenteel gewerkt aan de uitwerking van het actieplan tegen de proliferatie van massavernietigingswapens dat door de Europese Raad van Thessaloniki werd aangenomen. In het kader van het actieplan is een Common Position uitgewerkt inzake de bevordering van de universaliteit van ondermeer het Non-proliferatieverdrag, waartoe ook India en Pakistan zouden moeten toetreden. Een tweede element van dit plan is het voornemen in alle overeenkomsten tussen de EU en derde landen proliferatieclausules in te voeren. Momenteel wordt door de Commissie een inventarisatie gemaakt van overeenkomsten waarop dergelijke clausules betrekking zou kunnen hebben. Nederland zet daarbij in op een zo helder mogelijke koppeling tussen de voordelen die

samenwerking met de EU kan hebben enerzijds en aanvaardbaar gedrag op het gebied van proliferatie van massavernietigingswapens anderzijds. Daarbij kan worden opgemerkt, dat wat India betreft er geen aanwijzingen zijn dat dit land zelf als bron voor proliferatie naar derde landen optreedt.

136. Hoe beoordeelt de regering de ontwikkeling van mini-nukes in de VS? Is de ontwikkeling van deze mini-nukes een schending van het Non-Proliferatieverdrag? Welke acties heeft de Nederlandse regering bilateraal dan wel multilateraal genomen om haar bezorgdheid over de ontwikkeling van mini-nukes en de schending van het NPV bij de Amerikaanse regering te uiten?

Antwoord: Zie de beantwoording van vragen van het Lid Karimi over hetzelfde onderwerp (TK 28473, nr 3). In aanvulling daarop kan worden gesteld dat de ontwikkeling van kernwapens door een land dat onder het Non-Proliferatieverdrag de status van kernwapenstaat heeft, als zodanig niet in strijd is met dat verdrag. Niettemin zou de mogelijke ontwikkeling van nieuwe - kleine - kernwapens, en een eventueel daarmee verbonden veranderende nucleaire doctrine, in tegenspraak zijn met de resultaten van de Toetsingsconferenties van het Nonproliferatieverdrag van 1995 en 2000. De regering vindt dat onwenselijk. Zij heeft de regering van de VS van deze zorgen op de hoogte gebracht.

137. Is de bescherming van de bevolking tegen NBC- of radiologische middelen thans adequaat?

Antwoord: De coördinatie van de bescherming van de bevolking tegen (het gebruik van) NBC- of radiologische (R) middelen is een verantwoordelijkheid voor de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Op 18 september 2003 is de tweede NBCvoortgangsrapportage aangaande de voorbereiding in Nederland op mogelijke terroristische aanslagen met nucleaire, chemische of biologische middelen aan de Tweede Kamer aangeboden (TK 27925 nr. 99). In deze voortgangsrapportage staan de - in Nederland - genomen maatregelen en de nog lopende beleidsinitiatieven beschreven. Aangezien het nimmer mogelijk zal zijn alle denkbare eventualiteiten af te dekken wordt een groot belang gehecht aan goede internationale afspraken om in ernstige gevallen ook een beroep te kunnen doen op relevante capaciteiten van bevriende landen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken zet zich er derhalve voor in om binnen de EU en de NAVO verdere afspraken te maken over een internationale *pool* voor beschermingscapaciteit, alsook over de modaliteiten om die capaciteit in te kunnen zetten voor de bescherming van bevolking van EU-leden en NAVO-bondgenoten.

[...]

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording KV Wilders over mogelijke nucleaire contacten van Pakistan met onder andere Saoedi-Arabië

DVB/NN-029/04 – 2 februari 2004

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken op vragen van het lid Wilders (VVD) over mogelijke nucleaire contacten van Pakistan met onder andere Saoedi-Arabië.

1. Bent u op de hoogte van de centrale rol die Pakistan, en met name het bedrijf van de ‘vader’ van de Pakistaanse kernbom dr. Abdul Qadeer Khan, speelde en speelt in de kernwapenprogramma’s van Libië, Iran, Irak en Noord-Korea?¹ Kan dr. Khan als ‘fundamentalist’² worden omschreven? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: De Nederlandse regering is op de hoogte van berichten dat Pakistaanse onderdanen betrokken zijn bij kernwapenprogramma’s van diverse landen. Zoals aangegeven in de beantwoording van de kamervragen van het lid Wilders (TK, vergaderjaar 2003-2004, Nr. 630) is het de Nederlandse regering op dit moment echter niet duidelijk hoe Iran de betreffende technologie heeft kunnen verkrijgen en dus ook niet of deze technologie afkomstig is uit Pakistan. Er bestaat evenmin een helder beeld waar deze technologie eventueel nog elders zou kunnen zijn terechtgekomen.

De Pakistaanse overheid heeft een onderzoek ingesteld naar beschuldigingen van betrokkenheid van wetenschappers werkzaam in de A.Q. Khan Research Laboratories, Kahuta (KRL), bij de ontwikkeling van kernprogramma’s in Iran, Irak, Libië en Noord Korea. Het onderzoek is nog lopende. Gegeven de veiligheidsmaatregelen waarmee dit onderzoek is omringd, is geen informatie beschikbaar over de voortgang van het onderzoek, noch over enige (voorlopige) resultaten.

Sinds eind november 2003 zijn enkele wetenschappers in hechtenis genomen. Ook Dr. Khan zelf is inmiddels ondervraagd en onder huisarrest geplaatst. Overigens werd Dr. Khan reeds op 11 maart 2001 uit zijn functie van algemeen directeur van KRL ontheven, en bekleedt hij sindsdien hierbinnen geen officiële functies meer.

Over de persoonlijke geloofsovertuigingen van Dr. A.Q. Khan is dezerzijds niets bekend.

2. Kunt u bevestigen dat in navolging van bovenstaande staten nu ook Saoedi-Arabië de 'Pakistaanse route' bewandelt in een poging kernwapens te verkrijgen? Is het waar dat de Saoedische kroonprins Abdullah in oktober 2003 naar Pakistan is gereisd en daar een overeenkomst heeft gesloten met de Pakistaanse president Musharraf over de levering van olie in ruil voor nucleaire wapentechnologie?³ Wat is uw oordeel hierover?

8. Op welke wijze zult u in bi- en multilateraal verband de regering van Saoedi-Arabië aanspreken op zijn poging nucleaire wapentechnologie te verkrijgen?

Antwoord: Kroonprins Abdullah van Saoedi-Arabië bracht op 18 en 19 oktober 2003 een bezoek aan Islamabad, op de terugreis van de OIC-top in Maleisië. Hij besprak met President Musharraf onder andere economische samenwerking, de situatie van de islamitische gemeenschap en regionale relaties. Hoewel in de pers gespeculeerd werd over besprekingen inzake mogelijke nucleaire samenwerking, zijn hiervoor geen concrete aanwijzingen voorhanden. In dit licht zie ik geen aanleiding om Saoedi-Arabië op dit punt aan te spreken. Ik verwijs ook naar de beantwoording van vragen terzake van het lid Ormel, TK, vergaderjaar 2003-2004, nr. 166.

3. Kunt u het bericht van de zoon van de Libische leider Gadaffi, Saif al-Islam Gadaffi, bevestigen dat Pakistan de leverancier was aan Libië van nucleaire wapentechnologie welke door een Westerse bron is omschreven als een 'full bomb dossier'?⁴ Kunt u tevens bevestigen dat er ook materiaal uit andere landen afkomstig was, waaronder Dubai en Maleisië? Welke andere landen waren hierbij betrokken? Wat is uw oordeel hierover?

Antwoord: Blijkens berichten in de Pakistaanse media heeft Saif al-Islam Qaddafi ontkend gezegd te hebben dat Pakistan of Pakistaanse wetenschappers betrokken waren bij de levering van nucleaire technologie aan Libië. De regering beschikt zelf overigens niet over eigen bronnen betreffende de precieze uitspraken van Saif al-Islam Qaddafi.

In oktober 2003 is een schip aangehouden en onderzocht dat in Dubai een lading aan boord had genomen bestaande uit onderdelen voor ultracentrifuges met bestemming Libië. Uit welke landen deze onderdelen afkomstig waren is thans nog voorwerp van onderzoek door onder meer het IAEA.

4. Hoe verklaart u de verschillende inschattingen van de Amerikanen en de Britten enerzijds en het International Atomic Energy Agency (IAEA) anderzijds over de omvang van het Libische nucleaire wapenprogramma?⁵

Antwoord: Het onderzoek van het IAEA naar het Libische wapenprogramma is nog niet afgerond. Zodra het IAEA zijn bevindingen publiceert en daarover in het kader van het IAEA een bespreking plaatsvindt zal duidelijk worden of inderdaad sprake is van meningsverschillen.

5. Heeft u aanwijzingen dat de Pakistaanse regering geen of weinig controle heeft over het opereren van dr. Khan en zijn bedrijf?⁶ Kunt u berichten van Westerse en Pakistaanse bronnen bevestigen dat individuele Pakistaanse geleerden voor persoonlijk gewin nucleaire geheimen verkocht hebben?⁷ Zo ja, aan welke landen is dit gebeurd en wat is uw oordeel hierover? Zijn dr. Khan en/of zijn medewerkers deze geleerden?

6. Is het waar dat de Pakistaanse autoriteiten dr. Khan vorige week hierover ondervraagd hebben? Zijn dr. Khan en andere nucleaire geleerden voor de Pakistaanse autoriteiten moeilijk aan te pakken vanwege hun enorme populariteit in Pakistan?

Antwoord: Onder Generaal President Zia-ul Haq kwam het Pakistaanse kernwapenprogramma onder militair beheer. Het is onduidelijk hoeveel controle er is op individuele wetenschappers. Het door de Pakistaanse overheid ingestelde onderzoek naar de activiteiten van wetenschappers van KRL wordt door Nederland nauwlettend gevolgd en zal met name ook op deze vragen antwoord moeten geven.

7. Welke acties heeft u ondernomen, of gaat u ondernemen in bi- en multilateraal verband om de Pakistaanse regering te ondersteunen bij het aanpakken van de verspreiding van nucleaire technologie en kennis, dan wel de Pakistaanse regering hiertoe te dwingen?

Antwoord: De EU-Trojka, die op 18 en 19 februari in Islamabad politieke consultaties voert, zal daarbij de aanpak van de verspreiding van nucleaire technologie en kennis nadrukkelijk aan de orde stellen. De Nederlandse regering heeft bepleit dat Pakistan deze ernstige zaak zorgvuldig onderzoekt en dat de schuldigen zullen worden bestraft. Met de Pakistaanse Ambassadeur is onlangs nog op het Ministerie van Buitenlandse Zaken over deze kwestie gesproken. Daarbij werd ook benadrukt dat Pakistan meer werk moet maken van regelgeving op het gebied van strengere exportcontroleregels. De bilaterale contacten met Pakistan over deze kwestie zullen worden voortgezet.

9. Deelt u de mening van de directeur-generaal (DG) van het IAEA El Baradei dat het non-proliferatieverdrag verouderd is, omdat inmiddels 35 tot 40 landen beschikken over de kennis om een atoomwapen te maken? Deelt u tevens zijn mening dat het beter zou zijn elke installatie die splijtstof kan produceren te onderwerpen aan multilateraal toezicht?⁸ Wat zijn hiervan de voor- en nadelen? Is er internationaal steun voor de ideeën van DG El Baradei?

Antwoord: DG El Baradei van het IAEA heeft op 16 oktober 2003 in The Economist een aantal ideeën gelanceerd om de nucleaire splijfstofcyclus beter proliferatie-resistent te maken. De internationale discussie hierover dient nog op gang te komen. Nederland zal een vertegenwoordiging afvaardigen naar een eerste bijeenkomst ter bespreking van de plannen van DG El Baradei, die op 5 februari te Wenen zal plaatsvinden. Nederland staat positief tegenover de voorstellen van DG El Baradei, maar zijn ideeën dienen nog nader op uitvoerbaarheid en haalbaarheid te worden getoetst.

De DG had het overigens niet over multilateraal toezicht op installaties die splijfstof kunnen produceren - voor alle niet-kernwapenstaten die partij zijn bij het Non-proliferatieverdrag bestaat al zulk toezicht middels het IAEA waarborgensysteem - maar over multilateraal beheer.

Noten: 1) Het Parool, 3 januari jl., 'De Watergraafsmeer als oorsprong van de schurkenstaten', De Volkskrant, 6 januari jl., 'Het geheime nucleaire web van dr. Khan', Washington Times, 7 januari jl., 'Pakistan's arsenal', Sunday Times, 4 januari jl., 'Gadaffi's nuclear deal with Pakistan'; 2) Sunday Times, 4 januari jl., 'Gadaffi's nuclear deal with Pakistan'; 3) Washington Times, 5 januari jl., 'Saudi nukes: a looming intelligence failure', Richard L. Russell.; 4) Sunday Times, 4 januari jl., 'Gadaffi's nuclear deal with Pakistan'; 5) Zo spreken de Amerikanen en Britten na 9 maanden onderzoek in Libië over een 'uranium enrichment programme actually in progress' en het IAEA over een 'low level, small-scale testing of enrichment equipment'; 6) Washington Times, 7 januari jl., 'Pakistan's arsenal'; 7) Sunday Times, 4 januari jl., 'Gadaffi's nuclear deal with Pakistan'; 8) De Volkskrant, 6 januari jl., 'Het geheime nucleaire web van dr. Khan'.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording kamervragen Wilders over mogelijke verontrusting van IAEA inzake de proliferatie van kernwapens

DVB/NN-053/04 – 18 februari 2004

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de heer Kamp, minister van Defensie, de heer Remkes, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden en de heer Brinkhorst, minister van Economische Zaken op vragen van het lid Wilders (VVD) over mogelijke verontrusting van IAEA inzake de proliferatie van kernwapens

1. Heeft u kennisgenomen van het interview dat de directeur van het International Atomic Energy Agency (IAEA), de heer Baradei, onlangs heeft gegeven aan het Duitse weekblad 'Der Spiegel'?¹

Antwoord: Ja.

2. Deelt u de mening dat er een atomaire zwarte markt is ontstaan, die met een buitengewoon raffinement wordt gaande gehouden c.q. waarbij in het ene land plannen worden gemaakt, in het andere centrifuges worden geproduceerd die via een derde land worden verscheept terwijl over de eindafnemer onduidelijkheid bestaat en dat daarbij commercieel ingestelde experts, gewetenloze firma's en eventueel zelfs staatsinstellingen zijn betrokken? Welke nadere informatie kunt u de Kamer hierover verstrekken?

Antwoord: Het was de regering reeds bekend dat prolifererende staten door onderlinge samenwerking, alsmede door middel van verwervingen in geïndustrialiseerde landen, doende waren hun capaciteiten op het gebied van massavernietigingswapens te vergroten. De Kamer is hierover regelmatig geïnformeerd, alsmede over de maatregelen die hiertegen nationaal en in internationaal kader zijn genomen, waaronder het uitvoeren van een strikt exportcontrolebeleid.

De regering heeft met verontrusting kennis genomen van de kennelijke omvang en efficiëntie van netwerken van bedrijven en individuen, die ten behoeve van prolifererende staten handelen in nucleaire en gerelateerde technologie. In hoeverre ook statelijke actoren, anders dan aan de vraagzijde, hierbij betrokken zijn is op dit moment niet met zekerheid vast te stellen. De regering verleent medewerking aan het IAEA om aard en omvang van de thans aan het licht komende netwerken in kaart te brengen en te onderzoeken of en zo ja, in hoeverre ook Nederlandse staatsburgers bij deze praktijken betrokken zouden zijn.

3. Hebben Iran en Libië overvloedig gebruik gemaakt van dit netwerk en hebben deze landen naar uw oordeel de IAEA in het verleden bedrogen? Hoe beoordeelt u de toezeggingen van de Pakistaanse president Musharraf om samen te werken met de IAEA bij het opsporen van de 'complexe onderwereld' die derde landen helpt bij het ontwikkelen van atoomwapens?²

Antwoord: Op grond van informatie afkomstig van het IAEA en verklaringen van Iran en Pakistan kan worden vastgesteld dat Iran en Libië gebruik hebben gemaakt van netwerken van individuen en bedrijven bij hun proliferatie-activiteiten. Over de mate waarin genoemde landen van deze netwerken gebruik hebben gemaakt, valt

op dit moment geen uitspraak te doen. Nader onderzoek van het IAEA zal hierop hopelijk een beter zicht mogelijk maken.

De bereidheid die de Pakistaanse president Musharraf heeft uitgesproken om samen te werken met het IAEA bij het ophelderen van bestaande proliferatienetwerken, wordt door de regering positief beoordeeld.

4. Deelt u de verontrusting van de heer Baradei over de ontwikkeling van een nucleaire capaciteit door Noord-Korea en houdt u het evenzeer voor mogelijk dat Noord-Korea reeds over kernwapens beschikt? Wordt het nog steeds door weinig deskundigen reëel geacht dat Noord-Korea reeds zover gevorderd is met het opwerken van de nucleaire brandstofstaven, zoals u de Kamer berichtte in uw brief over de situatie in Noord-Korea van 30 september 2003?³

Antwoord: Ik berichtte uw Kamer over het mogelijk bezit van kernwapens door Noord-Korea en de proliferatierisico's die van dat land uitgaan in genoemde brief van brief van 30 september 2003 (29200 V, nr. 7). De situatie op dit punt is niet wezenlijk gewijzigd. Noord-Koreaanse activiteiten op het gebied van massavernietigingswapens en ballistische raketten blijven, ook al bestaat over de precieze stand van zaken onvoldoende duidelijkheid, een onacceptabel proliferatierisico inhouden, ook in relatie tot terrorisme.

5. Deelt u de mening van de heer Baradei, dat het gevaar voor een daadwerkelijk inzetten van atoomwapens nog nooit zo groot is geweest als nu? Hoe groot acht u de kans dat terroristen over nucleaire wapens beschikken?

Antwoord: Ik ben het met de heer ElBaradei eens dat het risico van gebruik van kernwapens toeneemt, indien deze in handen zouden vallen van onverantwoordelijke staten of terroristen. Hoewel de kans dat terroristen de beschikking zullen krijgen over kernwapens klein is, valt deze mogelijkheid nimmer uit te sluiten. Vandaar dat de regering er alles in haar vermogen aan zal doen om dit risico zo klein mogelijk te houden.

6. Bent u, met de heer Baradei, van mening dat de internationale exportcontroles volledig gefaald hebben, dat deze exportcontroles drastisch moeten worden verbeterd en dat de wereldgemeenschap zich dient te bezinnen op een nieuw internationaal controlesysteem? Rust op Nederland, dat ooit tekort is geschoten bij het voorkomen van een belangrijk lek van nucleaire informatie naar derde landen (zaak-Khan), niet de morele verplichting om actief bij te dragen aan een drastische verbetering van het non-proliferatiesysteem? Bent u bereid hiertoe het initiatief te nemen in internationaal verband? Zo ja, welke voorstellen zult u hiervoor doen?

Antwoord: Ik ben het met de heer ElBaradei eens dat de effectiviteit van het non-proliferatieregime, inclusief exportcontroles, moet worden verbeterd. De regering deelt echter niet de mening dat internationale exportcontroles volledig gefaald hebben. Stringent exportcontrolebeleid bemoedigt pogingen om extern kennis en materiaal te verwerven voor het opbouwen van een kernwapencapaciteit. Zo is door stringent exportcontrolebeleid een aantal staten dat trachtte een kernwapencapaciteit te verwerven, er nog altijd niet in geslaagd dit doel te bereiken. Bekend is dat prolifererende staten onderling zijn gaan samenwerken, een verschijnsel dat wel wordt aangeduid met de term secundaire proliferatie, waarbij betreffende leveranties zich onttrekken aan de exportcontroles van de landen die bij de bestaande exportcontroleregimes zijn aangesloten. Uw Kamer is hierover ook enkele malen geïnformeerd in antwoord op vragen van het lid Wilders.

De regering zal zich blijven inzetten voor verbetering van de effectiviteit van het multilaterale non-proliferatiestelsel, in het belang van nationale en internationale veiligheid, ongeacht het te betreuren feit dat in de jaren '70 technologische informatie uit Nederland heeft bijgedragen aan internationale proliferatie.

De aanzetten voor die verbetering zijn reeds gegeven. Nederlandse deelname aan het *Proliferation Security Initiative* behoort daartoe. Ook de in december 2003 door de EU aangenomen Non-proliferatiestrategie en de daarin vervatte acties beogen bij te dragen aan effectieve bestrijding van proliferatie. De implementatie van deze strategie zal een van de speerpunten zijn van het aanstaande Nederlandse Voorzitterschap van de EU. De regering steunt daarnaast eveneens de totstandkoming van een non-proliferatie-resolutie in de VN-Veiligheidsraad. Nationaal wordt gewerkt aan verdere verbetering van implementatiewetgeving op het gebied van non-proliferatie, onder meer middels herziening van de In- en Uitvoerwet en verbetering van de beveiliging van biologische agentia.

Derhalve blijft de Regering met volle inzet streven naar effectieve bestrijding van proliferatie. Al blijven wij ons ervan bewust dat het een kwestie van lange adem is en blijft, waarin wetgeving, handhaving, internationale samenwerking en effectieve diplomatie hand in hand dienen te gaan.

Noten: 1) Der Spiegel, 26 januari jl.; 2) De Telegraaf, 26 januari jl.; 3) Kamerstuk 29 200 V, nr.7

Ministerie van Defensie

Beantwoording kamervragen Van Bommel (SP)

2 april 2004

Antwoord van de heer Kamp, minister van Defensie, mede namens de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid van Bommel (SP) over Amerikaanse kernwapens in Europa. (Ingezonden 15 maart 2004)

1. Heeft u kennisgenomen van de opmerking van de Navo-opperbevelhebber generaal Jones in de Belgische senaat op 9 maart 2004, dat het aantal Amerikaanse kernwapens in Europa zal worden verminderd?¹

Antwoord: Ja

2. Is u bekend of de Amerikaanse autoriteiten daarbij ook aan vermindering van kernwapens op luchtmachtbasis Volkel in Nederland denken? Zo ja, wat zijn de plannen en op welke termijn zullen die worden uitgevoerd?

3. Bent u bereid om van dit Amerikaanse voornemen om kernwapens in Europa te verminderen gebruik te maken door er actief bij de Amerikaanse autoriteiten op aan te dringen kernwapens uit Volkel te verwijderen? Indien neen, waarom niet?

Antwoord: Het Navo Strategisch Concept uit 1999 stelt dat Navo's nucleaire strijdkrachten in Europa een essentieel onderdeel zijn van de politieke en militaire band tussen de Europese en de Amerikaanse bondgenoten. Het Bondgenootschap zal daartoe voldoende nucleaire strijdkrachten in Europa handhaven, op het minimum niveau benodigd voor de handhaving van vrede en stabiliteit. Over aantallen en locaties van de in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens worden geen mededelingen gedaan.

Noot: 1. www.nato.int/shape/news/2004/03/s40310.htm

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Koenders over een resolutie van de Veiligheidsraad van de VN inzake non-proliferatie.

DVB/NN-156/04 - 13 april 2004

1. Bent u op de hoogte van berichten over de grote zorgen die bestaan bij internationale juristen over de inhoud van de resolutie inzake non-proliferatie die in voorbereiding is bij de leden van de Veiligheidsraad?¹

Antwoord: Het artikel van Inter Press Service waarin zorgen worden geuit over de inhoud van een ontwerpresolutie inzake non-proliferatie is mij bekend.

2. Heeft u inzage in de conceptresolutie en bent u betrokken bij de opstelling van de resolutie?² Steunt u de inhoud van de conceptresolutie? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

3. Deelt u de zorgen van de niet-permanente leden van de Veiligheidsraad, van experts in internationaal recht en van anderen over de inhoud van de conceptresolutie?

7. Bent u bereid om bij de leden van de Veiligheidsraad, waaronder de VS, erop aan te dringen tegemoet te komen aan de zorgen over de conceptresolutie?

Antwoord: De Nederlandse regering heeft inzage in de thans voorliggende ontwerpresolutie van 24 maart 2004. Dit ontwerp is tot stand gekomen in overleg tussen de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad en is verspreid onder de overige leden van de Veiligheidsraad. De regering is niet betrokken geweest bij de opstelling van de ontwerpresolutie. Zij steunt evenwel de inhoud ervan, omdat deze universeel bindende resolutie een versterking betekent van de multilaterale aanpak van de proliferatie van massavernietigingswapens, een ook door de regering erkend gevaar voor de internationale vrede en veiligheid.

De thans voorliggende conceptresolutie zal binnen de Veiligheidsraad worden besproken. Eventuele zorgen van niet-permanente leden van de Veiligheidsraad zullen in dat forum besproken worden.

De Nederlandse regering deelt niet de zorgen van experts in het internationaal recht zoals verwoord in het in vraag 1 aangehaalde persbericht.

4. Hoe verhoudt zich volgens u deze resolutie met de totstandkoming van internationale wetgeving op het terrein van non-proliferatie? Deelt u de mening dat de nu voorliggende ontwerpresolutie overige internationale wetgeving ondermijnt? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: De regering deelt de mening niet dat de ontwerpresolutie van 24 maart 2004 internationale wetgeving zou ondermijnen. Zij acht het juist positief dat de ontwerpresolutie onder Hoofdstuk VII van het Handvest valt. Op grond van onder andere Artikel 25 van het Handvest zijn alle staten gebonden aan resoluties die onder dit Hoofdstuk worden aangenomen. Het voordeel van deze resolutie is dat zij voor eenieder bindend is, hetgeen van belang is in deze kwestie die duidelijk de internationale vrede en veiligheid betreft.

5. Vindt u het van belang dat in de resolutie ook de besluitvorming en verplichtingen in het kader van het Non-Proliferatie Verdrag benadrukt worden? Zo neen, waarom niet?

6. Bent u bereid om in het kader van de EU te komen tot een evenwichtige resolutie die ook de verplichtingen volgens het Non-Proliferatie Verdrag benadrukt?

Antwoord: De Nederlandse regering is voorstander van opname in de ontwerpresolutie van tekst die steun uitspreekt voor het Non-proliferatieverdrag en andere multilaterale verdragen die gericht zijn op de bestrijding van proliferatie van NBC-wapens of de onrechtmatige verkrijging ervan, en waarin tevens het belang wordt onderstreept van de volledige implementatie door staten van deze verdragen. In het thans voorliggende ontwerp is dit het geval.

De Nederlandse regering is van mening dat de thans voorliggende ontwerpresolutie evenwichtig is en zal binnen de EU streven naar brede Europese steun voor deze ontwerpresolutie.

Noten:

1) Inter Press Service (IPS) News, UN Journal, 27 februari j.l., 'US pushes UN to endorse preemptive action against suspected WMDs'; 2) Aanhangsel-Handelingen nr. 909, vergaderjaar 2003-2004.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Wilders (VVD) over hernieuwde schending van afspraken door Iran over het stopzetten van haar nucleaire wapenprogramma (ingezonden 2 augustus 2004)

DVB/NN-343/03 – 16 augustus 2004

1. Is het waar dat het Iraanse bewind zijn verboden nucleaire wapenprogramma sinds enkele weken heeft doorgezet en dat de bouw van haar uraniumverrijkingfaciliteit weer is begonnen?¹ Wat vindt u van de voortdurende onbetrouwbaarheid van Iran met betrekking tot haar wapenprogramma's?

Antwoord: Iran heeft op 22 juni jl. laten weten zich niet langer te zullen houden aan de afspraak met Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland om zijn programma's gericht op de verrijking van uranium op te schorten. De Iraanse opstelling baart de regering zorg.

2. Wat is tijdens de besprekingen tussen Iran, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland deze week de inzet van de Europese Unie? Zijn de besprekingen tussen Iran en het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland eigenlijk besprekingen tussen de EU en Iran of tussen de drie genoemde Europese landen en Iran?² Wat is de rol van het Nederlands EU- voorzitterschap bij deze besprekingen?

Antwoord: De besprekingen met Iran worden gevoerd door het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland, en zijn dus geen besprekingen tussen Iran en de EU, maar tussen Iran en deze drie landen. Er is daarom bij deze besprekingen geen sprake van de inzet van de Europese Unie als zodanig. Het Nederlandse EU-voorzitterschap heeft dan ook geen directe rol bij deze besprekingen. Op strikt vertrouwelijke basis heeft de regering wel kennis genomen van de inhoud van deze besprekingen. Dat neemt niet weg, dat Nederland zich, vanuit de positie van EU-voorzitter, ervoor zal inspannen, dat de EU als zodanig zijn zorg over de recente ontwikkelingen op krachtige wijze aan Teheran kenbaar zal maken.

3. Bent u bereid om als EU-voorzitter het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland te vragen om Iran via een veroordeling in de VN-veiligheidsraad tot stopzetting van haar wapenprogramma te dwingen? Bent u het ermee eens dat de druk die het Internationaal Atoomenergie Agentschap op Iran uitoefent niet genoeg is en dat de tijd is gekomen om de zaak in de VN-veiligheidsraad ter tafel te brengen, het 'uiterste middel' dat u ook al eerder suggereerde?³ Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland bepalen niet gedrieëlijk of de VN-veiligheidsraad Iran veroordeelt en tot stopzetting van zijn nucleaire programma dwingt.

Een van de mogelijke procedures waarlangs het dossier Iran aan de VN-Veiligheidsraad kan worden voorgelegd is een besluit van de Board of Governors (BoG) van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) dat Iran in overtreding is van zijn waarborgovereenkomst. Tot dusverre werd een dergelijk besluit niet genomen. Wel werden drie resoluties aangenomen met kritiek op Iran, en een oproep aan dat land volledig mee te werken aan het IAEA-onderzoek naar het Iraanse nucleaire programma. Dat onderzoek loopt nog steeds en brengt nog steeds nieuwe feiten aan het licht. Eind augustus wordt een nieuwe interim-rapportage van IAEA Directeur-Generaal ElBaradei verwacht.

Tenzij DG ElBaradei in zijn komende rapport reeds zou concluderen dat Iran in overtreding is, geeft de regering er de voorkeur aan de verdere uitkomsten van het IAEA-onderzoek af te wachten. Door te vroeg de zaak aan de Veiligheidsraad door te geleiden zou een belangrijke methode van waarheidsvinding in gevaar kunnen worden gebracht, met mogelijk nadelige gevolgen voor de uiteindelijke besluitvorming door de Veiligheidsraad.

Noten: 1) "Iran dicht bij maken kernbom", Algemeen Dagblad, 28 juli jl.; 2) "Effort to Curb Iran's Nuclear Ambitions on Allies' Agenda" Washington Post 28 juli jl.; 3) Tweede Kamer, 21501-02 en 29213, nr. 561, pagina 14 en Algemeen Overleg non-proliferaat 1 juli 2004 (verslag nog niet gepubliceerd)

Ministerie van Defensie

Beantwoording Kamervragen Koenders (PvdA) over het Britse 'Butler report'

2123 – 23 augustus 2004

Hierbij bied ik u, mede namens de ministers van Buitenlandse Zaken en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de antwoorden aan op de vragen van het lid Koenders over de publicatie van het rapport van de commissie-Butler in het Verenigd Koninkrijk (kenmerk 2030418150)

1. Heeft u kennisgenomen van de publicatie van het Britse 'Butler report', inzake onderzoek naar de inlichtingenvergaring en -beoordeling ten aanzien van de dreiging met massavernietigingswapens door Irak, in het Verenigd Koninkrijk?¹

Antwoord: Ja.

2. Geeft het Butler-rapport de Nederlandse regering aanleiding opnieuw te verifiëren op basis van welke buitenlandse inlichtingen zij de dreiging met massavernietigingswapens door Irak heeft beoordeeld? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?²

Antwoord: Nee.

De regering heeft zich in haar oordeelsvorming primair laten leiden door de openbare rapportages van Unmovic, Unscm en het IAEA. Voor zover inlichtingen van buitenlandse inlichtingendiensten bij de oordeelsvorming zijn betrokken, is dat alleen gebeurd nadat deze inlichtingen zijn getoetst door Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Zoals u eerder is bericht, is deze toetsing over het algemeen nuancerend van aard geweest (zie TK 23 432, nr. 94 en nr. 166).

3. Hoe beoordeelt u de motivatie van Lord Butler dat het van groot belang is in dezen volledige openbaarheid te betrachten in relatie tot het Britse parlement en het publiek en dat daarom de stap is genomen belangrijke inlichtingen openbaar te maken?

4. Deelt u de opvatting dat het ook voor Nederland van publiek belang is een zo groot mogelijke openbaarheid te betrachten ten aanzien van de wijze waarop de Nederlandse beoordeling van de dreiging met massavernietigingswapens door Irak heeft plaatsgevonden? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: Gelet op de aard en het onderwerp van het onderzoek van de commissie-Butler, dat op verzoek van de Britse regering is uitgevoerd, lag de openbaarmaking van bepaald inlichtingenmateriaal volgens de Britse regering in de rede. Hoewel Lord Butler onderstreepte dat in zijn rapport een ongekende hoeveelheid inlichtingenmateriaal openbaar is gemaakt, bepleitte hij echter geen "volledige openbaarheid". Voorts deelde hij mee dat veel inlichtingenmateriaal niet in het rapport kon worden opgenomen om het functioneren van de inlichtingendiensten niet te compromitteren.

Vanaf 1991 heeft de regering de Tweede Kamer herhaaldelijk ingelicht over vermeende en vastgestelde verboden wapenprogramma's in Irak en daarbij steeds zo groot mogelijke openheid betracht. Zij ziet in het rapport van de commissie-Butler geen aanleiding om inlichtingenmateriaal openbaar te maken.

5. Wat is uw oordeel over:

a. de uitspraak van Lord Butler dat er slechts beperkte inlichtingen beschikbaar waren met betrekking tot de pogingen van Irak de nucleaire- en raketprogramma's te herstarten;

b. zijn conclusie dat inlichtingenrapporten die de productie van biologische wapens in Irak bewezen achtten, niet accuraat waren;

c. zijn conclusie dat er geen 'recent intelligence' was waaruit bleek dat Irak een urgenter en groter gevaar was vanwege mogelijk bezit van massavernietigingswapens dan sommige andere landen;

d. zijn oordeel dat het een ernstig gebrek is dat in het Britse rapport van september 2002 (onder meer met betrekking tot de '45 minutes claim') de 'thinness of the intelligence' niet werd meegenomen;

e. zijn oordeel dat er een probleem was met de effectieve toepassing van de normale controleprocedures ter verifiëring van inlichtingen?

Heeft informatie van de Britse inlichtingendiensten op deze specifieke punten A t/m E mede de basis gevormd voor uitlatingen gedaan door de verschillende leden van het kabinet ten aanzien van de dreiging met massavernietigingswapens van Irak? Zo ja, in welke mate en op welke manier?

Antwoord: Aangezien de regering geen inzicht heeft in de werkwijze en het kennisniveau van buitenlandse inlichtingendiensten, onthoudt zij zich van een zelfstandig oordeel over het rapport. Zij heeft kennisgenomen van de reactie daarop van de Britse regering.

Overigens waarschuwt de commissie-Butler er voor nu al tot definitieve conclusies te komen ten aanzien van de vraag of Irak over massavernietigingswapens beschikte. De commissie acht het op grond van huidige inzichten onwaarschijnlijk dat Irak beschikte over een omvangrijk arsenaal aan chemische of biologische wapens dat voor gevechtdoeleinden kon worden ingezet. Niettemin acht de commissie de conclusie gerechtvaardigd dat Irak de intentie ("strategic intention") behield om te beschikken over verboden wapens, met inbegrip van kernwapens, en dat het regime het bezit van dergelijke wapens zou nastreven na beëindiging van de VN-wapeninspecties en opheffing van de sancties. De commissie-Butler stelt vast dat het regime voor dit doel activiteiten ontplooid die in strijd waren met VN-resoluties. Voorts stelt de commissie vast dat Irak ballistische raketten ontwikkelde met een groter bereik dan onder VN-Veiligheidsraadsresoluties was toegestaan. Zie hiervoor paragraaf 474 van het rapport. Voor zover inlichtingen van Britse inlichtingendiensten bij de oordeelsvorming van de regering inzake Irak zijn betrokken, is dat alleen gebeurd nadat deze inlichtingen zijn getoetst door Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Zie ook het antwoord op vraag 2.

6. Heeft Nederland op alle relevante punten uit het Butler-rapport de via het Verenigd Koninkrijk ontvangen informatie altijd eigenstandig laten verifiëren door de MIVD en AIVD? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: De regering heeft alle van de Britse inlichtingendiensten verkregen informatie slechts bij oordeelsvorming inzake Irak betrokken nadat deze was getoetst door de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Zie ook de antwoorden van de regering van 21 oktober 2003 op vragen over een rapportage van de Britse veiligheidsdiensten betreffende Irak (23 432, nr. 129).

7. Vereisen de conclusies van het rapport van Lord Butler een nadere nuancering van de door de Nederlandse regering gedane uitspraken over de dreiging met massavernietigingswapens door Irak, met betrekking tot zowel de periode vóór als na de uiteindelijke inval in Irak?

Antwoord: Nee.

Noten: 1. BBC News, 14 juli jl. "Butler report"; 2. BBC News, 14 juli jl., "Serious flaws in Iraq intelligence".

Ministerie van Defensie

Beantwoording Kamervragen Koenders (PvdA) over informatievergaring en de beoordeling daarvan in de aanloop van de oorlog in Irak

2120 – 23 augustus 2004

Hierbij bied ik u, mede namens de ministers van Buitenlandse Zaken en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de antwoorden aan op de vragen van het lid Koenders over de informatievergaring en de beoordeling daarvan in de aanloop van de oorlog in Irak.

1. Wat is uw oordeel ten aanzien van de analyse zoals gegeven wordt in de Financial Times¹ en de New York Times² met betrekking tot de informatievergaring en beoordeling in de aanloop van de oorlog in Irak?

2. Wat is uw uitgebreide oordeel ten aanzien van de in het artikel in de Financial Times genoemde Australische en de recente Amerikaanse analyse³ en wat is uw oordeel over de kwaliteit en omvang van de informatie van deze landen?

3. Wat is uw oordeel over de aard van de inlichtingenvergaring in deze twee landen en tot op welke hoogte zijn de genoemde inlichtingen met Nederland gedeeld?

Antwoord: De regering onthoudt zich van een beoordeling op grond van de genoemde krantenartikelen over de inlichtingenvergaring in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

Zowel de VS als het VK hebben in de aanloop naar de oorlog in Irak inlichtingenmateriaal openbaar gemaakt, waarvan de regering heeft kennisgenomen. De regering heeft ook op vertrouwelijke basis van de VS en het VK inlichtingen ontvangen. Over de aard van inlichtingen die op deze basis worden ontvangen, kan de regering evenwel geen mededelingen doen.

4. In hoeverre heeft het gebruik van via de inlichtingendiensten van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Australië verkregen informatie mede de basis gevormd voor uitlatingen in de Kamerdebatten over de dreiging van massavernietigingswapens door Irak in 2002 en 2003?

5. Hoe verhouden deze onderzoeksuitkomsten zich met de wijze waarop Nederland met buitenlandse informatie is omgegaan en de wijze waarop de oordeelsvorming van het kabinet tot stand is gekomen?

Antwoord: De regering heeft zich in haar oordeelsvorming primair laten leiden door de openbare rapportages van Unmovic, Unscom en het IAEA. Voor zover inlichtingen van buitenlandse inlichtingendiensten bij de oordeelsvorming zijn betrokken, is dat alleen gebeurd nadat deze inlichtingen zijn getoetst door Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Zoals u eerder is bericht, is deze toetsing over het algemeen nuancerend van aard geweest (zie TK 23 432, nr. 94 en nr. 166).

6. Hoe beoordeelt u de uitlatingen van Cees Wiebes dat ‘if you call sharing a one-way street, then there is sharing’⁴ en dat verschillende Europese regeringen hun onvrede hebben geuit over de wijze van informatieuitwisseling met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, en heeft dit de Nederlandse inlichtingenverzameling en oordeelsvorming op enige wijze gehinderd? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: De regering is niet bekend met uitlatingen van Europese regeringen als zouden zij ontevreden zijn over de bereidheid van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk om inlichtingen uit te wisselen.

7. Bespeurt u verbeteringen in de wijze waarop de inlichtingendiensten van verschillende landen en specifiek de Europese landen onderling samenwerken?

Antwoord: Ja. Sinds de terreuraanslagen op de VS van 11 september 2001 zijn verscheidene initiatieven genomen ter intensivering van de samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten, zowel multilateraal als bilateraal. Ook in EU-verband is de inlichtingensamenwerking versterkt. Voorts heeft de deelneming van Nederlandse eenheden aan uiteenlopende crisisbeheersingsoperaties geleid tot verbetering van de samenwerking met inlichtingen- en veiligheidsdiensten van andere landen.

Noten: 1. Financial Times, 7 juli jl., ‘The human factor’; 2. New York Times, 6 juli jl., ‘U.S. panel to assail CIA over omissions’; 3. ‘Report on the US Intelligence Community’s Prewar Intelligence Assessment on Iraq’, www.intelligence.senate.gov; 4. Financial Times, 7 juli jl., ‘The human factor’

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de heer Kamp, minister van Defensie, op vragen van het lid Van Velzen (SP) over het vertrek van Amerikaanse troepen uit Nederland en het effect op de kernwapentaak

DVB/VD-340/04 – 17 september 2004

1. Is het u bekend dat de president van de Verenigde Staten zijn voornemen heeft aangekondigd om in de komende jaren rond de 70.000 Amerikaanse militairen uit Europa en Azië terug te trekken?

Antwoord: Ja.

2. Kunt u aangeven of en zo ja, hoeveel Amerikaanse militairen uit Nederland teruggetrokken zullen worden? Zo neen, waarom niet?

3. Worden ook Amerikaanse militairen die in het kader van de uitvoering van de kernwapentaak op de koninklijke Luchtmachtbasis Volkel gestationeerd zijn, teruggetrokken? Zo ja, hoeveel? Welk effect zal dit hebben op het uitvoeren van de kernwapentaak en de aanwezigheid van kernwapens op deze luchtmachtbasis?

Antwoord: De Amerikaanse plannen voorzien niet in de terugtrekking van Amerikaanse militairen uit Nederland.

4. Bent u bereid om van dit Amerikaanse voornemen om de troepenaanwezigheid in Europa te verminderen gebruik te maken door er actief bij de Amerikaanse autoriteiten op aan te dringen kernwapens uit Volkel te verwijderen? Indien neen, waarom niet?

Antwoord: Het NAVO Strategisch Concept uit 1999 stelt dat NAVO’s nucleaire strijdkrachten in Europa een essentieel onderdeel zijn van de politieke en militaire band tussen de Europese en de Amerikaanse bondgenoten. Het Bondgenootschap zal daartoe voldoende nucleaire strijdkrachten in Europa handhaven, op het minimum niveau benodigd voor de handhaving van vrede en stabiliteit. Over aantallen en locaties van de in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens worden geen mededelingen gedaan.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoorden van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Wilders (Groep Wilders) over de onwil van Iran om de uraniumverrijking te staken en het dreigement van Iran niet mee te werken aan IAEA-inspecties.

DVB/NN-423/04 – 7 oktober 2004

1. Heeft u kennisgenomen van het bericht “Teheran botst hard met atoomagentschap”?¹

Antwoord: Ja.

2. Is het waar dat Iran de eis van het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) om al zijn activiteiten op het gebied van uraniumverrijking te staken, heeft afgewezen? Wat is uw oordeel daarover? Deelt u de mening dat deze handelwijze van Iran laakbaar en onaanvaardbaar is?

3. Is het waar dat Iran ook heeft gedreigd geen inspecties meer toe te laten indien het IAEA deze kwestie aan de VN-Veiligheidsraad voorlegt? Wat is uw oordeel daarover? Deelt u de mening dat een dergelijke Iraans dreigement niet door de beugel kan?

Antwoord: Iran heeft bekendgemaakt een aanvang te maken met de conversie van ‘yellow cake’ naar uraniumhexafluoride, de basisgrondstof voor ultracentrifugeverrijking. Het is tevens waar dat Iran ermee heeft gedreigd geen inspecties meer toe te laten indien het IAEA deze kwestie aan de VN-Veiligheidsraad voorlegt. De regering betreurt deze Iraanse stappen.

4. Bent u thans bereid – als lid van Board of Directors van het IAEA en als Voorzitter van de EU – op zeer korte termijn al het mogelijke te doen om de handelwijze van Iran op dit punt te laten veroordelen door zowel de EU als de VN-Veiligheidsraad?

Antwoord: De vraag naar doorverwijzing naar de VN Veiligheidsraad wordt actueel bij de aanstaande bijeenkomst van de IAEA Board of Governors op 25 en 26 november a.s. Bij de afgelopen bijeenkomst van de Board of Governors op 18 september is een resolutie aangenomen waarin DG IAEA El Baradei wordt verzocht te rapporteren over het IAEA onderzoek en Iraanse medewerking daaraan in de laatste twee jaar, alsmede over de naleving door Iran van de waarborgenovereenkomst met het IAEA. Daarnaast wordt rapportage gevraagd over naleving van de oproep van de IAEA Board of Governors aan Iran om alle verrijkings – en opwerkingsgerelateerde activiteiten op te schorten.

De resolutie stelt tot slot dat de Board of Governors zich in november zal beraden over nadere stappen. De inspanningen van de internationale gemeenschap, waaronder Nederland in zijn rol van lid van de Board of Governors en voorzitter van de EU, richten er zich thans op Iran te bewegen te voldoen aan de in de resolutie gestelde eisen.

Noot: 1. de Volkskrant, 20 september jl.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van de leden Karimi (GroenLinks), Koenders (PvdA) en Van Bommel (SP) over concept-resolutie inzake nucleaire ontwapening

DVB/NN-458/04 – 25 oktober 2004

1. Hoe beoordeelt u de huidige concept-resolutie¹ van de New Agenda Coalition (NAC); een groep staten die zich inzet voor vérgaande stappen in nucleaire ontwapening?

2. Deelt u de mening dat deze concept-resolutie gematigder is dan de NAC-resolutie van vorig jaar?²

3. Bent u bereid de huidige NAC-concept-resolutie in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties te ondersteunen? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Tijdens het Algemeen Overleg over non-proliferatie van 1 juli 2004 heb ik aan de Kamer toegezegd in contact te zullen treden met de leden van de *New Agenda Coalition* (NAC), om te bezien of een toenadering tussen Nederland en de NAC tot de mogelijkheden zou behoren. Vervolgens is op verschillende niveaus en langs verschillende kanalen met de NAC gesproken, en zijn de Nederlandse bezwaren ten aanzien van de resolutie van 2003 nogmaals uiteengezet.

Het is verheugend dat de nu voorliggende concept-versie van de NAC-resolutie aanmerkelijk is verbeterd ten opzichte van de resolutie van afgelopen jaar. In essentie zijn alle door Nederland geuite bezwaren weggenomen.

In het licht hiervan zal Nederland dit jaar een voorstem op de resolutie kunnen uitbrengen, tenzij de tekst van de concept-resolutie in de gebruikelijke onderhandelingen in aanloop naar de stemming wederom in de richting van de tekst van vorig jaar zou worden bijgebogen.

4. Heeft de Nederlandse regering commentaren geleverd op passages van deze NAC-concept-resolutie? Zo ja, welke?

5. Bent u bereid de huidige NAC-concept-resolutietekst naar de Kamer te sturen opdat de Kamer hierover met u van gedachten kan wisselen vóór 1 november aanstaande?

6. Kunt u deze vragen beantwoorden ruim vóór de stemmingen in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en ruim vóór aanvang van de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken?

Antwoord: De tekst van de ontwerp-resolutie wordt meegezonden met deze brief. De Regering heeft geen nader commentaar geleverd op passages van deze ontwerp-NAC-resolutie, aangezien deze in zijn huidige vorm aanvaardbaar is.

Ik neem aan dat hiermee uw vragen afdoende zijn beantwoord en dat een nadere gedachtenwisseling met de Kamer voorafgaand aan de stemming, die voorzien is voor 26 oktober a.s., niet meer nodig is.

Noten: 1) www.wagingpeace.org, 8 oktober jl.; 2) 'Declaration of the Ministers of the New Agenda Coalition', New York, 23 september 2003 (zie www.wagingpeace.org)

Tweede Kamer

Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden

29800 V – nr. 50 – 26 oktober 2004

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer verslag uit te brengen in de vorm van een lijst van vragen met de daarop gegeven antwoorden.

[...]

Vraag 5

De dreigingen van de 21ste eeuw vergen een meer integrale samenwerking tussen verschillende instanties en departementen. Kunt u concreet aangeven welke visie u hierover heeft?

Antwoord

De dreigingen van de 21ste eeuw, waaronder terrorisme, verspreiding van massavernietigingswapens en grensoverschrijdende criminaliteit zijn onderling verbonden en hebben vaak een niet-statelijk karakter. Zij zijn ook niet uitsluitend binnen de traditionele structuren van interstatelijke relaties aan te pakken. Een effectieve aanpak vraagt om een meer multidisciplinaire benadering die ontwikkeld en geïmplementeerd moet worden in nauwe samenwerking tussen en binnen nationale overheden en internationale organisaties. Daarbij dient vaak zowel op beleidsvormend als op uitvoerend terrein nauw samengewerkt te worden. Een goed voorbeeld is de bestrijding van het internationaal terrorisme van Al Qaida. Een effectieve bestrijdingsstrategie vergt een nauwe samenwerking tussen internationale actoren zoals de VN, de EU en de NAVO, maar ook tussen nationale actoren, waaronder verschillende departementen, regelgevende en toezichhoudende instellingen (bijvoorbeeld de financiële toezichthouders), als ook op operationeel niveau tussen politie en justitie, inlichtingendiensten en het OM. Goede coördinatie en afstemming, maar ook efficiënte besluitvorming is daarbij essentieel. Waar mogelijk dient dit binnen de bestaande structuren te geschieden. In uitzonderlijke gevallen kunnen nieuwe structuren wenselijk zijn, waartoe onlangs voor wat betreft terrorismebestrijding is besloten.

Vraag 6

Wat verstaat u onder "gepaste urgentie" als u spreekt over de implementatie van aanbevelingen die de effectiviteit en legitimiteit van de VN kunnen verbeteren?

Antwoord

Het debat over VN-hervormingen met het oog op het versterken van de legitimiteit en effectiviteit is niet van recente datum. Met de instelling van het High Level Panel on Threats, Challenges and Change heeft de Secretaris-Generaal er in 2003 een nieuwe impuls aan gegeven. Het mandaat van het Panel is breed en omvat zowel "harde" dreigingen (zoals terrorisme en proliferatie van massavernietigingswapens) als "zachte" dreigingen (zoals extreme armoede, honger, ziekten en degradatie van het milieu). De aanbevelingen zullen naar verwachting ook een breed terrein beslaan, waaronder wellicht ook het gevoelige vraagstuk van de hervorming van de Veiligheidsraad. Al naar gelang de aanbevelingen een gevoeliger terrein raken, zal besluitvorming over implementatie met 191 leden moeizamer verlopen of in het geheel uitblijven. De regering wil zich in ieder geval inzetten om aanbevelingen die minder gevoelig liggen en wel degelijk tot een verbetering van de effectiviteit kunnen leiden, niet te laten

ondersneuwen door de gevoeliger kwesties. Met kracht moet worden uitgedragen dat er wat moet veranderen en dat niet alles bij het oude kan blijven.

[...]

Vraag 19

Wat is de stand van zaken in het zespartijenoverleg over Noord-Korea? Is er sprake van enige vooruitgang?

Antwoord

De derde ronde van het zespartijenoverleg heeft van 20 tot 23 juni 2004 plaatsgevonden in Peking, na eerdere rondes in augustus 2003 en februari 2004. De zes partijen (Noord-Korea, Zuid-Korea, de Verenigde Staten, China, Rusland en Japan) hebben in juni afgesproken om een vierde ronde te houden in september 2004. Deze heeft echter niet plaatsgevonden, omdat Noord-Korea aangaf niet deel te willen nemen als reactie op de volgens Noord-Korea buitensporige eisen en vijandige houding van de VS. Het is vrijwel zeker dat het overleg stil ligt tot na de presidentsverkiezingen in de VS. In de drie overlegonden tot nu toe zijn de VS en Noord-Korea nog niet veel dichter bij elkaar gekomen. Wel is het principe van 'bevriezing tegen beloning' (dat wil zeggen: bevriezing van het Noord-Koreaanse nucleaire programma in ruil voor beloning in de vorm van energieleveranties en eventueel veiligheidsgaranties door de VS) nu voor beide partijen bespreekbaar, evenals de door Zuid-Korea voorgestelde stapsgewijze benadering. Over de concrete invulling hiervan, en met name wie de eerste stap moet zetten, is echter nog geen overeenstemming bereikt.

[...]

Vraag 60

Op welke wijze en met welke financiële bijdrage streeft u vermindering van de voorraden chemische wapens en splijtstof van de Russische Federatie na? Welke concrete doelstelling hebt u voor 2005? Wat is uw mening over het Lugar-Nunn-project?

Antwoord

In 1998 sloten Nederland en de Russische Federatie een overeenkomst betreffende een door Nederland te financieren bijdrage van hfl. 25 miljoen (€ 11.344.505) aan de vernietiging van chemische wapens op Russisch grondgebied. Hiervan is inmiddels € 6 miljoen besteed, grotendeels aan de elektriciteits-voorziening van vernietigingsinstallaties in Gorni en Kambarka. Het ligt in de bedoeling dat voor hetzelfde doel in 2005 een bedrag van minimaal € 2 miljoen zal worden besteed.

Verder hebben de Nederlandse en de Russische ministers van Buitenlandse Zaken op 14 maart 2000 een verdrag getekend waarbij Nederland € 2.7 miljoen toezegt voor ontmanteling van de kernwapens die door de Russische Federatie worden afgestoten. Hiervan is tot nu toe een klein deel besteed aan onderzoek naar een meer proliferatieresistente manier om plutonium op te branden. Het overleg over verdere besteding is nog gaande.

Naast deze bilaterale activiteiten draagt Nederland 10 miljoen euro (voor de periode 2004-08) bij aan het Northern Dimension Environmental Partnership (NDEP), voor het op verantwoorde wijze ontmantelen van de afgedankte nucleaire onderzeeboten van de voormalige Sovjet Unie en de veilige opslag van het nucleaire afval, c.q. de verbruikte brandstof uit de aandrijfreactoren. Het NDEP is een multilateraal programma dat beheerd wordt door de EBRD.

Het Cooperative Threat Reduction Program van de Verenigde Staten, dat ook wel het Nunn-Lugar programma wordt genoemd, is gericht op hulp aan de opvolgerstaten van de Sovjetunie bij het beveiligen en vernietigen van de daar aanwezige massavernietigingswapens. Het Nunn-Lugar programma kan gezien worden als voorloper van alle andere inspanningen op dit gebied, waaronder ook bovengenoemde Nederlandse inspanningen. Dankzij het initiatief van de senatoren Nunn en Lugar steken de Amerikaanse inspanningen op dit terrein nog steeds ver uit boven die van andere partners.

Vraag 61

Bent u van mening dat 'zicht op een verbetering' een beleidsresultaat genoemd kan worden? Zo ja, wanneer is dit 'zicht' dan bereikt?

Antwoord

Het huidige internationale regime inzake de splijtstofcyclus staat niet-kernwapenstaten toe om ten behoeve van vreedzame doeleinden het vermogen op te bouwen uranium te verrijken en plutonium aan gebruikte brandstof te onttrekken. De betreffende technologie is echter ook bruikbaar voor de productie van voor kernwapens bruikbare splijtstof. Daarom wordt momenteel nagedacht over mogelijkheden die kunnen helpen proliferatie van deze technologie te voorkomen zonder het vreedzaam gebruik van kernenergie te bemoeilijken. Het internationaal eens worden over de meest aanvaardbare optie is, vanwege de uiteenlopende belangen, een zaak van lange adem. Dat het betreffende overleg al in 2005 tot wereldwijde overeenstemming zal leiden is zeer onwaarschijnlijk. Het zou al mooi zijn wanneer er meer zicht op een dergelijke oplossing zou komen, dat wil zeggen dat in 2005 stappen gezet zouden zijn in die richting. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan succesvolle afronding van de IAEA studie over dit onderwerp. Van de betreffende studiegroep maakt ondermeer de Nederlandse oud-ambassadeur Meerburg deel uit.

Vraag 62

Op welke wijze wilt u actief bijdragen aan de ontmanteling van de kernwapenvoorraad van de reëel bestaande kernwapenstaten? Kunt u uw antwoord toelichten?

Antwoord

Nederland heeft geen directe invloed op de ontmanteling van de kernwapenvoorraad van kernwapenstaten, maar tracht kernontwapening in beginsel te bevorderen door diplomatieke activiteiten in bilateraal en multilateraal verband. Hoeksteen wordt daarbij gevormd door het Non-Proliferatieverdrag, dat in het voorjaar van 2005 zijn vijfjaarlijkse Toetsingsconferentie zal houden (zie ook TK, 29200 V, nr. 101). Nederland dringt bij de landen die niet worden erkend als officiële kernwapenstaat, aan op toetreding tot het Non-Proliferatieverdrag.

Binnen het geschetste kader tracht Nederland, in gezelschap van andere niet-nucleaire NAVO-bondgenoten, vooruitgang te bevorderen door ondermeer het reeds aan de Kamer toegezonden NAVO3 document. Daarnaast worden ook bilaterale contacten aangewend om zaken te bespreken die voortgang op dit gebied kunnen belemmeren, bijvoorbeeld door het Amerikaanse onderzoeksprogramma naar zogenaamd 'mininukes' aan de orde te stellen. Nederland zet zich voorts, in het kader van een in maart 2000 ondertekend bilateraal verdrag, in voor ontmanteling van kernwapens die door de Russische Federatie worden afgestoten. Nederland heeft hiervoor € 2.7 miljoen toegezegd.

Vraag 63

Kunt u een overzicht geven van de stand van zaken van het Proliferation Security Initiative met betrekking tot bereiken van de politieke doelstelling, oefeningsprogramma en onderlinge samenwerking?

Antwoord

Het Proliferation Security Initiative (PSI) is een instrument in ontwikkeling. Doelstelling van PSI is niet alleen aanvulling en verbetering van het bestaande instrumentarium in de strijd tegen proliferatie van massavernietigingswapens en het internationale terrorisme. De PSI landen zien het initiatief ook als waarschuwing aan niet-statelijke actoren en staten die vanuit het oogpunt van proliferatie een risico vormen.

Vele landen hebben ondertussen een internationale PSI interdictieoefening georganiseerd of zullen de organisatie van een oefening op zich nemen. Op dit moment werkt Nederland aan een Nederlandse PSI oefening die begin 2006 zal plaatsvinden. Er worden ongeveer 6 à 7 PSI-oefeningen per jaar gehouden. Het betreft zowel maritieme-, grond- als luchtoefeningen, danwel een combinatie daarvan. In de loop van de tijd is de aandacht meer verschoven van de operationele interdictie an sich (die meestal goed lukt), naar het complexe traject vóór en nadat de onderschepping plaatsvindt.

Ten aanzien van de onderlinge samenwerking bestaat er binnen het PSI een kerngroep met 16 landen. Verder is er een wereldwijd groeiende groep van meer dan 60 landen die het PSI steunen. Binnen PSI vindt tevens een inventarisatie plaats van de rechtskaders waarbinnen PSI-activiteiten zullen moeten plaatshebben. Behalve grootschalige, internationale overheidssamenwerking bij de verschillende PSI interdictieoefeningen en vergaderingen, wordt er nu ook intensief samengewerkt met de industrie. Informatie-uitwisseling vindt plaats tussen PSI-partners havenbedrijven, rederijen en containerschepen. Overheid en bedrijfsleven maken afspraken over samenwerking tijdens oefeningen en in "real life" situaties om proliferatie zo effectief en efficiënt mogelijk tegen te gaan. [...]

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoorden van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken op vragen van het lid Ormel (CDA) over vermissing van materialen uit atoominstallaties in Irak

DVB/NN-473/04 – 28 oktober 2004

1. Heeft u kennisgenomen van het bericht dat het IAEA zich zorgen maakt over de systematische ontmanteling en ontruiming van vroegere atoominstallaties en opslagplaatsen in Irak?¹

Antwoord: Ja.

2. Wie verricht de ontmanteling en ontruiming van vroegere atoominstallaties en opslagplaatsen in Irak en geschiedt dit in overleg met de Iraakse autoriteiten?

Antwoord: Uit de betreffende brief van de het IAEA aan de Veiligheidsraad blijkt dat de VS een kleine hoeveelheid nucleair materiaal in overleg met de Iraakse interim-regering uit Irak heeft verwijderd en het IAEA hiervan op de hoogte heeft gesteld. Het overige nucleaire materiaal bevindt zich nog in Irak, grotendeels in Tuwaitha. Het IAEA heeft deze opslagplaats in juni 2003 en augustus 2004 bezocht en de aanwezigheid van het nucleaire materiaal

bevestigd. Irak heeft het IAEA inmiddels verzocht om assistentie bij de ontmanteling en ontsmetting van voormalige nucleaire inrichtingen.

De verdwijning van een aantal bij het IAEA reeds voor maart 2003 bekende 'dual use' goederen, zoals hoogwaardige lasapparatuur, vindt voor zover de regering heeft kunnen nagaan niet plaats op last of onder toezicht van de Iraakse autoriteiten. Waarschijnlijker is het dat deze goederen het land als schroot verlaten, zoals ook onderdelen van raketmotoren uit Irak als schroot in Rotterdam terecht zijn gekomen. (Zie hierover mijn antwoorden op vragen van het lid Koenders over de vondst van raketmotoren in de haven van Rotterdam, TK Aanhangsel bij de handelingen 1706). De verdwenen goederen zijn nog niet terecht.

3. Deelt u de zorg van de IAEA over deze verdwenen materialen? Zo neen, waarom niet? Zo ja, bent u bereid de Iraakse autoriteiten aan te spreken op hun informatieplicht over veranderingen in nucleaire installaties?

Antwoord: De zorg van het IAEA over de verdwijning deel ik. De regering heeft zijn zorgen hierover aan de Irakese autoriteiten meegedeeld. Voorzover de regering bekend, is Irak voornemens zo snel mogelijk weer te voldoen aan de verplichting tot regelmatige rapportage aan het IAEA. Het is tevens van plan scherper toe te zien op de export van schroot.

4. Berust het bericht van het IAEA, dat zij reeds vóór maart 2003 heeft vastgesteld dat er in Irak materialen aanwezig waren waarmee nucleaire wapens zouden kunnen worden ontwikkeld, op waarheid?

5. Bent u van mening dat de vóór maart 2003 in Irak aanwezige wetenschappelijke kennis in combinatie met de aanwezigheid van deze materialen tot de ontwikkeling van nucleaire wapens had kunnen leiden?

Antwoord: Het IAEA had op dat moment geen aanwijzingen dat Irak zijn nucleaire wapenprogramma had hervat. Wel was het IAEA ervan op de hoogte dat Irak beschikte over 'dual use' goederen die voor een nucleair wapenprogramma zouden kunnen worden gebruikt. Het was de taak van het IAEA de aanwezigheid cq. het eventueel gebruik van deze goederen voor toegestane doelen te verifiëren. Verder beschikte Irak over voldoende wetenschappelijke kennis voor een nucleair wapenprogramma. In het eindrapport van de Iraq Survey Group wordt gemeld dat Irak actief werkte aan het op peil houden van deze nucleaire kennis, met het oog op een eventuele hervatting van het programma. Voor de daadwerkelijke ontwikkeling van nucleaire wapens waren de nu vermiste 'dual use' goederen, in combinatie met het hoge kennisniveau van Irak, overigens niet voldoende.

Noot: 1. ANP, 12 oktober jl.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoorden van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken op vragen van het lid Koenders (PvdA) over berichten dat er nucleair materiaal in Irak is verdwenen

DVB/NN-475/04 – 28 oktober 2004

1. Wat is uw reactie op het bericht van het International Atomic Energy Agency (IAEA) bij monde van de heer El Baradei, dat apparatuur en materiaal dat mogelijk gebruikt kan worden bij de ontwikkeling van nucleaire wapens verdwenen is in Irak sinds de invasie van maart 2003?¹

Antwoord: De regering heeft kennis genomen van de halfjaarlijkse rapportage van het IAEA aan de Veiligheidsraad, bij brief van de Directeur Generaal van het IAEA, de heer El Baradei d.d. 1 oktober 2004 (brief als bijlage meegestuurd; zie: <http://www.minbuza.nl>). In deze brief wijst hij op de verdwijning van 'dual use' goederen zoals hoogwaardige lasapparatuur, die gebruikt kunnen worden in een nucleair programma, op plaatsen die voorheen door het IAEA werden gecontroleerd en het mogelijke proliferatierisico dat daaraan verbonden is. Volgens het IAEA is er geen nucleair materiaal verdwenen.

2. Welke afspraken ten aanzien van het rapporteren over en de bewaking van dergelijk materiaal zijn gemaakt of zullen worden gemaakt met de Iraakse autoriteiten en de Amerikaanse en Britse politieke en militaire leiding in Irak?

5. Op welke wijze kan worden gegarandeerd dat de richtlijnen van het IAEA, zoals het halfjaarlijks rapporteren, worden nagekomen door de machthebbers in Irak?

Antwoord: De Iraakse autoriteiten zijn verantwoordelijk voor de bewaking van het in Irak aanwezige nucleaire materiaal, en gerelateerde 'dual use' goederen. Het is tevens de verantwoordelijkheid van de Iraakse autoriteiten om te rapporteren aan het IAEA over het in Irak aanwezige nucleaire materiaal, alsmede halfjaarlijks te rapporteren over wijzigingen op plaatsen die volgens het IAEA relevant zijn. In de periode sinds de militaire operatie in maart 2003 is Irak deze verplichting niet nagekomen. De Iraakse autoriteiten zijn voornemens de rapportage aan het IAEA spoedig weer ter hand te nemen. De Iraakse minister voor Wetenschap en Technologie, de heer Rashad

Omar, heeft van 19 t/m 21 juli jl. een bezoek gebracht aan het IAEA om hierover nadere afspraken te maken. Tevens heeft Irak het IAEA inmiddels verzocht om assistentie bij de ontmanteling en ontsmetting van voormalige nucleaire inrichtingen. Op 12 oktober jl. verklaarde Minister Omar dat de locaties die onder de verantwoordelijkheid vallen van zijn ministerie beveiligd zijn en gecontroleerd worden.

Het VK heeft aangegeven bereid te zijn Irak te assisteren, zowel bij de rapportage aan het IAEA als bij de bewaking van nucleair materiaal.

3. Is in de regio waar de Nederlandse militairen hun missie uitvoeren, dergelijk materiaal aanwezig? Welke richtlijnen gelden ten aanzien van de omgang met en de rapportage over dit materiaal?

Antwoord: Voor zover bekend is in de regio waar de Nederlandse militairen hun missie uitvoeren dergelijk materiaal niet aanwezig.

Bij de vondst van materiaal dat mogelijk een stralingsrisico oplevert, geldt een algemene militaire richtlijn. Volgens deze richtlijn moet het materiaal worden bewaakt teneinde te voorkomen dat het wordt verplaatst, waarbij afdoende veiligheidsvoorzorgen moeten worden genomen. De locatie dient te worden gemarkeerd en de coördinaten dienen te worden doorgegeven aan de Nederlandse militaire commandant. Aan de hand van radioactiviteitsmetingen wordt bepaald of inderdaad sprake is van radioactiviteit. De verwijdering van hoog radioactief materiaal moet worden overgelaten aan speciaal daartoe uitgerust personeel. Dit vindt in voorkomende gevallen plaats in overleg met de Nederlandse stralingsbeschermingsdienst en coalitiepartners.

4. Wat zijn de uitkomsten geweest van de gesprekken met de Amerikaanse regering ten aanzien van eerdere vondsten van raketmotoren uit Irak bij een schrootverwerkingsbedrijf in Rotterdam? 2)

6. Welke afspraken dienen er volgens u te worden gemaakt met de betrokken autoriteiten om het proliferatiegevaar dat uitgaat van het verdwijnen van dit nucleaire materiaal tegen te gaan en ervoor te zorgen dat dergelijk materiaal niet in handen van terroristen valt?

Antwoord: Zoals reeds aan de kamer gemeld in de betreffende antwoorden op vragen van het lid Koenders over de vondst van raketmotoren in de haven van Rotterdam (TK Aangangsel bij de handelingen 1706) is door de Amerikaanse regering aangegeven dat met hoge prioriteit gewerkt werd aan het opzetten van effectieve export- en grenscontroles. Inmiddels heeft Irak wetgeving aangenomen die bepaalt dat massavernietigingswapens of voor de ontwikkeling, productie, gebruik en opslag van voor massavernietigingswapens relevante ('dual use') materialen of technologie niet zonder vergunning van het ministerie van Handel mogen worden geëxporteerd. Er wordt voortgang geboekt bij de implementatie van deze wetgeving. De Iraakse autoriteiten, die verantwoordelijk zijn voor de opzet en uitvoering van dergelijke controles hebben aangegeven scherper toe te willen zien op de export van met name schrootmetaal.

Daarnaast heeft Irak bij het IAEA aangegeven dat het zich wil aansluiten bij de IAEA 'illicit trafficking database' en heeft Irak assistentie gevraagd aan het IAEA om de illegale handel in en smokkel van nucleair materiaal tegen te gaan.

7. Kunt u deze vragen ruim vóór de op 1 november 2004 gegarandeerde begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken 2005 beantwoorden?

Antwoord: Ja

Noten: 1. 'Nuclear assets 'vanish' in Iraq', www.bbc.co.uk (zie world news), 12 oktober 2004; 2. Aangangsel-Handelingen nr. 1706, vergaderjaar 2003-2004

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Karimi (Groenlinks) over onderzoekers van het IAEA.

DVB/NN-467/04 – 29 oktober 2004

1. Hoe beoordeelt u het feit dat de Pakistaanse autoriteiten onderzoekers van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) de toegang tot de atoomgeleerde Abdul Qadeer Khan ontzegd hebben?¹ Wat is de reden voor deze weigering?

2. Hoe verloopt de samenwerking tussen Pakistan en het IAEA in het onderzoek naar de smokkel in atoomgeheimen?

Antwoord: De Pakistaanse autoriteiten hebben op 1 oktober jl. medegedeeld dat het IAEA geen toegang tot A.Q. Khan zal worden verleend. Als reden wordt opgegeven dat men volledig vertrouwen heeft in het eigen opsporingsapparaat.

Pakistan heeft toegezegd met de internationale gemeenschap te zullen samenwerken bij het bedoelde onderzoek, maar tegelijkertijd aangegeven dat internationale inspecties niet welkom zijn. Pakistan is daartoe ook niet verplicht op grond van internationale juridische verplichtingen.

3. Heeft de Pakistaanse president, Musharraf, in het kader van zijn bezoek aan Nederland de Nederlandse regering geïnformeerd over de proliferatieactiviteiten van Abdul Qadeer Khan? Zo ja, kunt u de Kamer over deze informatie berichten?

Antwoord: President Musharraf heeft in het kader van zijn bezoek aan Nederland de Nederlandse regering niet nader geïnformeerd over de proliferatieactiviteiten van Abdul Qadeer Khan.

Wel heeft President Musharraf beschreven welke maatregelen Pakistan inmiddels heeft genomen om herhaling te voorkomen, ondermeer door tenuitvoerlegging van het recent door het Pakistaanse parlement goedgekeurde regime voor exportcontroles.

4. Bent u nog steeds van mening dat Abdul Qadeer Khan volledig buiten medeweten van topregeringsfunctionarissen om heeft gehandeld, nu de Pakistaanse autoriteiten onderzoekers van het IAEA verbieden met Abdul Qadeer Khan te spreken? Zo ja, kunt u uw standpunt toelichten?

Antwoord: Het zou goed zijn indien de Pakistaanse regering inspecteurs van het IAEA toegang zouden verlenen tot Abdul Qadeer Khan, zodat meer duidelijkheid kan ontstaan en de verdenkingen, mochten zij onterecht zijn, kunnen worden weggenomen.

5. Bent u bereid, mede in het kader van het Nederlandse EU voorzitterschap, druk uit te oefenen op de Pakistaanse autoriteiten opdat de IAEA onderzoekers toegang krijgen tot Abdul Qadeer Khan? Zo neen, waarom niet? Zo ja, kunt u de Kamer zo snel mogelijk inlichten over de resultaten van dit overleg?

Antwoord: Nederland heeft nationaal en in EU-verklaringen in Wenen bij herhaling krachtige oproepen gedaan aan derde landen om het IAEA alle medewerking te verlenen bij zijn onderzoeken, laatstelijk als Voorzitter op 20 september jl. Het zal deze lijn voortzetten, in eerste instantie bij de eerstvolgende bijeenkomst van de Bestuursraad van het IAEA in november a.s.

Noot: 1) NRC Handelsblad, 1 oktober jl.

Tweede Kamer

Verslag van een wetgevingsoverleg 29800 V - 1 november 2004

De behandeling van de begroting voor Buitenlandse Zaken voor 2005 in de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, op 1 november 2004, is te vinden op Internet:
parlando.sdu.nl/cgi/showdoc/session=anonymous@3A1788253258/action=doc/pos=1/query=4/KST80826.pdf

Ministerie van Economische Zaken

Antwoorden van mevrouw Van Gennip, Staatssecretaris van Economische Zaken, op de vragen van het lid Van der Laan (D66) over export van nucleaire materialen naar Israël en Iran BEB/HP-4061109 – 3 november 2004

1. Bent u ervan op de hoogte dat bij export van nucleaire materialen naar Israël en Iran in sommige gevallen géén eindgebruikerverklaring is gevraagd, zoals blijkt uit een onderzoek van Twee Vandaag?

Antwoord: Zoals in de begeleidende brief over het exportcontrolebeleid is aangegeven, wordt standaard om een eindgebruikersverklaring gevraagd, tenzij aan de betreffende uitvoer in feite geen proliferatierisico verbonden is (zie ook het antwoord op vraag 3).

In het geval van de aanvragen op Israël zijn in tegenstelling tot wat in de rapportage van *Twee Vandaag* is gemeld wel eindgebruikersverklaringen gevraagd en ook verkregen. Deze verklaringen waren echter niet door de Israëlische overheid gewaarmerkt en werden daarom naar Nederlandse maatstaven niet als volwaardige eindgebruikersverklaringen beschouwd. Reden waarom de eindgebruiker daarnaast ook IIC's (International Import Certificate) moest overleggen. Die nuance kwam in de reactie van EZ op vragen van de betrokken journalist niet goed uit de verf.

In het geval van Iran is op basis van de aard van de goederen wel afgezien van de eis tot het overleggen van een eindgebruikersverklaring.

2. Deelt u de mening dat de eindgebruikerverklaring niet alleen verplicht, maar ook buitengewoon gewenst is nu het gaat om twee landen die geen VN wapeninspecteurs toelaten en die de non-proliferatieverdragen niet hebben getekend? Zo ja, waarom worden juist deze landen dan vrijgesteld van de verplichting tot het verstrekken van eindgebruikerverklaringen?

Antwoord: Van enige structurele vrijstelling voor Iran of Israël voor het verstrekken van eindgebruikersverklaringen is en was geen sprake. Er bestaat geen internationale¹ of multilaterale verplichting voor landen om bij exportcontrole eindgebruikersverklaringen te hanteren, maar in de praktijk doet Nederland dit bijna in alle gevallen (zie ook de antwoorden op de vragen 1 en 3). Anders dan in de vraag wordt gesuggereerd is Iran wel partij bij alle non-proliferatieverdragen en laat dit land ook inspecteurs van het IAEA (de inspectie-organisatie van het NPV) en de OPCW (de inspectie-organisatie van het CWC) toe.

3. Hoe wordt de export naar Israël en Iran gecontroleerd nu eindgebruikerverklaringen ontbreken? Vindt er fysieke controle plaats? Indien dit niet het geval is, hoe kunt u dan garanderen dat de geëxporteerde producten niet zullen worden verwerkt in nucleaire wapens?

Antwoord: Over de specifieke in de uitzending van *Twee Vandaag* genoemde gevallen kan het volgende worden gezegd. In het geval van Iran betrof het twee vergunningen voor een en dezelfde beoogde leverantie. Het betrof een aantal kleine grafietelektroden ten behoeve van vonkverspanen in de vliegtuigindustrie. Gezien de vorm en de grootte was het duidelijk dat deze elektroden niet bruikbaar waren voor een nucleaire reactor en dus geen proliferatierisico vormden. Om die reden is niet gevraagd om het overleggen een eindgebruikersverklaring en is ook niet overwogen om fysieke controles uit te voeren.

De omschrijvingen op de controlelijsten zijn zo specifiek mogelijk. Dat wil zeggen dat getracht wordt alléén de proliferatiegevoelige goederen onder controle te brengen. Dit is echter niet altijd mogelijk. Grafiet als materiaal staat onder andere op de controlelijst vanwege mogelijke toepassing in een grafietkernreactor. Voor een dergelijke reactor zijn echter vele tonnen stapelbare grafiet nodig. Om die reden is in de richtlijnen van de Nuclear Suppliers Group (NSG)² een limiet voor leveranties van maximaal 1200 kg per jaar per exporterend land opgenomen. Bij het opstellen van de Europese Dual-Use verordening, laatstelijk Vo. (EG) nr. 1334/2000, is echter besloten deze limiet voor wat betreft de vergunningplicht niet over te nemen. Zo wordt immers voorkomen dat landen grafiet in hoeveelheden die nog net onder de limiet vallen, buiten het zicht van de overheid bij verschillende leveranciers gaan bestellen.

Voor wat betreft Israël ging het om zes vergunningen voor levering van koolstofvezels over een periode van enkele jaren (1997-2000). Deze leveringen betroffen in alle gevallen dezelfde eindgebruiker in de vliegtuigindustrie. Deze eindgebruiker heeft voor alle leveranties eindgebruikersverklaringen verstrekt die echter niet door de overheid waren gewaarmerkt. Op ons verzoek heeft eindgebruiker daarom ook nog voor alle zendingen een gewaarmerkt Internationaal Import Certificaat (IIC) overlegd. De hoeveelheid en de aard van het materiaal waren in overeenstemming met dat opgegeven eindgebruik (reparatie en onderhoud van zowel civiele als militaire vliegtuigen). Informatie van de inlichtingendienst (AIVD) betreffende de afnemer gaf aan dat geen banden bekend waren met een massavernietigingswapenprogramma. Wel werd in december 1999 in nieuwe inlichtingen gerefereerd aan een betrokkenheid van de vliegtuigindustrie bij het Israëlische raketprogramma. Hoewel de koolstofvezels in kwestie niet op de controlelijst staan van het MTCR, het exportcontroleregime op het terrein van raketten, is toch om opheldering aan het Israëlische bedrijf gevraagd. Aangezien een nadere toelichting uitbleef, is het de exporteur toegestaan het lopende contract uit te dienen, maar is geen toestemming meer verleend voor levering van nieuwe hoeveelheden van dit materiaal aan deze afnemer.

4. Waarom wordt er, zoals blijkt uit het onderzoek van Twee Vandaag, vanuit het Ministerie van Economische Zaken géén informatie verstrekt over zowel gebruikers als leveranciers van de nucleaire producten in kwestie?

6. Hoe kan het dat de Tweede Kamer geen toegang heeft tot de informatie waarover het onderzoek van Twee Vandaag wel kon beschikken?

Antwoord: Het ministerie van Economische Zaken verstrekt de Kamer sinds enkele jaren jaarlijks een vertrouwelijk overzicht van alle afgegeven vergunningen voor militaire en ook voor dual-use goederen. De onderhavige vragen betroffen 8 vergunningen afkomstig uit een overzicht van ongeveer 27.000 vergunningen uit de periode 1990-1999 dat eerst aan Nova en naderhand - aangevuld met een aantal additionele gegevens – aan de VPRO ter inzage is gegeven in het kader van WOB-verzoeken. In deze overzichten zijn per vergunning wel steeds gegevens opgenomen over de betrokken goederen en het land van bestemming, maar zijn niet de namen van leverancier en diens precieze afnemer vermeld. De WOB voorziet in een uitzonderingsgrond m.b.t. vertrouwelijke bedrijfsgegevens, waartoe ook informatie over afnemers gerekend wordt. Niet-geaggregeerde informatie over afgegeven vergunningen is ook meermalen aan de Kamer ter vertrouwelijke inzage ter beschikking gesteld. Een

overzicht over de periode 1990-1999 is aangeboden bij brief van 6 februari 2001. Op analoge wijze is de Kamer vervolgens geïnformeerd over alle verleende exportvergunningen over de jaren 2000, 2001 en 2002 bij brieven van respectievelijk 27 november 2001, 21 juli 2002 en 17 september 2003.

De regels voor WOB-procedures zijn ook bij de beantwoording van de nadere vragen van de toenmalige *Netwerk*-medewerker gehanteerd.

5. Deelt u de opvatting dat het voor Nederland van publiek belang is dat er inzicht is in de manier waarop voorkomen wordt dat nucleaire onderdelen worden gebruikt voor de vervaardiging van wapens? Indien de informatie om goede redenen vertrouwelijk moet blijven kunt u dan aangeven wat die redenen zijn en of u bereid bent de Tweede Kamer in vertrouwen te informeren?

Antwoord: De regering wil de Kamer en de Nederlandse burger een goed inzicht geven in de wijze waarop de regering het non-proliferatie beleid aanpakt. De minister van Buitenlandse Zaken en ik hebben die aanpak recent nog toegelicht in het debat over non-proliferatie dat op 1 juli 2004 met de vaste commissies voor Buitenlandse Zaken en Economische Zaken plaatsvond. Zelf nam ik bij die gelegenheid het onderdeel exportcontrole, een element van dat non-proliferatiebeleid, voor mijn rekening. Voorts heb ik in een algemeen overleg op 28 mei 2004 het Catch-all instrument nader toegelicht en is vertrouwelijk inzage gegeven in alle door de Nederlandse overheid opgelegde Catch-all's sinds het ontstaan van dat instrument. Over de procedures rond exportcontrole bestaat reeds sinds 1985 een Handboek dat enige jaren geleden op de EZ-website (www.exportcontrole.ez.nl) is gezet.

Tijdens het overleg van 1 juli heb ik bovendien aangegeven dat ik, om inzicht te geven over de effecten van het beleid, zal bestuderen of informatie over afgegeven dual-use vergunningen op vergelijkbare wijze openbaar gemaakt kan worden als thans is voorzien voor militaire vergunningen.

7. Is de Nederlandse praktijk in overeenstemming met Europese afspraken? Welke stappen worden door het Nederlands voorzitterschap genomen om in Europees verband toe te zien op naleving van de non-proliferatieafspraken?

Antwoord: In de Europese Dual Use-verordening, Vo. (EG) nr. 1334/2000, ligt het raamwerk van de exportcontroleprocedures vast. Daarin is onder meer bepaald dat de uitvoering van die regels een nationale aangelegenheid is. In het kader van de strijd tegen de proliferatie van massavernietigingswapens heeft de Europese Raad in 2003 besloten tot een Peer Review om meer inzicht te krijgen in de verschillende nationale procedures. Ook met het oogmerk deze waar mogelijk meer in overeenstemming met elkaar te brengen. De Peer Review houdt in dat EU-lidstaten (oude en nieuwe) in groepen van drie elkaars exportcontrolesysteem beoordelen. Deze reviews hebben het afgelopen half jaar plaatsgevonden. Tijdens het Nederlandse voorzitterschap zal door een Task Force een evaluatie van deze bezoeken worden opgesteld. In 2005 worden vervolgens concrete voorstellen van de Task force verwacht voor verbetering van het Europese systeem en mogelijk ook van de systemen van individuele landen. De evaluatie is nog niet afgerond, maar de eerste voorlopige conclusie met betrekking tot Nederland is dat het exportcontrolesysteem in overeenstemming is met de Europese afspraken.

Noten: 1. Voor de enige uitzondering zij verwezen naar de begeleidende brief.; 2. Voor informatie over de rol van de Nuclear Suppliers Group in relatie tot exportcontrole zij verwezen naar de begeleidende brief met kenmerk BEB/HP/4061120.

Ministerie van Economische Zaken

Antwoorden van mevrouw Van Gennip, Staatssecretaris van Economische Zaken, op de vragen van het lid Van Velzen (SP) over levering Nederlandse onderdelen ten behoeve van kernwapenindustrie

BEB/HP-4061139 – 3 november 2004

1. Klopt het dat in de afgelopen jaren aan Pakistan, India, China, Iran en/of Israël uitvoervergunningen voor dual use goederen zijn afgegeven die in de nucleaire industrie gebruikt kunnen worden? Is er ook aan andere hier niet genoemde landen geleverd? Zo ja, welke?

2. Om welke goederen gaat het precies? Wanneer zijn die leveranties gedaan? Kunt u een volledig overzicht geven tot op de dag van vandaag?

3. In welke gevallen zijn er geen eindgebruikersverklaringen afgegeven? Waarom is dat gebeurd?

Antwoord: Ja. De bijlage (zie onder: <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=27158>) bij deze brief geeft een overzicht van de afgelopen 10 jaar van alle exporten van zulke dual-use goederen, althans goederen die gecontroleerd worden op basis van de afspraken in de Nuclear Suppliers Group (NSG)¹, naar alle landen buiten de Europese Unie die zelf geen lid zijn van de NSG. Bij de afgifte van vergunningen voor kleine grafietcilinders is, in gevallen waarbij vanwege vorm en volume van het grafiet geen proliferatierisico bestond, afgezien van de eis tot het overleggen van een eindgebruikersverklaring (zie ook het antwoord op vraag 10).

Ten aanzien van de bijlage kan nog het volgende worden opgemerkt. De kolommen van de tabel geven aan het registratienummer van de vergunningaanvraag, het bestemmingsland, het jaar van afgifte van de vergunning, de goederenpost in het Handboek Strategische Goederen en een goederenomschrijving. In de tabel zijn ook enkele globale vergunningen² opgenomen voor de uitvoer van bovengenoemde grafiet cilinders. Voor uitvoer naar landen, zoals Iran, die zijn uitgezonderd van de toepassing van deze globale vergunningen dienen per transactie individuele uitvoervergunningen aangevraagd te worden. In de tabel zijn om verwarring te voorkomen vergunningen die verlengd zijn en dus betrekking hebben op een reeds vermelde transactie niet opgenomen.

Ten slotte treft u in het overzicht twee verschillende goederenpost aanduidingen bij een en dezelfde goederenbeschrijving aan. Dit is het gevolg van een omnummering van de goederenlijst van de Dual-Use verordening³ in 1998.

4. Klopt het dat Israël koolstofvezels heeft aangeschaft? Zo ja, wanneer en door wie is dat gebeurd?

Antwoord: Ja. Er zijn 6 vergunningen afgegeven voor levering van koolstofvezels over een periode van enkele jaren (1997 – 2000). Deze leveringen betroffen in alle gevallen dezelfde eindgebruiker in de vliegtuigindustrie.

5. Klopt het dat Israël geen eindgebruikersverklaring heeft gegeven? Zo ja, waarom niet?

6. Klopt het dat Israël een importcertificaat heeft afgegeven? Wat houdt een dergelijk certificaat in? Wat is het verschil in juridische status tussen een eindgebruikersverklaring en een importcertificaat?

Antwoord: Zoals in de begeleidende brief over het exportcontrolebeleid is aangegeven wordt standaard om een eindgebruikersverklaring gevraagd, tenzij aan de betreffende uitvoer in feite geen proliferatierisico verbonden is (zie de antwoorden op de vragen 1, 2, 3 en 10).

In het geval van de aanvragen op Israël zijn in tegenstelling tot wat in de rapportage van *Twee Vandaag* is gemeld wel eindgebruikersverklaringen gevraagd en ook verkregen. Deze verklaringen waren echter niet door de Israëlische overheid gewaarmerkt en werden daarom naar Nederlandse maatstaven niet als volwaardige eindgebruikersverklaringen beschouwd. Reden waarom de eindgebruiker daarnaast ook IIC's (International Import Certificate) moest overleggen. Die nuance kwam in de reactie van EZ op vragen van de betrokken journalist niet goed uit de verf.

Er is geen verschil in juridische status tussen een eindgebruikersverklaring en een importcertificaat. In beide gevallen gaat het om documenten die in het kader van een vergunningaanvraag worden ingediend. Indien zou blijken dat in een dergelijk document foutieve informatie is verstrekt, is dat ingevolge de In- en uitvoerwet een grond voor intrekking van de vergunning.

7. Op welke wijze wordt controle uitgeoefend op de daadwerkelijke eindbestemming van goederen die door middel van een importcertificaat worden uitgevoerd?

Antwoord: Voor het verkrijgen van een uitvoervergunning moet in de meeste gevallen een eindgebruikersverklaring worden overlegd. Voor uitvoer naar een beperkt aantal bestemmingen, i.c. landen met een goed functionerend exportcontrolesysteem, kan worden volstaan met het overleggen van een Internationaal Importcertificaat (IIC). Zoals in de begeleidende brief over het exportcontrolebeleid uiteen is gezet, komt het ook voor dat beide documenten worden verlangd. Dat was het geval bij de vergunningen op Israël.

8. Zijn de goederen naar Israël door El Al naar Israël vervoerd, of via een andere transportmaatschappij? Zo ja, welke?

Antwoord: Alle zendingen van koolstofvezels zijn door El Al naar Israël vervoerd.

9. Indien El Al de goederen via Schiphol-Oost heeft vervoerd, golden daarvoor andere douaneprocedures dan elders? Zo ja, waarom?

Antwoord: Nee.

10. Klopt het dat Iran grafietelektroden in Nederland heeft aangeschaft? Klopt het dat geoordeeld werd dat deze elektroden te klein zijn voor atoomwapens, zoals een deskundige in *Twee Vandaag* het stelde? En dat daarom wel een exportvergunning is verleend, maar geen een eindgebruikersverklaring? Waarom is er dan wel een exportvergunning afgegeven?

Antwoord: Met betrekking tot uitvoer naar Iran zijn twee vergunningen voor een en dezelfde beoogde leverantie afgegeven. Het betrof een aantal kleine grafietelektroden ten behoeve van vonkverspanen in de vliegtuigindustrie. Gezien de vorm en de grootte was het duidelijk dat deze elektroden niet bruikbaar waren voor een nucleaire reactor en dus geen proliferatierisico vormden. Om die reden is niet gevraagd om het overleggen van een eindgebruikersverklaring.

De omschrijvingen op de controlelijsten zijn zo specifiek mogelijk. Dat wil zeggen dat getracht wordt alléén de proliferatiegevoelige goederen onder controle te brengen. Dit is echter niet altijd mogelijk. Grafiet als materiaal

staat onder andere op de controlelijst vanwege mogelijke toepassing in een grafietkernreactor. Voor een dergelijke reactor zijn echter vele tonnen stapelbare grafiet nodig. Om die reden is in de richtlijnen van de Nuclear Suppliers Group (NSG) een limiet voor leveranties van maximaal 1200 kg per jaar per exporterend land opgenomen. Bij het opstellen van de Europese Dual-Use verordening, Vo. (EG) nr. 1334/2000, is echter besloten deze limiet voor wat betreft de vergunningplicht niet over te nemen. Zo wordt immers voorkomen dat landen grafiet in hoeveelheden die nog net onder de limiet vallen, buiten het zicht van de overheid bij verschillende leveranciers gaan bestellen.

11. Deelt u de mening dat de leveranties “geen relatie met militair gebruik” hebben?

Antwoord: De uitdrukking “geen relatie met militair gebruik” is in het antwoord aan de medewerker van (toen nog) *Netwerk* niet gebruikt. Daarin werd gesproken van “geen relatie met nucleair gebruik”.

12. Deelt u de mening dat dual use goederen met nucleaire toepassingsmogelijkheden niet aan landen geleverd mogen worden die het non-proliferatieverdrag niet hebben getekend? Zo ja, op welke wijze gaat u dat regelen? Indien neen, kunt u dat toelichten?

Antwoord: Niet-NPV-staten ontvangen nu al geen nucleaire goederen van de landen die zijn aangesloten bij de Nuclear Suppliers Group. Waar het om reguliere dual-use goederen als bijvoorbeeld een draaibank, die wordt toegepast in allerhande productieprocessen, is er geen reden om bij voorbaat af te zien van levering. Voorwaarde is dat voldoende zekerheid verkregen wordt dat de goederen de opgegeven civiele bestemming krijgen.

De Nederlandse overheid is niet zelfstandig in staat vast te stellen dat een bepaalde Staat niet aan de NPV-verplichtingen voldoet (“non compliance”). Dat is een zaak van de IAEA, de inspectie-organisatie van het NPV. Indien er aanwijzingen voor “non compliance” bestaan, dan zullen alle aanvragen op het betreffende land onder een vergrootglas gelegd worden, maar is er in dat stadium nog onvoldoende grond voor een algeheel embargo op civiel toegepaste dual-use goederen. Stelt de IAEA eenmaal “non compliance” vast, dan kan deze organisatie de VN-Veiligheidsraad adviseren om sancties op te leggen. Zulke internationale sancties kunnen ook betrekking hebben op dual-use goederen.

Noten: 1. Voor informatie over de rol van de Nuclear Suppliers Group in relatie tot exportcontrole zij verwezen naar de begeleidende brief; 2. Een “individuele” vergunning betreft één transactie t.b.v. één eindgebruiker. Onder een “globale” vergunning kunnen meerdere transacties t.b.v. meerdere eindgebruikers of eindgebruikers in meerdere landen van bestemming plaatsvinden. In dat laatste geval is de globale vergunning gekoppeld aan een lijst van toegelaten landen van bestemming (een positieve landenlijst) of een lijst van landen waarvoor de vergunning niet gebruikt kan worden (een negatieve landenlijst); 3. Laatstelijk Vo. (EG) nr. 1334/2000 van de Raad van 22 juni 2000 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer van producten en technologie voor tweërlei gebruik (Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 43e jaargang, nr. L 159), voordien Vo. (EG) nr. 3381/94, die in samenhang met het Raadsbesluit 94/942/GBVB gelezen moest worden.

Ministerie van Economische Zaken

Antwoorden van mevrouw Van Gennip, Staatssecretaris van Economische Zaken, op de vragen van het lid Karimi (GroenLinks) over mogelijke exportvergunning voor nucleaire dual-use goederen aan Israël

BEP/HP-4061158 – 3 november 2004

1. Is er sprake van een uitzonderingspositie als het gaat om Israël? Zo ja, op welke gronden?

Antwoord: Nee.

2. Is de Israëlische vliegtuigindustrie op enige wijze verbonden met de defensie industrie?

Antwoord: Ja. Uit de eindgebruikersverklaringen van de afnemers in de vliegtuigindustrie in Israël blijkt dat het koolstofgaren gebruikt zou gaan worden voor onderhouds- en reparatiedoeleinden ten behoeve van onder meer vliegtuigen van de Israëlische luchtmacht, alsook voor werkzaamheden in het kader van internationale tenders van de overheid van de VS of de overheid van andere NAVO-partners. Ten tijde van de afgifte van de betrokken vergunningen bestond er van de zijde van de Nederlandse overheid geen bezwaar tegen dat eindgebruik.

3. Heeft u als het gaat om Israël, alleen gebruik gemaakt van het Internationale Import Certificaat (IIC)?

Antwoord: Nee. Zoals in de begeleidende brief van 25 oktober 2005 over het exportcontrolebeleid is aangegeven, wordt bij individuele vergunningen standaard om een eindgebruikersverklaring gevraagd, tenzij aan de betreffende uitvoer in feite geen proliferatierisico verbonden is. In het geval van de aanvragen op Israël zijn in tegenstelling tot wat in de rapportage van *Twee Vandaag* is gemeld wel eindgebruikersverklaringen gevraagd en ook verkregen. Deze verklaringen waren echter niet door de Israëlische overheid gewaarmerkt en werden daarom naar Nederlandse

maatstaven niet als volwaardige eindgebruikersverklaringen beschouwd. Reden waarom de eindgebruiker daarnaast ook IIC's (International Import Certificate) moest overleggen.

Die nuance kwam in de reactie van EZ op vragen van de betrokken journalist niet goed uit de verf.

4. Voor welke nucleaire dual use goederen aan Israël zijn de afgelopen 10 jaar exportvergunningen verstrekt? Kunt u de Kamer zo spoedig mogelijk een overzicht verstrekken? Zo neen, waarom niet?

5. Voor welke nucleaire dual use goederen aan de andere landen die geen lid zijn van het Non Proliferatie Verdrag, zijn de afgelopen 10 jaar exportvergunningen verstrekt? Kunt u de Kamer een overzicht verstrekken? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Ja. De bijlage bij deze brief (zie onder: <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=27158>) geeft een overzicht van de afgelopen 10 jaar van alle exporten van zulke dual-use goederen, althans goederen die gecontroleerd worden op basis van de afspraken in de Nuclear Suppliers Group (NSG)¹ naar alle landen buiten de Europese Unie die zelf geen lid zijn van de NSG. Bij de afgifte van vergunningen voor kleine grafiet cilinders is, in gevallen waarbij vanwege vorm en volume van het grafiet geen proliferatierisico bestond, afgezien van de eis tot het overleggen van een eindgebruikersverklaring.

Ten aanzien van de bijlage kan nog het volgende worden opgemerkt. De kolommen van de tabel geven aan het registratienummer van de vergunningaanvraag, het bestemmingsland, het jaar van afgifte van de vergunning, de goederenpost in het Handboek Strategische Goederen en een goederenomschrijving. In de tabel zijn ook enkele globale vergunningen² opgenomen voor de uitvoer van bovengenoemde grafiet cilinders. Voor uitvoer naar landen, zoals Iran, die zijn uitgezonderd van de toepassing van deze globale vergunningen dienen per transactie individuele uitvoervergunningen aangevraagd te worden. In de tabel zijn om verwarring te voorkomen vergunningen die verlengd zijn en dus betrekking hebben op een reeds vermelde transactie niet voor de tweede maal opgenomen. Ten slotte treft u in het overzicht twee verschillende goederenpost aanduidingen bij een en dezelfde goederenbeschrijving aan. Dit is het gevolg van een omnummering van de goederenlijst van de Dual-Use verordening³ in 1998.

6. Wanneer heeft de levering aan Israël plaatsgevonden? Hoe lang en wanneer was de eerste vergunning reeds verlopen?

Antwoord: Het lijkt er op dat in de vraagstelling gerefereerd wordt aan een levering aan Iran (i.p.v. aan Israël). Daarbij was immers sprake van vervanging van een eerder afgegeven vergunning. De oorspronkelijke vergunning voor Iran had slechts een geldigheidstermijn van 5 maanden, die eind december 1995 verliep. De vervangende vergunning is in januari 1996 aangevraagd. De eerste vergunning werd door de exporteur niet binnen de looptijd gebruikt vanwege een tussentijdse verhoging van de inkoopprijs die bij doorberekening aan de klant zou leiden tot overschrijding van de op de vergunning vermelde waarde. Ook de tweede vergunning is uiteindelijk ongebruikt retour gezonden.

7. Bent u bereidt voor de export van dual - use goederen verantwoording af te leggen in de jaarlijkse wapenexport rapportage? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: De regering wil de Kamer en de Nederlandse burger een goed inzicht geven in de wijze waarop de regering het non-proliferatie beleid aanpakt. De minister van Buitenlandse Zaken en ik hebben die aanpak recent nog toegelicht in het debat over non-proliferatie dat op 1 juli 2004 met de vaste commissies voor Buitenlandse Zaken en Economische Zaken plaatsvond. Zelf nam ik bij die gelegenheid het onderdeel exportcontrole, een element van dat non-proliferatiebeleid, voor mijn rekening. Voorts heb ik in een algemeen overleg op 28 mei 2004 het Catch-all instrument nader toegelicht en is vertrouwelijk inzage gegeven in alle door de Nederlandse overheid opgelegde Catch-all's sinds het ontstaan van dat instrument. Over de procedures rond exportcontrole bestaat reeds sinds 1985 een Handboek dat enige jaren geleden op de EZ-website (www.exportcontrole.ez.nl) is gezet.

Tijdens het overleg van 1 juli heb ik bovendien aangegeven dat ik, om inzicht te geven over de effecten van het beleid, zal bestuderen of informatie over afgegeven dual use vergunningen op vergelijkbare wijze openbaar gemaakt kan worden als thans is voorzien voor militaire vergunningen.

Noten: 1. Voor informatie over de rol van de Nuclear Suppliers Group in relatie tot exportcontrole zij verwezen naar de begeleidende brief; 2. Een "individuele" vergunning betreft één transactie t.b.v. één eindgebruiker. Onder een "globale" vergunning kunnen meerdere transacties t.b.v. meerdere eindgebruikers of eindgebruikers in meerdere landen van bestemming plaatsvinden. In dat laatste geval is de globale vergunning gekoppeld aan een lijst van toegelaten landen van bestemming (een positieve landenlijst) of een lijst van landen waarvoor de vergunning niet gebruikt kan worden (een negatieve landenlijst); 3. Laatstelijk Vo. (EG) nr. 1334/2000 van de Raad van 22 juni 2000 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer van producten en technologie voor tweërlei gebruik (Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 43e jaargang, nr. L 159), voordien Vo. (EG) nr. 3381/94, die in samenhang met het Raadsbesluit 94/942/GBVB gelezen moest worden.

Exportcontrolebeleid

BEB/HP-4061120 – 3 november 2004

Mede in het licht van kamervragen die de leden Van Velzen (SP), Van der Laan (D66) en Karimi (Groen Links) stelden naar aanleiding van de uitzending van *Twee Vandaag* op 7 september 2004 bied ik u hierbij een algemene toelichting over het thema exportcontrole aan. De specifieke vragen van genoemde Kamerleden zullen afzonderlijk worden beantwoord. Ter voorkoming van mogelijke misverstanden ga ik hier in op de achtergronden van exportcontroles, op de procedures rond de behandeling van vergunningaanvragen en op de gebruikte terminologie. Daarbij zal ik mij echter beperken tot de exportcontrole op dual-use goederen en dan met name op die dual-use goederen waarmee een relatie gelegd kan worden naar massavernietigingswapens (hierna: MVW). De achtergronden en procedures voor de exportcontrole op militaire goederen zijn immers al regelmatig onderwerp van gesprek in de Kamer geweest.

I. Waar gaat het om bij non-proliferatie?

Het totale systeem van non-proliferatie maatregelen bestaat uit enerzijds een aantal internationale verdragen en anderzijds een aantal multilaterale afspraken in het kader van de exportcontroleregimes. Het Non Proliferatieverdrag (NPV), is er om verdere verspreiding van nucleaire wapens tegen te gaan. Gaat het om nucleaire wapens, dan wordt van non-proliferatie in engere zin gesproken. Daarnaast bestaan er verdragen ter bestrijding van proliferatie van biologische en chemische wapens (BTWC en CWC) en is onlangs een internationale gedragscode tot stand gekomen, de Hague Code of Conduct (HCOC), die tot doel heeft de proliferatie van dragers voor MVW (m.n. raketten) te beteugelen. Betreft het de inzet om de verspreiding van al deze verschillende MVW tegen te gaan, dan wordt van non-proliferatie in bredere zin gesproken. Bij de verdragen, die overigens ook elementen kunnen omvatten als de vernietiging of de reductie van bestaande voorraden MVW en soms gepaard gaan met een inspectieregime, is het een uitgesproken oogmerk om zo veel mogelijk landen er toe te brengen verdragspartij te worden.

Naast de non-proliferatieverdragen bestaan er echter ook nog de zogenaamde exportcontroleregimes. Dit zijn fora van beduidend geringere omvang waarin de landen die productiemiddelen of technologie voor MVW bezitten met elkaar nog een aantal extra afspraken maken. De regimes zijn te zien als een praktische aanvulling op de verdragen. Ligt de focus van de verdragen op de MVW en de MVW-technologie zelf, in de regimes gaat het er vooral om ook nog eens te voorkomen dat kwaadwillende “have nots” door het aankopen van in wezen civiele goederen en technologie kans zien om zelf alsnog MVW te ontwikkelen en/of te produceren. Zulke goederen voor tweërlei gebruik worden veelal met de Engelse term “dual-use” goederen aangeduid.

Waar het dual-use goederen in relatie tot MVW en de dragers daarvoor betreft, zijn de relevante exportcontroleregimes de Nuclear Suppliers Group (NSG), de Australiëgroep (AG) en het Missile Technology Control Regime (MTCR). In deze regimes worden lijsten vastgesteld met goederen die relevant zijn voor de ontwikkeling en productie van respectievelijk kernwapens, chemische en biologische wapens en dragers voor deze MVW. De regimes stellen ook regels op voor het verlenen van vergunningen. Daarbij wordt binnen de regimes vaak onderscheid gemaakt in de controles op verschillende groepen goederen.

De strengste regels en meest verregaande controles betreffen bijvoorbeeld installaties voor de verrijking van uranium of chemicaliën die door één reactie omgezet kunnen worden in chemische wapens. Ook relevant, maar vanwege de afstand tot de MVW zelf toch van een andere orde, zijn bepaalde chemicaliën die als brandwerend middel in kleding of bouwmaterialen worden gebruikt, maar die via een aantal tussenstappen ook gebruikt kunnen worden bij de productie van chemische wapens. Dat geldt ook voor het grafiet waaruit een elektrode voor vonkverspanen is gemaakt. Niet vanwege dat vonkverspanen (een proces voor het bewerken van metalen), maar omdat grafiet, indien men beschikt over substantiële hoeveelheden, ook gebruikt kan worden voor de constructie van een grafietkernreactor. Een ander voorbeeld van dergelijke goederen zijn de koolstofgarens die normaliter gebruikt worden voor de versteviging van tennisrackets, golfclubs of bepaalde auto- of vliegtuigonderdelen. Dezelfde garens kunnen echter ook worden gebruikt in ultracentrifuges, die weer worden gebruikt om uranium te verrijken voor kerncentrales, maar mogelijk ook voor kernwapens. In zijn algemeenheid geldt: hoe relevanter de goederen, des te strenger de regels en des te stringenter de voorwaarden voor het verkrijgen van een uitvoervergunning.

II. Hoe gaat de overheid om met dual-use goederen?

De regimes stellen regels op voor de wijze waarop de aangesloten landen hun exportcontrole inrichten. Die regels en goederenlijsten zijn in de Europese Dual-Use verordening, Vo. (EG) nr. 1334/2000, samengebracht. De verordening is verder uitgebreid met de lijst van dual-use goederen voor de ontwikkeling en productie van conventionele wapens die in het Wassenaar Arrangement (WA) wordt vastgesteld. De uitvoering van het

exportcontrolebeleid, inclusief het afgeven van vergunningen, is een nationale aangelegenheid. Dat geldt ook voor de strafbaarstelling. Het gehele exportcontrolesysteem is gebaseerd op risico-analyses. Er wordt, zoals het in alle regimes omschreven staat, niet geleverd als er “een onacceptabel risico is dat goederen worden omgeleid naar een andere bestemming”. De nadruk ligt dus bij de controle vooraf. Het verkrijgen van honderd procent zekerheid is helaas onmogelijk. Het gaat er om met behulp van risico-analyses en, waar nodig, het verkrijgen van extra waarborgen, de risico's van ongewenst gebruik tot het uiterste te beperken. Een vergunning wordt dus alleen verleend als de overheid de overtuiging heeft dat de goederen worden gebruikt voor het opgegeven en acceptabel bevonden eindgebruik. De regels van de regimes helpen bij het verkrijgen van voldoende zekerheid. Zo mogen bijvoorbeeld verrijkt uranium of kerncentrales volgens de regels van het NSG alleen geleverd worden als het ontvangende land een inspectie-overeenkomst heeft met de IAEA, de inspectieorganisatie van het NPV. In aanvulling daarop levert Nederland verrijkt uranium alleen aan landen waarmee het ook zelf een verdrag heeft afgesloten.

Voor de overige NSG-dual-use goederen, zoals het grafiet of de koolstofgarens, geldt de eis van inspectie door de IAEA niet, maar dat wil niet zeggen dat niet zorgvuldig naar de eindbestemming en het eindgebruik wordt gekeken.

Naast de controle van goederen die op controlelijsten staan wordt, indien daartoe aanleiding bestaat, ook voor andere goederen vergunningplicht (Catch-all) opgelegd. De Catch-all problematiek is in het algemeen overleg van 28 mei 2004 met de Kamer besproken. Alle uitgewerkte procedures en controlelijsten zijn vastgelegd in het losbladige openbare Handboek Strategische Goederen. Dit Handboek staat ook op het internet: www.exportcontrole.ez.nl.

III. Hoe wordt het bestemmingsland in de beoordeling meegenomen?

Het vertrouwen in verschillende bestemmingslanden is niet even groot. Ook wat dat betreft bestaat er een zekere rangschikking. Hoe groter het vertrouwen in een land en in het exportcontrolesysteem van een land, des te eenvoudiger de procedure voor het verkrijgen van een uitvoervergunning naar dat land. Binnen de Europese Unie is er op enkele uitzonderingen na een vrij verkeer van goederen. Voor een beperkt aantal landen kent de EU een algemene communautaire vergunning. Export vanuit de EU naar die landen is met minimale procedures mogelijk. Daarnaast zijn voor exporten naar landen die zelf ook deelnemen aan exportcontroleregimes eveneens vereenvoudigde nationale procedures mogelijk. Geen vrij verkeer en ook niet de eenvoud van de algemene vergunning, maar toch gelden voor deze landen eenvoudiger procedures dan voor de overige landen. Voor die overige landen, waaronder de landen die de nonproliferatieverdragen niet hebben ondertekend, zijn alleen individuele vergunningen mogelijk. In het eerder genoemde Handboek Strategische Goederen staat voor elk land aangegeven welke procedures gelden.

IV. Hoe worden de risico's rond het eindgebruik beoordeeld?

Bij de analyse van het risico dat goederen in relatie tot een MVW-programma gebruikt zouden kunnen gaan worden, kan een heel scala aan informatie betrokken worden. Informatie m.b.t. de goederen zelf: wat zijn bijvoorbeeld de specifieke karakteristieken van de te leveren goederen ten opzichte van het opgegeven eindgebruik en ten opzichte van een eventueel gebruik in een MVW-programma. Informatie over de aard van de transactie: hoe wordt de order afgehandeld, wat is de wijze van vervoer, welke landen worden bij verscheping aangedaan, wat is de wijze van betalen, worden tussenhandelaren gebruikt, etc. Voorts informatie over de afnemer, inclusief diens eigen verklaring over het beoogde eindgebruik, maar zeker ook de eventuele ervaringen die eerder door ons of onze partners in de regimes met de betrokken afnemer zijn opgedaan. En informatie over de actuele vraag naar de betrokken goederen vanuit MVW-programma's, voor zover daarover, wederom bij ons of onze partners in de regimes, inlichtingen beschikbaar zijn.

De “eindgebruikersverklaring” omtrent de toepassing van de afgenomen goederen speelt bij de risico-analyse dus zeker een rol, maar is niet bepalend voor de uitkomst van die analyse. Omdat echter in de uitzending van *Twee Vandaag* met name kritiek werd geuit op het ontbreken van eindgebruikersverklaringen bij bepaalde transacties, wil ik iets meer zeggen over de status, de vorm en de bedoeling van zulke verklaringen bij exportcontrole. Bij exportcontrole is het gebruikelijk dat een eindgebruikersverklaring verlangd wordt. De non-proliferatieverdragen en exportcontroleregimes leggen dat niet als een verplichting op, maar er bestaat brede overeenstemming dat het een nuttig exportcontroleinstrument is. Slechts in één geval vloeien eindgebruikersverklaringen voort uit verdragsverplichtingen. Dat is het geval bij leverantie aan niet-verdragsstaten van bepaalde chemicaliën die onder het Chemisch wapenverdrag (CWC) vallen.

De verklaring heeft geen vaste vorm, maar bevat conform de aanbevelingen van de exportcontroleregimes in elk geval exacte informatie over de betrokken goederen, het beoogde gebruik, de afnemer zelf en over eventuele tussenpersonen. Vaak wordt daarbij ook nog expliciet vermeld dat de goederen niet gebruikt zullen worden in relatie tot MVW. Voor de exportcontrole-autoriteiten van veel landen is het voldoende dat alleen de eindgebruiker zelf de verklaring ondertekent.

In Nederland wordt als uitgangspunt gehanteerd dat zo'n eindgebruikersverklaring aan waarde wint als deze gewaarmerkt wordt door de overheid van het ontvangende land. Daarmee stelt die overheid zich overigens niet garant voor de verklaring van de eindgebruiker, maar geeft deze wel aan dat de eindgebruiker als onderneming bekend is en dat de transactie binnen de gebruikelijke activiteiten van die onderneming past.

Overheden laten het waarmaken in de praktijk vaak over aan Kamers van Koophandel. Daar bevindt zich immers de meeste informatie over ondernemingen. Probleem is echter dat niet altijd in een mandaatregeling is vastgelegd dat de Kamers deze activiteit ook echt namens de overheid verrichten. Om dan toch een link naar die overheid zelf te leggen wordt in zulke gevallen ook gebruik gemaakt van een Internationaal Importcertificaat (IIC), waarmee de importeur zich ten overstaan van zijn exportcontrole-autoriteiten verplicht om bij eventuele wederuitvoer van de goederen daartoe bij hen vergunning aan te vragen.

Eindgebruikersverklaringen en IIC's worden binnen de regimes wel beschouwd als onderdeel van de "best practices" voor exportcontrole systemen. Het blijft echter papieren informatie en dus kan er mee gefraudeerd worden. Informatie *ván* de eindgebruiker is belangrijk, maar informatie *óver* die eindgebruiker is nog belangrijker in de beoordeling van de risico's die aan een leverantie van dual-use goederen kunnen kleven. Vandaar dat de in vergunningaanvragen vermelde afnemers en eventuele tussenpersonen gescreend worden aan de hand van databestanden. Bestanden die zijn aangelegd op grond van de informatie-uitwisseling met de partners in de regimes, maar ook de bestanden van FIODECD, AIVD en MIVD. Daarenboven bestaan er gespecialiseerde commerciële bronnen zoals het "RISK Report", dat onder auspiciën van de University of Wisconsin wordt opgesteld, en wordt gebruik gemaakt van informatie die vrijelijk beschikbaar is, bijvoorbeeld op het internet.

Tenslotte is bij de beoordeling van een eindgebruiker ook de vraag van belang of er in de regimes zogenaamde denials (afgewezen vergunningaanvragen) op de betreffende eindgebruiker zijn afgegeven. De weigering van een vergunning voor een specifiek product voor een specifieke eindgebruiker door een in het regime participerend land heeft consequenties voor de andere deelnemers aan dat regime. Deze zullen in dat geval aanvragen voor in wezen identieke transacties voor dezelfde eindgebruiker niet goedkeuren dan nadat daarover overleg is geweest met het land dat de transactie in eerste instantie heeft geweigerd. Dit is het zogenaamde "no undercut"-principe. Het denialsysteem is een van de hoekstenen van de regimes, waarmee voorkomen wordt dat afnemers na een weigering in het ene land de goederen eenvoudigweg in een ander land kunnen verwerven.

V. Hoe geschiedt de controle achteraf?

In exportcontrolesystemen wordt om praktische redenen nauwelijks gebruik gemaakt van de optie om na levering het eindgebruik van de goederen ter plaatse te controleren, de zogenaamde "post-shipment checks". Het handelsvolume is daarvoor eenvoudigweg te omvangrijk en het aantal afzonderlijke transacties te groot. Standaardinspecties zijn er alleen voor de meest risicovolle en waardevolle dual-use goederen, zoals nucleair materiaal (bijv. licht verrijkt uranium) of bepaalde chemicaliën vallend onder het CWC en daarvoor bestaan grote internationale inspectie-organisaties, zoals het eerder genoemde IAEA of de OPCW (de inspectieorganisatie van het CWC).

Op nationale basis worden aan vergunningen wel voorwaarden gesteld en kunnen extra waarborgen worden gevraagd. Dat kan op allerlei manieren gebeuren. Onder andere door verplichte onderhoudsbezoeken en daaropvolgende rapportage door de leverancier, terugleveranties van geproduceerd materiaal, toegangsverlening van ambassadepersoneel of het toelaten van inspecties door andere overheidfunctionarissen van leverende landen.

Zelfs fysieke controles, die per definitie beperkt in aantal en in de tijd zijn, bieden echter maar een beperkte zekerheid als een afnemer of de overheid de inspecteurs bewust tracht te misleiden. Ook daarvoor geldt dat uiteindelijk iedereen baat heeft bij de informatieuitwisseling binnen de exportcontroleregimes. Doet een van de partners een slechte ervaring op met een bepaalde eindgebruiker dan komt deze met een kruisje achter zijn naam in de bestanden van alle partners te staan.

VI. Effectiviteit

Naar het oordeel van de regering voldoet zowel het Nederlandse exportcontrolesysteem in zijn totaliteit als, meer specifiek, de Nederlandse praktijk van de vergunningverlening aan hoge eisen. Doel van de non-proliferatieverdragen en de exportcontroleregimes op het terrein van MVW is om het risico van proliferatie zo veel mogelijk te beperken onder het nadrukkelijke proviso dat de legale - i.c. niet aan MVW gerelateerde- internationale handel en samenwerking daarbij zo min mogelijk hinder ondervindt. Dat tweede element mag van secundair belang zijn, maar het is niet vrijblijvend. Het is wel steeds als een beginsel neergelegd in de richtlijnen waaraan partijen bij de verdragen en regimes gehouden zijn¹.

Noot: 1. Zie bijvoorbeeld de "guidelines" van de Australiëgroep op: <http://www.australiagroup.net/en/guidelines.html>

Antwoorden op vragen betreffende de defensiebegroting

D2004003889 – 4 november 2004

Vraag 4

Kan de regering aangeven, aangezien in de Memorie van Toelichting (MvT) geen verwijzing naar het nucleaire beleid van de NAVO is opgenomen, of in het nucleaire beleid van de NAVO veranderingen hebben plaatsgevonden? Komt er een nieuwe evaluatie van dit beleid? Zijn er nog vorderingen te melden met betrekking tot een verhoging van de transparantie van dit beleid? Welke stappen zet de regering om daadwerkelijk tot een transparanter nucleair beleid van de NAVO te komen?

Antwoord

Het Navo Strategisch Concept uit 1999 stelt dat Navo's nucleaire strijdkrachten in Europa een essentieel onderdeel zijn van de politieke en militaire band tussen de Europese bondgenoten, Canada en de Verenigde Staten. Het bondgenootschap zal daartoe voldoende nucleaire strijdkrachten in Europa handhaven, op het niveau dat minimaal benodigd is voor de handhaving van vrede en stabiliteit. Er is geen aanleiding geweest om dit beleid te wijzigen. Nederland heeft zich ingespannen voor meer transparantie. Dit heeft onder andere geleid tot het opstellen van de Navo *Basic Fact Sheets*, die u kunt vinden op www.nato.int/issues/nuclear/index.html.

Vraag 5

Is het waar dat de Verenigde Staten van plan zijn om kernwapens uit Europa terug te trekken? Behoren hiertoe ook de kernwapens op vliegbasis Volkel? Welke gevolgen heeft deze terugtrekking voor het nucleaire beleid van de NAVO en voor de kernwapentaak van Nederland? Neemt de Joint Strike Fighter (JSF) de nucleaire taak van de F-16's over?

Antwoord

Over aantallen en locaties van de in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens worden geen mededelingen gedaan. Over de verwerving van de opvolger van de F-16 is nog geen besluit genomen.

Vraag 6

Hebben de infrastructurele aanpassingen op Volkel voor het onderbrengen van een F-16 squadron van de vliegbasis Twente gevolgen voor de opslag van kernwapens op deze basis of voor de uitoefening van de kernwapentaak? Krijgt dit bewuste squadron na de stationering op Volkel ook een kernwapentaak?

Antwoord

De infrastructurele aanpassingen op Volkel voor het onderbrengen van een F-16 squadron van de vliegbasis Twente hebben geen gevolgen voor de uitoefening van de kernwapentaak. Over aantallen en locaties van de in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens worden geen mededelingen gedaan. Het squadron van de vliegbasis Twente krijgt na de stationering op Volkel geen nucleaire taak.

[...]

Vraag 8

Wat verstaat de regering onder «een risicoland»? Waarin verschilt een «risicoland» van een «falende staat» en wat is het verschil met het probleem van de verspreiding van massavernietigingswapens?

Antwoord

Met een risicoland - ook wel *rogue state* of schurkenstaat genaamd - wordt bedoeld een staat waarvan de machthebbers kiezen voor een beleid dat niet alleen de rechten van de eigen bevolking maar ook die van andere staten schendt en die zich daardoor buiten de internationale rechtsorde stelt. Een voorbeeld daarvan is een staat die in strijd met zijn internationale verplichtingen massavernietigingswapens of overbrengingsmiddelen ontwikkelt en/of aan andere landen of groeperingen levert. In dat geval bestaat een internationaal veiligheidsrisico.

Falende staten zijn landen waarin het centrale gezag ontbreekt of niet langer functioneert. Een dergelijke staat kan, juist ten gevolge van het ontbreken van een centrale gezagsstructuur ter bescherming van de interne rechtsorde, bij uitstek een bron zijn voor (internationale) veiligheidsrisico's, bijvoorbeeld door het bieden van een schuilplaats aan terroristische groeperingen.

[...]

Vraag 32

Kan de regering verklaren waarom enerzijds het project Maritieme Theatre Missile Defence als investeringsproject niet meer zichtbaar is (aangezien dit begrotingsjaar geen DMP-document aan de Kamer aangeboden zal worden) en anderzijds de aanschaf van maritieme TMD-raketten wel vermeld staat bij het project LCF-munitie?

Antwoord

Het project Maritime Theatre Missile Defence (MTMD) is niet meer zichtbaar in de begroting 2005 omdat thans niet is voorzien dat in de begrotingsperiode een DMP-document aan de Kamer zal worden aangeboden. Het

investeringsproject is wel opgenomen in het Defensieplan voor de periode 2012-2016. Afhankelijk van de resultaten van een nog lopende haalbaarheidsstudie wordt bepaald of, en zo ja hoe en in welke tijdsperiode, invulling wordt gegeven aan een MTMDCapaciteit. De aanschaf van maritieme TMD-raketten in het kader van het project LCF-munitie is hiervan mede afhankelijk. Voor dit onderdeel van het langlopend project LCF-munitie zijn tot en met 2009 evenwel geen uitgaven gepland.

Vraag 33

Is Nederland nog betrokken bij andere projecten of samenwerkingsverbanden met betrekking tot missile defence? Zo ja, welke en wat houdt deze betrokkenheid in?

Antwoord

Defensie neemt binnen de Navo, de EU en diverse internationale projectgroepen deel aan Theatre (Ballistic) Missile Defence-gerelateerd onderzoek en ontwikkeling. De betrokkenheid is vooral gericht op het opbouwen van kennis en kunde op TBMD-gebied en het zeker stellen dat de Nederlandse capaciteiten interoperabel blijven met de ontwikkelingen binnen de Navo en de EU. De Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht participeren in de Missile Defence Project Group (MDPG) in Navo-verband. Naast studies richt deze groep zich op de implementatie van het Navo-plan Active Layered Theatre Ballistic Missile Defense. Binnen de EU is Nederland voorzitter van de werkgroep TBMD in het kader van het European Capability Action Plan (ECAP). Verder vormt de Koninklijke luchtmacht samen met Duitsland en de VS de Extended Air Defence Task Force (EADTF), die gestationeerd is in Duitsland (Burbach). Daarnaast organiseert de Koninklijke luchtmacht ieder jaar de EAD/TMD-oefening Joint Project Optic Windmill (JPOW) waar de drie krijgsmacht delen samen met internationale eenheden aan deelnemen. In het Maritieme Theater Ballistic Missile Defence (MTBMD)-Forum waarin de VS, Duitsland, Nederland, Italië, Spanje, Australië, Canada en het Verenigd Koninkrijk zijn vertegenwoordigd, worden gezamenlijk maritieme TMD/Extended Air Defence gerelateerde projecten uitgevoerd. Vanwege de gezamenlijke ontwikkeling van het LC-fregat van de 'Zeven Provinciën'-klasse en het Duitse F-124 fregat van de 'Sachsen'-klasse, heeft Nederland samen met Duitsland een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de mogelijkheden voor MTBMD vanaf deze schepen. Defensie is voornemens dit samenwerkingsverband voort te zetten. (zie ook het antwoord op vraag 32) [...]

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Van Bommel (SP) over de arrestatie van Mordechai Vanunu in Jerusalem.

DAM-696/04 – 10 december 2004

1. Wat zijn de precieze redenen voor de arrestatie van de klokkenluider van de Israëliische kernwapenindustrie, Mordechai Vanunu, op donderdag 11 november 2004 in Jeruzalem?¹

Antwoord: Van de zijde van de Israëliische autoriteiten werd vernomen dat Mordechai Vanunu is gearresteerd op verdenking van het doorspelen van vertrouwelijke informatie. Na een week huisarrest is de heer Vanunu vrijgelaten. De openbare aanklager onderzoekt momenteel of de heer Vanunu voor de rechter zal worden gebracht.

2. Deelt u de mening dat de arrestatie Vanunu aanleiding is om, mede gezien Artikel 19 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, er bij de Israëliische regering op aan te dringen dat er een absolute garantie voor vrijheid van meningsuiting en –beweging voor Vanunu komt? Indien neen, waarom niet?

Antwoord: De Israëliische regering heeft de heer Vanunu na zijn vrijlating zekere beperkingen opgelegd. Deze beperkingen vinden hun grondslag in Israëliische wetgeving en worden getoetst door een onafhankelijke rechter. De regering ziet derhalve geen reden de Israëliische regering in bovengenoemde zin te benaderen.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Ormel (CDA) mogelijke nucleaire activiteiten in Iran

DVB/NN-576/04 – 20 december 2004

1. Heeft u kennis genomen van het vermoeden dat Iran op de nucleaire bases Lavisan II en Parchin mogelijk zou kunnen werken aan het ontwikkelen van een kernwapen?¹

Antwoord: Ja.

2. Is het waar dat Iran geen toegang verschaft tot deze militaire bases aan experts van het IAEA (International Atomic Energy Agency)?

Antwoord: Iran verschaft vooralsnog geen toegang tot deze bases aan experts van het IAEA. Het IAEA heeft daarom wel verzocht, en heeft verder schriftelijk een aantal ophelderingen gevraagd, maar Iran heeft daarop nog niet geantwoord.

3. Op welke wijze kan de EU bijdragen om er zorg voor te dragen dat het IAEA deze plaatsen kan controleren?

Antwoord: Op basis van het Non-Proliferatieverdrag, de daaraan verbonden Volledige Waarborgovereenkomst of het Additioneel Protocol is Iran niet verplicht toegang te verlenen tot deze niet-gedeclareerde faciliteiten. Zolang er echter belangrijke openstaande vragen blijven bestaan ten aanzien van deze faciliteiten zal het IAEA zijn onderzoek naar het Iraanse nucleaire programma niet kunnen afronden. De overeenkomst die door Duitsland, Frankrijk en het VK met Iran werd afgesloten op 15 november jl. en die het startpunt vormt voor onderhandelingen over een lange-termijnoplossing, bepaalt onder meer dat het IAEA de opschorting van alle verrijkingserelateerde en opwerkingsactiviteiten kan verifiëren. Mocht er gefundeerde twijfel ontstaan over de mate van toegang die door Iran geboden wordt aan de IAEA-inspecteurs dan zal, zoals vastgelegd in de IAEA resolutie d.d. 29 november 2004, het IAEA hierover rapporteren. Hierdoor zou het perspectief op totstandkoming van een lange-termijn overeenkomst verminderen. In lijn daarmee heeft de EU tijdens de Bestuursraad van het IAEA van 25 november jl. verklaard dat, indien Iran niet meewerkt, de EU de implicaties van het niet-nakomen van Iraanse verplichtingen onder ogen zal zien.

4. Is het waar dat een Europese diplomaat² heeft gezegd, dat door de Iraanse autoriteiten nog uitleg dient plaats te vinden over zaken die gerelateerd zijn aan de verrijking van uranium? Over welke zaken heeft deze Europese diplomaat het?

Antwoord: De regering heeft kennis genomen van het krantenbericht, maar heeft geen nadere informatie over hetgeen de genoemde diplomaat zou hebben gezegd of zou hebben bedoeld.

5. Zijn de Iraanse autoriteiten tijd aan het rekken om verdachte complexen schoon te maken en om bewijzen van nucleair onderzoek te verwijderen?

Antwoord: Er bestaan op dit moment geen aanwijzingen dat Iran tijd zou rekken om verdachte complexen schoon te maken en om bewijzen van nucleair onderzoek te verwijderen. Dit betekent evenwel niet dat met zekerheid kan worden vastgesteld dat dit ook niet gebeurt.

6. Hoe kunt u verklaren dat er een overeenkomst is met Iran over het stopzetten van de verrijking van uranium, als er tegelijkertijd nog serieuze bedenkingen zijn over mogelijke verrijking van uranium op plaatsen in Iran, die niet gecontroleerd mogen worden?

Antwoord: De overeenkomst draagt er ondermeer toe bij dat het IAEA de opschorting van alle verrijkingserelateerde- en opwerkingsactiviteiten verifieert. Het IAEA-onderzoek gaat voort, ook naar de genoemde faciliteiten. De regering meent dat dit onderzoek op dit moment de beste mogelijkheden biedt om een volledig beeld te krijgen van het Iraanse nucleaire programma en ondersteunt dat onderzoek dan ook waar mogelijk. Dit geschiedt ondermeer door het IAEA op de hoogte te stellen van alle relevante informatie waarover de Nederlandse regering beschikt.

Noten: 1. The New York Times, 2 december jl.; 2. zie noot 1

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Beantwoording vragen van het lid Karimi (Groenlinks) aan de minister van Buitenlandse Zaken over inlichtingen aangaande de levering van kernwapentechnologie aan Iran

DVB/NN-006/05 – 20 januari 2005

1. Is het waar dat er een overeenkomst is afgesloten tussen Pakistan en de VS over het geven van inlichtingen aangaande de kernwapen/kernenergietechnologie die door het netwerk van dr. A. Khan aan Iran is geleverd?¹

2. Waarom is het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) niet bij deze overeenkomst betrokken? Hoe luidde de reactie van het IAEA op de overeenkomst tussen de VS en Pakistan?

5. Vreest u niet dat door de eerder genoemde bilaterale overeenkomst tussen de VS en Pakistan nuttige en belangrijke informatie over het netwerk en de leveranciers aan het IAEA wordt onthouden? Zo neen, waarom niet? Zo ja, welke actie bent u voornemens te ondernemen opdat het IAEA deze informatie alsnog kan krijgen?

Antwoord: De regering is niet bekend met het bestaan van een dergelijke overeenkomst. De VS ontkent dat er sprake is van een dergelijke overeenkomst en het IAEA stelt niet over informatie terzake te beschikken.

3. Heeft het IAEA inmiddels de mogelijkheid gekregen van dr. A. Khan te ondervragen?

Antwoord: Het IAEA beschikt over de mogelijkheid dr. A. Khan schriftelijk vragen voor te leggen.

4. Deelt u de mening dat informatie over dr. A. Khan en zijn netwerk aan het IAEA behoort te worden overgedragen?

Antwoord: Ja.

Noot: 1. The News International, Pakistan, 20 december jl. 'US to be provided Iran-related N-material: report'.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de heer Donner, minister van Justitie, op vragen van het lid Van Velzen (SP) over de Nederlandse bedrijven die vermeld staan in de Irakese verklaring over zijn programma inzake massavernietigingswapens.

DVB/NN-022/05 – 8 februari 2005

1. Herinnert u zich de uitspraken, d.d.18 december 2002 van uw ambtsvoorganger dat de Nederlandse regering 'geen inzicht heeft in de rapportages van Irak' (de zogenaamde verklaring die het Irakese Ba'ath-regime op 7 december 2002 van haar programma inzake massavernietigingswapens aan de Veiligheidsraad van de VN stuurde)?

Antwoord: Ja.

2. Deelt u de mening dat het, gezien de arrestatie van de van gifgashandel met Irak verdachte heer Van A., wenselijk is inzage te krijgen in de aan de VN overlegde verklaring van Irak over zijn programma inzake massavernietigingswapens of om op zijn minst die passages te kunnen inzien waar gesproken wordt over Nederlandse betrokkenheid bij de opbouw van dit programma c.q. over Nederlandse leveranciers van (onderdelen van) massavernietigingswapens? Zo ja, bent u bereid er bij de VN-Veiligheidsraad op aan te dringen Nederland deze inzage te geven? Zo neen, waarom niet? Zo ja, bent u bereid de Kamer inzage te geven in de bedoelde passages uit de Irakese verklaring? Indien neen, waarom niet?

Antwoord: De regering acht het wenselijk dat de voor het strafrechtelijk onderzoek naar de heer Van A. verantwoordelijke Nederlandse instanties kennis kunnen nemen van de in uw vraag aangegeven informatie, voor zover relevant voor dit onderzoek. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft daartoe op verzoek van het Openbaar Ministerie bemiddeld bij het verkrijgen van dergelijke informatie. Gezien het feit dat het om vertrouwelijke informatie gaat en de zaak nog onder de rechter is, kunnen daarover geen verdere mededelingen worden gedaan.

Dat laat uiteraard onverlet dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken bereid is opnieuw als intermediair voor het OM op te treden, zo dit op enig moment noodzakelijk mocht blijken.

Noot: 1. Kamerstuk 23 432, nr. 74, blz. 5

Ministerie van Justitie

Antwoord van de ministers van Justitie, mede namens Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Buitenlandse zaken, op de vragen van het lid Van Velzen (SP) over de zaak Khan (ingezonden 28 december 2004, nr. 2040505780)

5330155/505 – 11 februari 2005

1. Is het waar dat de Nederlandse autoriteiten voornemens waren de Pakistaanse onderzoeker de heer A. Khan, op zeker twee momenten in de jaren '70 en '80 te arresteren? Zo ja, wanneer was dat precies en welk arrondissement wilde in de diverse gevallen de heer Khan aanhouden? Wat waren de respectievelijke aanleidingen om te besluiten tot aanhouding over te gaan?

Antwoord: Voor zover ik uit de mij thans ter beschikking staande stukken uit de jaren '70 en '80 heb kunnen afleiden, is de heer Khan in 1988 tweemaal naar Nederland gereisd. Hij maakte in geval van beide bezoeken gebruik van een diplomatiek Pakistaans paspoort op een andere naam. De eerste maal is de aanwezigheid van de heer Khan in Nederland pas op de dag van zijn vertrek gebleken. Hij heeft ons land zonder tussenkomst van de

Nederlandse autoriteiten weer verlaten. De heer Khan is bij zijn tweede bezoek door de politie van Bergen op Zoom aangehouden en uitgezet op grond van de vreemdelingenwetgeving. Omdat de strafzaak tegen de heer Khan in 1988 al gesloten was, bestonden er, zowel tijdens zijn eerste als zijn tweede bezoek, geen gronden om de heer Khan aan te houden. Bij arrest van 28 maart 1985 had het gerechtshof te Amsterdam, op procedurele gronden, het vonnis van de arrondissementsrechtbank te Amsterdam van 14 november 1983 en de inleidende dagvaarding vernietigd. Zoals reeds bij brief van 29 augustus 1986 aan de voorzitter van de Bijzondere Commissie van de Tweede Kamer, belast met het onderzoek naar de zaak Khan, is bericht, heeft het openbaar ministerie besloten om de heer Khan niet opnieuw te dagvaarden.

2. Is het tevens waar dat van deze plannen werd afgezien omdat de Amerikaanse Central Intelligence Agency (CIA) Khan wilde blijven volgen? Zo ja, wat waren de precieze argumenten van de Amerikaanse dienst in de afzonderlijke plannen tot aanhouding?

3. Welke Nederlandse bewindslieden waren op de hoogte van deze beslissingen om op verzoek van de CIA niet tot arrestatie over te gaan?

4. Indien dit waar is, wat waren de Nederlandse overwegingen om van arrestatie af te zien? Hebben de Nederlandse autoriteiten garanties gevraagd om alsnog tot arrestatie over te kunnen gaan? Welke waren dat?

Antwoord: In het antwoord op vraag 1, heb ik aangegeven dat er geen gronden meer bestonden om de heer Khan in 1988 aan te houden. Voor de veronderstellingen waar in de vragen vanuit wordt gegaan is geen enkele grond gevonden. Daarnaast is uit het dossieronderzoek niet gebleken dat de CIA enige rol heeft gespeeld in de afweging van het openbaar ministerie om de heer Khan niet opnieuw te dagvaarden.

5. Deelt u de mening dat gezien de Tweede Kamer niet over bovenstaande is ingelicht, er sprake is van onvolledige informatie aan de Kamer? Zo nee, waarom niet?

6. Deelt u voorts de mening dat in de vele kamervragen en debatten over atoomspionage van de heer Khan, de nu bekend geworden informatie gegeven had moeten worden? Wilt u alle nog onbekende informatie in een bijlage bij de Kamervragen aan de Kamer zenden? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: Er is steeds sprake geweest van zo volledig mogelijke informatieverschaffing aan de Tweede Kamer. In het op 29 februari 1980 aan de Kamer toegezonden rapport van de ambtelijke werkgroep Bos (Kamerstukken II, 1979/80, 16082, nr.2) is de zaak Khan uitvoerig uiteen gezet. Tevens is aan de Kamer op 26 november van dat jaar uitgebreide informatie verstrekt in antwoord op de vele vragen die de Kamer naar aanleiding van het rapport had gesteld (kamerstukken II, 1980/81, 16082, nr.4). Voorts is de Kamer op verschillende momenten bij brief ingelicht over het verloop en de afloop van de strafrechtelijke procedure (zie ook het antwoord op vraag 1). Uit de antwoorden moge blijken dat er geen sprake is van 'nieuwe' informatie die eerder gegeven had moeten worden.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, op vragen van het lid Van Bommel (SP) over Amerikaanse militaire plannen tegen Iran

DVB/NN-035/05 – 15 februari 2005

1. Bent u bekend met berichten over geheime Amerikaanse operaties, waarbij sinds de zomer van 2004 militaire inlichtingenoperaties in Iran worden uitgevoerd?¹ Is het waar dat daarbij informatie over ruim dertig nucleaire, chemische en raketinstallaties als potentiële doelen wordt ingewonnen? Bent u bereid informatie in te winnen bij de Amerikaanse autoriteiten over deze operaties? Indien neen, waarom niet?

2. Bent u tevens bekend met het feit dat deze operaties onderdeel uit zouden maken van een plan om deze plaatsen te bombarderen of aan te vallen door commando's? Indien neen, bent u bereid informatie in te winnen bij de Amerikaanse autoriteiten? Indien neen, waarom niet?

3. Is het waar dat daarbij het doel zou zijn Iran's militaire atoomcapaciteit te vernietigen en uiteindelijk zelfs het regime in Iran tot aftreden te dwingen? Bent u bereid informatie in te winnen bij de Amerikaanse autoriteiten over hun plannen terzake? Indien neen, waarom niet? Wat is uw oordeel over deze plannen?

4. Deelt u de mening dat deze plannen, indien de berichten hierover waar zijn, een ernstige verslechtering betekenen voor de kans van slagen van de onderhandelingen door de Europese Unie en het International Atomic Energy Agency (IAEA) met Iran om dit land te bewegen af te zien van verrijking van uranium? Indien neen, waarom niet? Zo ja, wat onderneemt u om de Amerikaanse regering af te doen zien van deze activiteiten?

Antwoord: Ik heb kennis genomen van het krantenartikel van de heer Hersh. Als reactie heeft het Pentagon op 17 januari j.l. een persbericht uitgegeven waarin wordt gesteld dat het artikel zo veel fouten met betrekking tot fundamentele feiten bevat, dat daarmee de geloofwaardigheid van het artikel als geheel wordt ondergraven. Secretary of State Rice heeft recent laten weten dat militaire actie tegen Iran op dit moment niet op de agenda staat.

5. Berust volgens uw informatie de stelling van 'The New Yorker' op waarheid dat de Pakistaanse regering geen vervolging van dr. Abdul Khan door (internationale) juridische autoriteiten hoeft te laten instellen vanwege de atoomproliferatie, omdat deze regering medewerking aan het inwinnen van inlichtingen door de Amerikaanse autoriteiten over de Iraanse atoomcapaciteit heeft toegezegd? Zo ja, deelt u dan de mening dat dit tegen de letter en de geest van het Non-Proliferatieverdrag is? Bent u bereid bij de Pakistaanse autoriteiten aan te dringen op medewerking aan een (strafrechtelijk) onderzoek naar de werkzaamheden van dr. Khan? Indien neen, waarom niet?

Antwoord: Pakistan is geen partij bij het Non-Proliferatieverdrag. Los daarvan voorziet het internationaal recht niet in de mogelijkheid individuen als de heer Khan voor strafbare feiten op dit gebied te vervolgen.

Nederland heeft wel op het hoogste niveau bij de Pakistaanse autoriteiten aangedrongen op medewerking met het IAEA-onderzoek.

Noot: 1. "The coming wars, what the Pentagon can do now in secret", door Seymour Hersh. The New Yorker (Issue of 2005-1-24 and 31, posted 2005-01-17). www.newyorker.com

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, en de heer Kamp, minister van Defensie, op vragen van de leden Timmermans en Koenders (beiden PvdA) over Amerikaanse kernwapens op Nederlands grondgebied.

DVB/NN-066/05 – 9 maart 2005

1. Kent u het rapport van de Natural Resources Defense Council over Amerikaanse kernwapens in Europa?¹
2. Vormt dit rapport voor u aanleiding om nu openheid van zaken te geven over de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens in Nederland? Zijn er inderdaad ongeveer twintig Amerikaanse kernwapens op Nederlandse bodem, op de vliegbasis Volkel?

Antwoord: Over aantallen en locaties van in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens kunnen op grond van bondgenootschappelijke afspraken geen uitspraken worden gedaan.

3. Deelt u de mening dat kernwapens sinds het einde van de Koude Oorlog hun militair-strategische betekenis hebben verloren, aangezien er binnen redelijke termijnen geen denkbare dreiging voor het Europese grondgebied is waartegen tactische kernwapens ingezet zouden kunnen worden?
4. Zo ja, bent u bereid de Amerikaanse regering te verzoeken deze wapens van het Nederlandse grondgebied te verwijderen en de Kamer daarover zo spoedig mogelijk te berichten?

Antwoord: Het in 1999 herziene Strategisch Concept van de NAVO onderstreept dat de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Europees grondgebied en de kernwapentaken van Europese bondgenoten onmisbare politieke en militaire elementen blijven vormen in de transatlantische verbondenheid. Het Bondgenootschap zal nucleaire strijdkrachten in Europa handhaven op het minimumniveau dat benodigd is voor de handhaving van vrede en stabiliteit. Er hebben zich sedert 1999 geen wezenlijke veranderingen voorgedaan in de strategische omgeving van de NAVO die tot herziening van dit beleid nopen.

Noot: 1. www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoord van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, en de heer Kamp, minister van Defensie, op vragen van het lid Karimi (GroenLinks) over Amerikaanse kernwapens op Nederlands grondgebied.

DBN/NN-067/05 – 9 maart 2005

1. Hebt u de artikelen 'US said to remove its nukes from Greece'¹ en 'In Europa staan 480 kernwapens'² gelezen?

Antwoord: Ja.

2. Kunt u bevestigen dat het totaal aantal Amerikaanse kernwapens dat in de Europese NAVO- landen ligt opgeslagen ongeveer 480 bedraagt? Zo neen, waarom niet?
3. Klopt de bewering van William Arkin, auteur van het in de NY Times aangehaalde boek, dat twintig Amerikaanse kernwapens zijn opgeslagen op vliegveld Volkel?³ Zo neen, om hoeveel wapens gaat het dan wel?
4. Kunt u bevestigen dat de in Griekenland opgeslagen kernwapens inmiddels verwijderd zijn? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Over aantallen en locaties van in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens kunnen op grond van bondgenootschappelijke afspraken geen mededelingen worden gedaan.

5. Onderschrijft u de stelling dat, aangezien Nederland partij is bij het Non-proliferatie Verdrag (NPV), de regering alles in het werk moet stellen om te streven naar een kernwapenvrije wereld?

Antwoord: Artikel VI van het Non-Proliferatie Verdrag schrijft voor dat partijen bij het Verdrag streven naar kernontwapening, alsmede naar een verdrag inzake algemene en volledige ontwapening. De regering onderschrijft dit volledig en meent dat moet worden voortgegaan met het nemen van zinvolle stappen om dit doel naderbij te brengen. In deze context moge worden verwezen naar het zogeheten NAVO3-paper, dat eerder toeging aan de Tweede Kamer (vergaderjaar 2003-2004, 29 200V, nr.101) waarin een aantal van dergelijke concrete stappen wordt aanbevolen, zoals spoedige inwerkingtreding van het Alomvattende kernstopverdrag (CTBT) en het instandhouden van een moratorium op kernproeven zolang dit verdrag nog niet in werking is getreden. Daarnaast heeft Nederland als voorzitter van de Ontwapeningsconferentie te Genève actieve pogingen ondernomen om overeenstemming te bereiken over de agenda zodat onder andere vooruitgang kon worden geboekt met betrekking tot een onderhandelingsmandaat voor een Fissile-Material Cut-off Treaty (FMCT). De regering verwelkomt, tenslotte, de ondertekening van het Verdrag van Moskou; uitvoering van dit verdrag dient te leiden tot verdere afname van het totale aantal strategische kernwapens van de VS en de Russische Federatie.

6. Bent u bereid om de Amerikaanse regering ertoe te bewegen om de resterende kernwapens die op Nederlands grondgebied liggen opgeslagen, terug te halen? Zo neen, waarom niet? Is een dergelijke opstelling in strijd met het NPV, waarbij Nederland partij is? Wilt u uw antwoord toelichten?

Antwoord: De aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Europees grondgebied in het kader van de bondgenootschappelijke verdediging is niet in strijd met het NPV. Er is immers geen sprake van overdracht van nucleaire wapens of de controle over de wapens.

7. Klopt het dat de opperbevelhebber van de NAVO, generaal James L. Jones, voorstander is van het weghalen van de Amerikaanse kernwapens in Europa, maar dat dit stuit op verzet van sommige politici? Zo ja, welke politici zijn dat? Bent u bereid om zijn pleidooi te ondersteunen? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Het in 1999 herziene Strategisch Concept van de NAVO onderstreept dat de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Europees grondgebied en de kernwapentaken van Europese bondgenoten onmisbare politieke en militaire elementen blijven vormen in de transatlantische verbondenheid. Het Bondgenootschap zal nucleaire strijdkrachten in Europa handhaven op het minimumniveau dat benodigd is voor de handhaving van vrede en stabiliteit. Er hebben zich sedert 1999 geen wezenlijke veranderingen voorgedaan in de strategische omgeving van de NAVO die tot herziening van dit beleid nopen. De regering neemt niet aan dat Generaal James L. Jones (Supreme Allied Commander Operations) het Strategisch Concept op dit punt in twijfel zou willen trekken.

Noten: 1. New York Times, 9 februari jl.; 2. de Volkskrant, 10 februari jl.; 3. Radio 1 journaal, 10 februari. jl.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Antwoorden van de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, en de heer Kamp, minister van Defensie, op vragen van het lid van Velzen (SP) over kernwapens in Nederland.

DVB/NN-068/05 – 9 maart 2005

1. Is het waar dat de Nederlandse regering in de jaren vijftig bilateraal één of meerdere kernwapenverdragen met de Verenigde Staten heeft afgesloten?¹ Zo neen, wat zijn dan de feiten? Zo ja, wat is de inhoud van deze verdragen? Wat is de geldigheidsduur van deze verdragen?

2. Is het waar dat de Nederlandse regering in 1978 een technische overeenkomst met de Amerikaanse luchtmacht heeft gesloten over nucleaire zaken?² Zo neen, wat zijn dan de feiten? Zo ja, wat is de inhoud van deze overeenkomst? Is deze technische overeenkomst uit 1978 een uitwerking van de eerder afgesloten bilaterale verdragen of is het een op zichzelf staande overeenkomst? Kunt u uw antwoord toelichten?

3. Is het waar dat de Nederlandse regering een nucleair verdrag met de Verenigde Staten heeft afgesloten onder de naam 'Toy Chest'³? Zo neen, wat zijn dan de feiten? Zo ja, wat is de inhoud van dit verdrag? Wat is de geldigheidsduur van dit verdrag?

4. Op basis van welke overeenkomst zijn de Amerikaanse onderdelen 752 MUNSS en 703 MUNSS in Volkel actief?⁴ Wat is de inhoud van deze overeenkomst? Wat is de geldigheidsduur van deze overeenkomst?

7. Bent u bereid de overeenkomsten op basis waarvan deze kernkoppen op Volkel zijn gestationeerd openbaar te maken? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: Om redenen van staatsbelang kan niet worden ingegaan op eventuele bilaterale of multilaterale overeenkomsten die verband houden met de kernwapentaak van Nederland in het kader van de bondgenootschappelijke verdediging.

5. Is het waar dat op de schietterreinen Noordvaarder (Terschelling) en Vliehors (Vlieland) ‘Nuclear Strike’-trainingen kunnen worden gehouden?⁵ Kunt u aangeven welke Nuclear Strike-trainingen op de Noordvaarder hebben plaatsgevonden en hoe vaak daar tot de sluiting met dummy’s/kernwapens is geoefend? Kunt u aangeven welke Nuclear Strike-trainingen op de Vliehors hebben plaatsgevonden tot nu toe, of er nog meer van dergelijke trainingen gepland zijn en hoe vaak daar tot nu toe met dummy’s/kernwapens is geoefend? Is het waar dat ook Amerikaanse piloten op Noordvaarder en Vliehors oefenen? Zo ja, kunt u de Kamer een overzicht geven van deze oefeningen tot nu toe?

Antwoord: Zoals u bekend heeft Nederland een kernwapentaak. Met de uitvoering van deze taak is één squadron belast. Over eventuele trainingen en oefeningen die samenhangen met deze taak worden geen mededelingen gedaan.

6. Is het waar dat op de Luchtmachtbasis Volkel atoombunkers zijn gebouwd met een capaciteit van 44 kernkoppen? Zo neen, wat zijn dan de feiten?⁶ Zijn er ooit zoveel kernkoppen in Volkel opgeslagen geweest? Zo ja, gedurende welke periode?

Antwoord: Over aantallen en locaties van in Europa aanwezige Amerikaanse kernwapens kunnen op grond van bondgenootschappelijke afspraken geen mededelingen worden gedaan.

8. Kunt u aangeven wat de juridische positie is van de Nederlandse Staat als ondertekenaar van het VN Non-Proliferatieverdrag (NPV) als het gaat om 1. het ‘hosten’ van Amerikaanse militairen op Nederlands grondgebied met als doel een kernwapentaak uit te kunnen oefenen, 2. het stationeren van Amerikaanse kernwapens op Nederlands grondgebied en 3. het faciliteren van trainingen op Nederlands doelgebied met als doel een kernwapentaak uit te kunnen oefenen? Deelt u de mening dat bovengenoemde kernwapenverdragen en technische overeenkomsten tussen Nederland en de Verenigde Staten een overtreding zijn van (de geest van) het NPV, waar de Nederlandse Staat zich verplicht stelde “not to receive the transfer... of nuclear weapons or other nuclear explosive devices directly, or indirectly...”⁷ Zo neen, waarom niet en kunt u dit inhoudelijk toelichten?

9. Bent u bereid het NPV en de geest van het NPV na te leven en alle kernwapens uit Nederland te laten verwijderen en ook geen toestemming meer te geven voor oefeningen op Nederlands grondgebied die dienen om geoefend te zijn in het uitvoeren van een kernwapentaak? Zo neen, waarom niet?

Antwoord: De kernwapentaken van de NAVO waren ten tijde van de onderhandelingen over en inwerkingtreding van het NPV reeds van kracht en werden geaccepteerd. Zij waren en zijn volledig in overeenstemming met het NPV. Er is immers geen sprake van overdracht van nucleaire wapens of de controle over deze wapens.

Noten: 1. U.S. nuclear weapons in Europe, a review of Post-Cold War Policy force levels, and war planning. Natural Resources Defense Council, Hans M. Kristensen. Februari 2005. Zie blz 12.; 2. Idem, zie blz 13.; 3. Idem, blz 13. Zie ook William H. Arkin, Code Names: Deciphering U.S. Military Plans, Programs, and Operations in the 9/11 World (Hanover, New Hampshire: Steerforth Press, 2005), pp 458, 515, 592, 531.; 4. U.S. nuclear weapons in Europe, a review of Post-Cold War Policy force levels, and war planning. Natural Resources Defense Council, Hans M. Kristensen. Februari 2005. Zie blz 63; 5. Idem, zie blz 42.; 6. Idem, zie Appendix A.; 7. Idem. zie blz 71. T.a.p.”Arm control and Disarmament Agreements (Washington, D.C.: ACDA, 1990), p 99.

MOTIES OVER KERNWAPENS IN DE TWEEDE KAMER (SEPTEMBER 2003 – MAART 2005)

Begrotingsbehandeling Defensie

31 oktober 2001 – Motie 28000 X – nr. 14 – Van Bommel (SP)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
overwegende, dat de lokale overheid niet beschikt over informatie over de mogelijke aanwezigheid van kernwapens op de Koninklijke luchtmachtbasis Volkel;
constaterende, dat de lokale overheid, omdat men geen rekening heeft gehouden met mogelijke ongelukken waarbij straling vrijkomt, mogelijk geen adequaat rampenbestrijdingsplan heeft kunnen opstellen;
roept de regering op, de lokale overheid alle relevante gegevens over de mogelijke aanwezigheid van kernwapens op de luchtmachtbasis Volkel te verstrekken,
en gaat over tot de orde van de dag.

Aangehouden door indiener

Begrotingsbehandeling Defensie

5 december 2003 – Motie 28600 X – nr. 30 – Van Velzen (SP), Karimi (GroenLinks), Lambrechts (D66), Timmermans (PvdA)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
constaterende, dat de gemeentelijke en provinciale overheden en hulpverlenende instituties rond bijvoorbeeld vliegbasis Volkel zo goed mogelijk moeten zijn voorbereid op mogelijke ongevallen met nucleaire stoffen en dat voor het goed functioneren van een rampenbestrijdingsplan volledige openheid nodig is over de aanwezige nucleaire wapens;
constaterende, dat er nog altijd niet bekend is gemaakt, welke nucleaire wapens in Nederland zijn opgeslagen;
verzoekt de regering openheid te geven over de locatie, het aantal nucleaire wapens en het soort nucleaire wapens dat is geplaatst op Nederlands grondgebied,
en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (17 december 2002): D66, GroenLinks, PvdA, SP

Debat over Irak

19 februari 2003 – Motie 23432 – nr. 88 – Van Bommel (SP)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
constaterende, dat de Verenigde Staten in hun nieuwe politiek-militaire doctrine een preventieve aanval met alle denkbare middelen inclusief het kernwapen hebben opgenomen;
constaterende, dat het gebruik van kernwapens in een dreigende oorlog tegen Irak door de Verenigde Staten reeds is gesuggereerd;
verzoekt de regering, de overweging tot gebruik van kernwapens in een eventuele oorlog tegen Irak af te keuren en de Amerikaanse regering daarvan op de hoogte te brengen, en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (20 februari 2003): GroenLinks, PvdA, SP

Debat over Irak

18 maart 2003 – Motie 23432 – nr. 98 – Halsema (GroenLinks) en Marijnissen (SP)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
overwegende, dat de Amerikaanse regering de inzet van kernwapens als reactie op een Iraakse aanval met chemische of biologische wapens niet uitsluit;
van oordeel, dat de inzet van kernwapens indruist tegen de proportionaliteitseis en tegen het internationaal recht;

verzoekt de regering om bij de aanstaande Eurotop het initiatief te nemen om gezamenlijk als Europese Unie de Verenigde Staten op te roepen, in geen geval kernwapens in te zetten, en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (18 maart 2003): GroenLinks, SP

Begrotingsbehandeling Defensie

22 oktober 2003 – Motie 29200 X – nr. 30 – Van Velzen (SP)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
constaterende dat de Nederlandse regering grote prioriteit geeft aan de strijd tegen massavernietigingswapens;
overwegende dat op Nederlands grondgebied Amerikaanse kernwapens zijn opgeslagen;
verzoekt de regering, contact op te nemen met de Amerikaanse regering teneinde een einde te maken aan de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op Nederlands grondgebied (Volkel) en daarover de Kamer te rapporteren,
en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (4 november 2003): GroenLinks, PvdA, SP

Begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken

1 november 2004 – Motie 29800 V – nr. 27 – Ormel (CDA), Van Baalen (VVD), Van der Laan (D66)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
overwegende, dat in Iran aan verrijking van uranium gerelateerde activiteiten plaatsvinden;
overwegende, dat er zorgen zijn dat Iran zich niet houdt aan de waarborgovereenkomst waarbij Iran partij is;
roept de regering op indien het IAEA tijdens zijn bijeenkomst op 25 november 2004 eenzelfde conclusie trekt, ervoor te pleiten dat deze kwestie wordt doorgeleid naar de VN-Veiligheidsraad,
en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (9 november 2004): Groep Wilders, D66, VVD, ChristenUnie, SGP, CDA, LPF

Begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken

1 november 2004 – Motie 29800 V – nr. 36 – Van Bommel (SP)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
overwegende, dat in april en mei 2005 een nieuwe toetsingsconferentie plaats heeft over het non-proliferatieverdrag (NPV);
constaterende, dat tijdens de vorige toetsingsconferentie van het NPV in 2000 het slotdocument werd aanvaard en daarbij akkoord werd gegaan met onder andere een moratorium op kernproeven en, in het kader van artikel 6 van het NPV, het streven naar volledige eliminatie van de nucleaire arsenalen van kernwapenstaten;
verzoekt de regering een beleidsplan op te stellen voor nucleaire ontwapening en non-proliferatie met daarin initiatieven die een duidelijke ontwapeningscomponent bevatten en ervoor te zorgen dat binnen de NAVO praktische stappen worden overwogen voor nucleaire ontwapening,
en gaat over tot de orde van de dag.

Voor gestemd (9 november 2004): SP, GroenLinks, PvdA, Groep Lazrak

KRONIEK 2005

1 januari	Luxemburg voorzitter EU
24 januari – 1 april	Conference on Disarmament, eerste sessie
26-30 januari	World Economic Forum, Davos
30 januari	Parlementsverkiezingen Irak
31 januari – 11 februari	Biological Weapons Convention, New York
3 februari	Ministeriële bijeenkomst EU-Australië, Luxemburg
3-10 februari	Bezoek Rice aan acht landen in Europa en het Midden-Oosten
10-21 februari	Reces UK House of Commons
11-13 februari	Munich Security Conference, München
11-21 februari	Krokusreces Nederlands parlement
12-13 februari	Bijeenkomst NAVO Ministers van Defensie, Nice
21 februari	EU Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen, Brussel
21-25 februari	Bezoek Bush aan Europa (Brussel, Mainz, Bratislava, London)
22 februari	NAVO bijeenkomst, Brussel
16-18 maart	IAEA General Conference on Nuclear Security, London
18-19 maart	Informele bijeenkomst EU Ministers van Defensie, Luxemburg
22-23 maart	Europese Raad, Brussel
24 maart	Ministeriële bijeenkomst EU-Canada, Luxemburg
24 maart – 4 april	Paasreces UK House of Commons
11-28 april	Jaarlijkse bijeenkomst UN Disarmament Commission, New York
15-16 april	Informele bijeenkomst EU Ministers van Buitenlandse Zaken, Luxemburg
16 april	Bomspotting XL, België
20 april	Ministeriële bijeenkomst EU-VS, Washington
25-26 april	EU Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen, Luxemburg
29 april – 16 mei	Meireces Nederlands parlement
30 april	Parlementsverkiezingen Nieuw Zeeland
2-27 mei	NPV Toetsingsconferentie, New York
6-7 mei	Azië-Europa bijeenkomst van Ministers van Buitenlandse Zaken, Kyoto
9 mei	Rusland-VS bijeenkomst, Moskou
10 mei	EU-Rusland bijeenkomst, Moskou
23 mei	EU Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen, Brussel
26 mei – 6 juni	Reces UK House of Commons
30 mei – 15 juni	Conference on Disarmament, tweede sessie
1 juni	Referendum over Europese Grondwet, Nederland
5-7 juni	Organization of American States General Assembly, Fort Lauderdale
13-14 juni	EU Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen, Luxemburg
16-17 juni	Europese Raad, Brussel
17 juni	Presidentsverkiezingen Iran
20-24 juni	International IAEA Symposium on Uranium Production and Raw Materials for the Nuclear Fuel Cycle, Wenen
1 juli	Verenigd Koninkrijk voorzitter EU
1 juli – 29 augustus	Zomerreces Nederlands parlement
1 juli – 5 september	Zomerreces Bundestag
6-8 juli	G8-top, Perthshire, Schotland
26 juli – 3 september	Zomerreces US House of Representatives
28 juli – 10 oktober	Zomerreces UK House of Commons
1 augustus – 5 september	Zomerreces US Senate
8 augustus – 23 september	Conference on Disarmament, derde sessie
13 september	Start Algemene Vergadering VN, New York
26-27 september	Jaarlijkse bijeenkomst Wereldbank en IMF, Washington DC
26-30 september	IAEA General Conference, Wenen
7-11 november	OPCW Conference of State Parties, Den Haag
27-29 november	World Economic Forum, Nw Delhi
2-5 december	OPCW Executive Council, Den Haag

FACTS AND REPORTS

Eerder verschenen in de reeks PENN – NL Facts and Reports:

1. US unilateralism – official foreign comments
 2. Veiligheidsvraagstukken en de verkiezingen – standpunten van de politieke partijen
Relevante delen van de partijprogramma's van de Nederlandse politieke partijen, plus citaten van politici op het terrein van oorlog en vrede.
 3. Transatlantic relations – recent developments
Overzicht van recente ontwikkelingen in de transatlantische betrekkingen, met name binnen de NAVO, mede naar aanleiding van uitspraken in de State of the Union.
 4. Ontwikkelingen betreffende kernwapens en de Nederlandse politiek – briefing paper
Periodiek overzicht van ontwikkelingen rond kernwapens in de internationale en nationale politiek, met uitgebreide hoeveelheid bijlagen.
 5. Nucleaire vraagstukken – standpunten van de Nederlandse regering en de Tweede Kamer
Overzicht april 2001 – april 2002
 6. Crisis in de OPCW – de verwijdering van directeur-generaal Bustani
Documenten en artikelen over het ontslag van directeur-generaal Bustani van het OPCW
 7. Prepcom van het NPV – nucleaire ontwapening stopt
Verklaringen en rapporten van staten en ngo's tijdens de Prepcom van het NPV
 8. Verdrag van Moskou – détente tussen Rusland en Verenigde Staten
Informatie over het Verdrag van Moskou, ontwikkelingen daaromheen en commentaar erop
 9. Joint Strike Fighter – achtergrondberichten
 10. Konfrontatie in Zuid-Azië – de kernwapenwedloop tussen India en Pakistan
Basisgegevens over de nucleaire strijdkrachten en doctrines van India en Pakistan, Nederlandse wapenexport en wapenexportbeleid en een oproep om een nucleair treffen te voorkomen
 11. Massavernietigingswapens in het Midden-Oosten (1) – Egypte, Israël, Syrië
Basisinformatie over de proliferatie van nucleaire, biologische en chemische wapens in Egypte, Israël en Syrië en verklaringen van de Nederlandse regering hierover
 12. Amerikaans unilateralisme II – officiële reacties
 13. Aanval op Irak – de kwestie van de massavernietigingswapens; feiten, documenten en overwegingen
 14. Aanval op Irak (2) – recente ontwikkelingen
 15. Documenten First Committee Verenigde Naties 2002 – resoluties, verklaringen, rapporten
 16. De NAVO-top in Praag – documenten
 17. Aanval op Irak (3) – het inspectieregiem
 18. Internationaal veiligheidsbeleid Verenigde Staten – officiële documenten en reacties van de regering
 19. Veiligheidsvraagstukken en de verkiezingen (2) – standpunten van de politieke partijen (update 2003)
 20. Korea, de tweede crisis
 21. Aanval op Irak (4) – de aanloop
 22. Aanval op Irak (5) – vooravond van de aanval
 23. De andere crises - Informatie over het Amerikaans nucleair beleid, missile defense, de Conference on Disarmament en de recente ontwikkelingen rond Noord-Korea, Iran en India en Pakistan.
 24. Aanval op Irak (6) – de slachtoffers
 25. Nucleaire vraagstukken (2) – standpunten van de Nederlandse regering en de Tweede Kamer en recent nieuws nucleair beleid Verenigde Staten - Overzicht april 2002 – mei 2003
 26. Teststopverdrag Artikel XIV Conferentie – de kwestie van de Amerikaanse minikernwapens
 27. G-8 en Proliferation Security Initiative – stappen naar unilaterale contra-proliferatie
 28. Irak (7) – Nederland en de massavernietigingswapens
 29. Proliferatievraagstukken – Standpunten van de Nederlandse regering
 30. Iran – Documentatie massavernietigingswapens
 31. Twee proliferatiecrises – Iran en Noord-Korea
 32. Begroting Buitenlandse Zaken – Proliferatievraagstukken
 33. Irak (8) – De massavernietigingswapens
 34. Irak (9) – De casus belli
 35. Proliferatie – recente ontwikkelingen
 36. VS nucleair beleid – recente ontwikkelingen
 37. Proliferatie (2) – recente ontwikkelingen
 38. Iran (2A-2B-2C-2D) – recente ontwikkelingen
 39. Iran (3A-3B-3C-3D) – recente ontwikkelingen
- Te bestellen door € 5,- per exemplaar (incl. verzendkosten) over te maken op rekening nummer 7549774 van Stichting AMOK inz Werkgroep Eurobom te Utrecht ovv F&R en het betreffende nummer.